

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1952

ANDRA KAMMAREN

Nr 30

29 november—3 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 2 december.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
Herr Nilsson i Bästekille ang. avdrag vid taxering för värdeminskning av driftbyggnad å jordbruksfastighet	6
Herr Vigelsbo om upphävande av riksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen	8
Herr Hansson i Skediga ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådskande jordbruksarbete icke pågår	11
Herr Kyling ang. förhandlingsrätt åt arbetstagarförening med avseende å till denna anslutna pensionärer	15
Herr Dickson ang. upphandlingen av materiel för civilförsvaret ..	18
Fröken Höjer ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor	21
Herr Dickson ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål	24

Onsdagen den 3 december.

Svar på interpellation av herr Braconier ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget	32
Svar på fråga av herr Dickson ang. redogörelse för skälen till Kungl. Maj:ts avslag på en framställning om anställande av en svensk präst vid Svenska fältsjukhuset i Korea	38
Svar på interpellation av herr Löfroth ang. redogörelse för frågan om utsträckning av bestämmelserna rörande skyddsområdet för Bodens fästning till bl. a. Luleå stad och trakten däromkring, m. m.	40

	Sid.
Svar på fråga av herr Åqvist ang. av 1950 års riksdag begärd översyn av aktiebolagslagen	42
Svar på interpellationer av:	
Herr Sjölin ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget	43
Herr Christenson i Malmö ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltraffiken, m. m.	49
Svar på frågor av:	
Herr Nilsson i Bästekille ang. beredande av möjlighet för länsarbetsnämnderna att utbetala svårighetstillägg till sockerbetsupptagare	55
Herr Widén ang. anordnande av försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets högsta ringar	56
Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag	59
Förvaltningen av pastoratens boställsskogar	65
Byte av vissa markområden i Västernorrlands län	69
Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner ..	71
Fältsjukhuset i Korea	78
Den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret	79
Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning	82
Påföljd för brott av underårig	86

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 3 december.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag	59
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. förvaltningen av pastoratens boställsskogar	65
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. sammanslagning av hushållningssällskap och lantbruksnämnd	69
— nr 51, ang. byte av markområden i Västernorrlands län	69
— nr 52, ang. organisation av exporten av jordbruksprodukter	71
— nr 53, ang. komplettering av fastigheter, som fått sitt skogsinnehav väsentligt förminskat genom framdragande av kraftledningar ..	71
— nr 54, ang. försäljning av statens jordbruksdomäner	71
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. tilläggsprotokoll nr 3 till överenskommelsen om europeisk betalningsunion	78
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 215, ang. fältsjukhuset i Korea	78

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 216, ang. den kvinnliga arbetskraftens rationella utnyttjande inom det totala försvaret	79
— nr 217, ang. centralblock vid lasarettet i Lund	82
— nr 218, ang. ändringar rörande statsbidrag till enskild väghållning	82
— nr 219, ang. ny kustradiostation på sydkusten	86
— nr 220, ang. användande för vägändamål av sten, som undanröjes från odlad eller odlingsbar jord	86
— nr 221, ang. statsbidrag till väg- och gatuhållning i städer och stadsliknande samhällen	86
— nr 222, ang. förbättring av samfärdsförbindelserna i viss del av Norrbottens län	86
— nr 223, ang. järnväg Luleå—Karlsborgsverken	86
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 31, ang. förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.	86

Lördagen den 29 november.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande november.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående uppsägning av Sveriges medlemskap i Unesco.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Mårtensson* i Smedstorp vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i anledning av den förlust av vissa ekonomiska förmåner, som uppstått för förrådsvaktmästare, vilka överförts från civilmilitär till civil stat.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Kyling* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående åstadkommande av enhetlig praxis i fråga om tillsättning av tjänster, som uppflyttats i högre lönegrad.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

utrikesutskottets utlåtande nr 11, i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av tilläggsprotokoll nr 3 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tackning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea jämte i ämnet väckt motion;

nr 216, i anledning av väckta motioner om den kvinnliga arbetskraftens rationella utnyttjande inom det totala försvaret;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m., i vad propositionen avser uppförande av centralblock vid lasarettet i Lund;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande statsbidrag till enskild väghållning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 219, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande behovet av en ny kustradiostation på sydkusten;

nr 220, i anledning av väckt motion om användande för vägändamål av sten, som undanröjes från odlad eller odlingsbar jord;

nr 221, i anledning av väckt motion angående vissa frågor om statsbidrag till väg- och gatuhållning i städer och stadsliknande samhällen;

nr 222, i anledning av väckta motioner om förbättring av samfärdsel-förbindelserna i viss del av Norrbottens län; och

nr 223, i anledning av väckt motion om byggande av en järnväg Luleå—Karlsborgsverken; samt

Svar på interpellation ang. avdrag vid taxering för värdeminskning av driftbyggnad å jordbruksfastighet.

första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.

§ 6.

Anmälades, att Kungl. Maj:ts proposition nr 253, angående utlämnande av

stödlån till jordbrukare, tillställts kam-maren.

Denna proposition bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.03 em.

In fidem

Gunnar Brith.

Tisdagen den 2 december.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25
och den 26 nästlidna november.

§ 2.

**Svar på interpellation ang. avdrag vid
taxering för värdeminskning av drift-
byggnad å jordbruksfastighet.**

Herr talmannen lämnade på begäran
ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr
statsrådet SKÖLD, som yttrade: Herr tal-
man! I en med andra kammarens till-
stånd framställd interpellation har herr
Nilsson i Bästekille — under hänvisning
till att 1951 års riksdag anhållit om
skyndsam utredning rörande frågan om
avdrag vid inkomsttaxering för värde-
minskning av driftbyggnader å jord-
bruksfastighet — till mig framställt
följande frågor:

1) Har herr statsrådet låtit igång-
sätta utredning rörande frågan om av-
drag vid taxering för värdeminskning
av driftbyggnad å jordbruksfastighet?

2) Har herr statsrådet för avsikt att
på grundval av sådan utredning före-
lägga 1953 års riksdag förslag om änd-

rade avdragsbestämmelser i föreva-
rande avseende?

I anledning härav får jag anföra
följande.

Vid 1951 års höstriksdag antogs i
samband med lagstiftningen om taxe-
ring av jordbruk enligt bokförings-
mässiga grunder ändrade bestämmel-
ser om avdrag för värdeminskning å
jordbrukets och skogsbrukets drift-
byggnader. Dessa nya bestämmelser
skall äga tillämpning från och med den
1 januari 1953. Bestämmelserna inne-
bär i korthet att avdrag för värde-
minskning å dylik byggnad skall med-
givas med viss procent av byggnadens
värde, varmed i första hand skall för-
stås anskaffningskostnaden. Om denna
ej kan utredas — vilket torde vara
fallet med flertalet äldre byggnader
— skall såsom byggnads värde anses
 $\frac{2}{3}$ av det under beskattningsåret gäl-
lande taxerade jordbruksvärdet, mins-
kat med däri ingående skogsmarks-
värde, i den mån detta överstiger
25 000 kronor, samt med skäligt värde
å mera betydande naturatillgångar och
särskilda förmåner.

Även om anskaffningskostnaden å
det förefintliga byggnadsbeståndet icke

Svar på interpellation ang. avdrag vid taxering för värdeminskning av driftbyggnad å jordbruksfastighet.

kan visas, äger skattskyldig möjlighet att övergå till att vid beräkning av avdrag för värdeminskning å ny-, till- eller ombyggnad tillämpa kostnaden därför såsom avskrivningsunderlag. För byggnadsbeståndet vid övergången bestämmes i dylikt fall avskrivningsunderlaget schablonmässigt till $\frac{2}{3}$ av det taxerade jordbruksvärdet på sätt nyss sagts.

De år 1951 antagna bestämmelserna i detta ämne träder som nyss nämnts i kraft den 1 januari 1953. Särskilt med hänsyn till att vi i år haft en allmän fastighetstaxering — varvid enligt en preliminär uppskattning det taxerade jordbruksvärdet höjts med i genomsnitt cirka 50 procent — har jag ansett det önskvärt att man avvaktar en viss tids erfarenhet av tillämpningen av de nya bestämmelserna, innan man bestämmer sig för att igångsätta en utredning på detta område.

Ytterligare ett skäl att dröja med ett ståndpunktstagande i utredningsfrågan är att avskrivningsreglerna beträffande förvärvskällan rörelse f. n. är under omprövning. Den i våras tillsatta företagsbeskattningskommittén torde under sitt utredningsarbete komma in på frågor som har samband med det ämne som behandlas i interpellationen. Den principiella lösning av frågan om värdeminskning å byggnad i rörelse, var till denna kommitté kan komma, torde bli av betydelse också för bedömande av motsvarande spörsmål för jordbruket.

Jag har sålunda icke för avsikt att inom den närmaste tiden föreslå igångsättande av någon sådan utredning som interpellanten åsyftar. Frågan kommer emellertid att följas med uppmärksamhet inom finansdepartementet, och så snart erforderligt material föreligger kommer den att tagas upp till förnyat övervägande.

Härpå anförde

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för finansdepartementet för att han har svarat på frågan, men jag kan inte dölja att jag måste uttala ett beklagande av att denna utredning, som riksdagen på utskottets förslag i fjol begärde, inte kan komma i gång. Det står dock klart utsagt i bevillningsutskottets betänkande nr 63: »Utskottet anser sig därför i nuvarande läge böra tillstyrka ett genomförande av propositionsförslaget oförändrat men samtidigt föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande frågan om avdrag vid taxering för värdeminskning av driftbyggnad å jordbruksfastighet». Detta blev riksdagens beslut, och jag beklagar som sagt att denna utredning inte kan komma i gång.

I statsrådets svar talas det om att vi har fått en femtioprocentig höjning av taxeringsvärdena på jordbruksfastigheter, och det skulle medföra en viss höjning av dessa värdeminskningssavdrag. Ja, att fastigheterna skulle stiga i värde visste vi i beredningsnämnderna redan vid denna tidpunkt i fjol, så det är ingenting nytt.

Sedan hänvisar statsrådet också till att avskrivningsreglerna för rörelse för närvarande är under omprövning, och detta skulle utgöra ytterligare ett skäl att dröja med ståndpunktstagandet. Den i våras tillsatta företagsbeskattningskommittén torde nämligen, säger statsrådet, under sitt utredningsarbete komma in på frågor som har samband med det ämne som behandlas i interpellationen.

Jag ifrågasätter om det inte skulle vara lämpligt att sätta i gång den utredning vi här talar om och låta dessa två utredningar under sitt arbete korrespondera med varandra, så att de kan komma fram till ett tillfredsställande resultat.

Svar på interpellation om upphävande av riksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen.

Alla de ledamöter av kammaren som någon gång har sysslat med praktiskt taxeringsarbete vet, att värdeminskningsavdragen för driftbyggnader är en av de starkaste irritationskällorna vid taxering. Själv tillhör jag dem som har att syssla med dessa saker och kan försäkra statsrådet, att deklaranterna och jag många gånger har haft delade meningar. Jag måste påpeka att de icke kan få högre avdrag än 1 procent på det taxerade jordbruksvärdet, medan de i många fall inte kan nöja sig med det utan vill ha avdrag med 1 procent av brandförsäkringsvärdet. Motiveringen kan man inte jäva, ty de säger att värdeminskningsavdraget i många fall inte svarar mot byggnadskostnaderna för nya hus.

Det är inte så mycket att göra åt denna sak kan jag förstå. Statsrådet har tydligt och klart sagt ifrån, att han inte har för avsikt att inom den närmaste tiden föreslå ytterligare åtgärder men att han skall följa frågan med uppmärksamhet. Det sista får man väl ta som ett halvt löfte att någonting skall bli gjort. Jag skulle emellertid vilja vädja till statsrådet att inte dröja alltför länge utan försöka föra fram denna fråga och få den avgjord i positiv riktning så fort som ske kan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation om upphävande av riksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Vigelsbo — under framhållande bland annat att höstens dåliga skördeförhållanden medfört, att många jordbrukare befinner sig i ett svårartat eko-

nomiskt läge och på grund härav får avsevärda svårigheter att insätta medel på investeringskonto för skog — till mig framställt följande fråga:

Har statsrådet sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, och kan det förväntas att statsrådet med anledning härav förelägger höstriksdagen förslag om upphävande av förra höstriksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen?

I anledning härav vill jag först erinra om att Konungen enligt gällande bestämmelser äger, om ändrade konjunkturförhållanden föranleder därtill, förordna att å investeringskonto innestående medel helt eller delvis skall återbetalas. Under samma förutsättning äger Konungen jämväl förordna att för viss tid skyldighet att göra insättning å investeringskonto icke skall föreligga. Konungen har sålunda redan riksdagens bemyndigande att vid ändrade konjunkturförhållanden sätta lagstiftningen om investeringskonto ur kraft.

Enligt min mening kan skadorna på årets skörd icke motivera ett *generellt* upphävande av skyldigheten att göra insättning på investeringskonto för skog. Många insättningsskyldiga idkar endast skogsbruk, och deras ekonomi har sålunda icke försämrats av skörde-skadorna. Vidare ger föreliggande uppgifter vid handen att skadornas omfattning är mycket olika i olika delar av landet. Även inom samma område har de enskilda jordbrukarna drabbats mycket olika. Däremot torde det icke finnas anledning att vidhålla kravet på insättningsskyldighet för de grupper av jordbrukare, som på grund av fellslagen skörd är i behov av ekonomiskt bistånd av staten. I en i dagarna framlagd proposition har föreslagits, att stödlån skall kunna utlämnas till jordbrukare, som drabbats av skörde-skador. Såsom i propositionen omnämnts har jag för avsikt att föreslå

Svar på interpellation om upphävande av riksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen.

Kungl. Maj:t att medgiva dispens från insättningsskyldighet för sådana jordbrukare, vilka ingivit ansökan om stöd-lån och enligt lantbruksnämndens beprövande är i behov av ekonomisk hjälp.

Jag kan i detta sammanhang nämna att vissa organisationer gjort framställning hos Kungl. Maj:t om upphävande av skyldigheten att göra insättning å investeringskonto för skog. Som stöd för framställningarna har åberopats prisnedgången på skogsprodukter. Kungl. Maj:t har ännu icke tagit ställning till dessa framställningar. Jag vill dock som min uppfattning uttala att det prisfall, som ägt rum innevarande höst, icke kan utgöra tillräcklig anledning att upphäva insättningsskyldigheten för de skogslikvider, som uppburits under 1952. Dessa likvider hänför sig nämligen i stor utsträckning till tiden före det nu inträffade prisfallet. Där- emot torde det finnas anledning om- pröva, huruvida den obligatoriska in- sättningsskyldigheten bör bibehållas för år 1953. Alla faktorer för frågans bedömande föreligger emellertid icke ännu. Jag avser att i början på nästa år upptaga detta spörsmål till närmare övervägande.

Härefter anförde:

Herr **VIGELSBO**: Herr talman! Jag skall be att till finansministern få framföra mitt tack för svaret, och i motsats till den föregående interpellanten skall jag be att få tacka också för in- nehållet.

Framställandet av interpellationen bottnar ingalunda i en ändrad uppfattning från min sida angående lämplig- heten av de beslutade spärkontoavsätt- ningarna. Sådant som läget var vid be- slutets tillkomst måste man allttjämt notera lämpligheten och riktigheten av detsamma. Men läget på skogsmarkna- den har sedan dess avsevärt förändrats.

Priserna visar vid innevarande avver- ningssäsongs början tendenser i kraf- tigt vikande riktning. Spärkontoavsätt- ningens mening var att hindra en allt- för kraftig nyinvestering.

Med de höga skogspriser som under några veckor noterades kan man inte förneka, att risk förelåg för en då icke önskvärd ansvällning av investerings- volymen. De höga priserna blev emel- lertid av mycket kort varaktighet, och i år förefaller de i fråga om de virkes- sortiment, som över huvud taget går i handeln, att återfalla i ett med hän- syn till de allmänna förhållandena nor- malt prisläge.

Detta var ett skäl som enligt mitt för- menande borde kunnat vara anledning till en omprövning av det i fjol fattade beslutet. Statsrådet lovar nu att om- pröva frågan om den obligatoriska in- sättningsskyldigheten för 1953. Jag tac- kar för detta löfte och utgår med hän- syn till prisutvecklingen på virkesmark- naden ifrån att Kungl. Maj:t för 1953 upphäver nämnda bestämmelse.

När jag framfört önskemålet om hela spärkontoavsättningens upphävande hade jag tänkt mig detta i ett större samhällsekonomiskt sammanhang. Den skördeförstörelse som innevarande år inträffat torde till sitt sammanlagda ekonomiska värde vara betydligt större än det belopp man räknar med att spär- ra genom skogsvinststerilisering. Detta skulle i så fall innebära att förlusterna på årets skörd blir som investerings- hämmande faktor så pass kraftiga, att man även utan spärkontoavsättning har att räkna med en kraftig nedgång. Rapporter från olika handelsområden ger också vid handen, att detta anta- gande varit riktigt. Jag ber sålunda att få uttala en förhoppning om en snar avveckling av dessa spärkontoavsätt- ningar, vilka i dagens läge förefaller föga av behovet påkallade.

Jag ber ännu en gång att få tacka för det erhållna svaret.

Svar på interpellation om upphävande av riksdagens beslut angående skogsvinststeriliseringen.

Herr NILSSON i Svalöv: Herr talman! Det var en sak i herr finansministerns svar som i någon mån glädde mig. Om jag fattade svaret rätt, nämnde herr statsrådet att herr statsrådet eventuellt var beredd att ta under övervägande, huruvida icke denna förordning om avsättningar till investeringskonto för skog kunde upphävas för år 1953. Jag kom i detta sammanhang att tänka på att redan när denna förordning i fjol höst behandlades här i riksdagen, så förelåg det ifrån det håll som jag företräder ett förslag om att dessa avsättningar på investeringskonto för skog skulle bli av frivillig natur. Det ligger faktiskt så till, att om kammaren vid detta tillfälle hade lyssnat till högerförslaget, så skulle inte den interpellation, som herr Vigelsbo här har fört fram, behövt komma till. Det hade nämligen då blivit så, att de jordbrukare, som har blivit utsatta för skördeeskador och därigenom kommit i likviditets-svårigheter, inte hade behövt insätta medel på spärrkonto, medan däremot de jordbrukare, som inte drabbats av skördeeskadorna, hade haft möjligheter att göra en insättning och därmed företagit ett sparande. Därmed hade syftet med förordningen vunnits, nämligen att man skulle undandraga marknaden en viss köpkraft. Nu kan man visserligen fråga: Hur många hade gjort sådana insättningar, om det hade varit frivilligt? Ja, jag tror att det hade kommit att ske en hel del sådana insättningar i alla fall, särskilt av dem, som hade haft stora inkomster, och det är ju just dessa som man avser skola göra insättningar. Hade förslaget fått den utformning, som vi föreslog, att beloppen skulle taxeras till beskattning först när de uttagits ur spärrkontot hade vi också löst det problem, som många år har varit föremål för diskussion, nämligen att åstadkomma något slags investeringsfonder för skog.

Herr talman, jag har bara velat passa

på att framföra dessa synpunkter med anledning av förevarande interpellation.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Detta egenberöm från högerpartiets sida, som herr Nilsson här har framfört, föranleder mig att säga ett par ting.

För det första är det kanske inte så väldigt många som helt litar på högerpartiets profetiska förmåga. Det finns nämligen ingen människa, som kan helt förutspå, hur utvecklingen kommer att gå. Och om högerpartiet nu kan anse sig ha fått rätt, så är det inte genom egen förtjänst utan på grund av krafter, över vilka vi människor föga har makt.

Det andra jag skulle vilja säga är, att man skall inte inbilla sig att högerns ståndpunkt när dessa spärrkonton beslöts berodde på någon uppfattning om vart konjunkturen skulle leda, utan den var ju ett led i högerns ekonomiska politik — som är en annan än den som regeringen för — och där ju grundtonen är den, att den knapphet på pengar, som väl ändå alla partier har eftersträvat, skulle åstadkommas genom en ränteförändring och icke genom åtgärder av detta slag.

Herr NILSSON i Svalöv: Herr talman! Även om herr statsrådet inte anser att vi inom högern rår för att det har blivit så som vi förutsade hösten 1951 tycker jag ändå att herr statsrådet borde kunna ta hänsyn till våra uttalanden när det gäller insättningarna för år 1953.

Jag vill även ha sagt att det inte enbart är en högre makt, som har varit anledningen till att det har blivit mycket betungande för vissa personer att fullgöra insättningarna på investeringskonto. Även om vi inte hade fått dessa naturkatastrofer som vi haft i höst hade likviditetssvårigheter för många per-

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådiskande jordbruksarbete icke pågår.

soner ändå uppstått på grund av kreditrestriktionerna, och en frivilligt utformad insättning hade säkerligen hälsats med stor glädje av dessa personer.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! För att det inte nu skall bli tillfälle för högern att längre fram komma med ett nytt egenberöm vill jag bara ha konstaterat att jag har förklarat mig vilja uppmärksamma dessa förhållanden för år 1953 och att jag har gjort detta innan herr Nilsson begärde ordet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådiskande jordbruksarbete icke pågår.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Hanssons i Skediga interpellation angående beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådiskande jordbruksarbete icke pågår.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Torsten Nilsson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Hansson i Skediga har i en interpellation frågat mig, om det kan förväntas att vid inkallelser till repetitionsövningar jordbrukare, som är helt beroende av sin insats vid jordbrukets sänings- och skördetider, icke inkallas just under dessa tidsperioder utan beredes tillfälle att fullgöra

sin övning under tider då arbetet inom jordbruket inte är så betungande.

Jag skall först säga några ord om systemet i princip för repetitionsövningarnas anordnande inom armén. Tidigare skedde inkallelsen till dessa övningar åldersklassvis. Den åldersklass den värnpliktige tillhörde var alltså bestämmande för vilket år han, tillsammans med övriga värnpliktiga tillhörande samma åldersklass, inkallades för att fullgöra de olika repetitionsövningarna. Värnpliktiga som var krigsplacerade vid ett och samma krigsförband kom således att fullgöra sina repetitionsövningar tillsammans endast om de tillhörde samma åldersklass. Då krigsförbanden av olika skäl icke kunde sammansättas så att alla inom ett förband tillhörde samma åldersklass utan måste inrymma värnpliktiga tillhörande olika åldersklasser, blev resultatet, att krigsförbanden aldrig kunde övas som förband. Detta var en avsevärd nackdel. För att råda bot för denna olägenhet övergick man för några år sedan till *krigsförbandsvis ordnade repetitionsövningar*, vilket i princip innebär att krigsförbanden numera inkallas i sin helhet. Såväl befäl som meniga ingående i samma förband inkallas således samtidigt, varigenom förbanden under repetitionsövningsmånaden kan sammansvetsas till stridsdugliga enheter. Var och en blir övad just i sin krigsbefattning och tillsammans med de kamrater med vilka han skall uppträda i krig.

Av naturliga skäl kan jordbrukarna icke sammanföras till särskilda förband utan måste ingå i de olika förbanden med hänsyn till utbildning och lämplighet. Med anledning härav kan icke heller några särskilda inkallelsetider anordnas för jordbrukarna, utan dessa måste inkallas samtidigt med övriga värnpliktiga tillhörande samma förband.

Ärligen inkallas enligt dessa principer omkring 100 000 man vid armén till

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådsakande jordbruksarbete icke pågår.

repetitionsövningar. Med hänsyn till den begränsade befälstillgången och tillgången till utbildningsanordningar, såsom skjutbanor och skjutfält, samt tillgängligt förlägningsutrymme vore det fördelaktigt om denna utbildning kunde förläggas så att den icke sammanföll med tiden för första tjänstgöring. Med hänsyn till första tjänstgöringens längd och inpassning till tiden kan detta önskemål endast tillgodoses under en kortare period på våren. Det går emellertid icke att under denna tid samtidigt bedriva repetitionsövningar med hela årsgruppen, varför en uppdelning på två omgångar har blivit ofrånkomlig.

I huvudsak anordnas repetitionsövningarna därför såsom en våromgång och en höstomgång, varvid huvuddelen av de värnpliktiga inkallas till höstomgången. De av höstens repetitionsövningar berörda förbanden inkallas härvid samtidigt för att möjliggöra samövningar i större förband (fälttjänstövningar). Till våromgången inkallas huvudsakligen lokalförsvarsförband. Då en del av dessa har speciella uppgifter, som icke kräver samövning med andra förband, kan i viss utsträckning en uppdelning av våromgången ske. Så avses bli fallet även under nästa år. Vid bestämmande av tidpunkten för vårresp. höstomgången toges stor hänsyn till den civila arbetsmarknaden och främst då till jordbruket. Olika militära synpunkter måste emellertid också beaktas, varför arbetsmarknadssynpunkterna icke helt kan bli de bestämmande. Jag skall här redogöra för de avsedda tiderna för nästa års repetitionsövningar och de synpunkter som legat till grund för dessa.

Som jag tidigare framhållit bör repetitionsövningarnas våromgång inpassas i det uppehåll, som uppkommer mellan tidpunkten för utryckning från första tjänstgöring för en åldersklass och inryckningen för nästa. Bland de faktorer

som påverkar valet av in- och utryckningstider för första tjänstgöringen kan framhållas, att första tjänstgöringen bör förläggas så att under de första månaderna gynnsamma ljus- och väderleksförhållanden erhålles för den grundläggande enskilda utbildningen samt att under den sista månaden, då fältmässiga övningar av större omfattning anordnas, risk för ogynnsamt väder med tjällossning och därmed sammanhängande risker för stora markskador i görigaste mån undvikes. Med hänsyn härtill bör tjänstgöringen börja på våren och icke avslutas senare än i mitten av mars. En något tidigare utryckning skulle vara önskvärd men skulle medföra en så tidig inryckning, att betydande svårigheter skulle uppkomma för bl. a. ett stort antal studerande. Även ur utbildningssynpunkt kan en tidig inryckning bli ogynnsam, främst för förbanden i Norrland. Innevarande utbildningsår har det icke varit möjligt att efter den i våras beslutade förlängningen av första tjänstgöringen helt anpassa tidpunkten för utryckningen efter dessa principer. I vår sker därför utryckningen från första tjänstgöringen den 27 mars. Nästa års åldersklass rycker sedan in den 18 maj med utryckning den 19 mars 1954.

Upphållet, då regementena är fria från värnpliktiga fullgörande första tjänstgöring, kommer alltså instundande vår att infalla mellan den 28 mars och 17 maj. Av tidigare anförda skäl är det önskvärt att förlägga repetitionsövningarnas våromgång till denna tid. För huvuddelen av landet har det visat sig möjligt att inplacera repetitionsövningarna under ifrågavarande uppehåll utan allvarligare olägenheter för jordbruket. Vårbruket kan här som regel äga rum under maj månad, och repetitionsövningarnas våromgång förläggas dessförinnan, den 31 mars—30 april. Arbetsmarknadsstyrelsen har med full förståelse för de militära synpunkterna

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådslande jordbruksarbete icke pågår.

förklarat den avsedda tiden för huvuddelen av landet såsom lämplig.

Inom södra Sverige utföres emellertid vårbruket betydligt tidigare, och det blir därför nödvändigt att där förlägga repetitionsövningarna till en tid då vårbruket såvitt möjligt hunnit avslutas. Med hänsyn härtill avses truppförbanden inom huvuddelen av I. militärområdet samt I 16 (Halland) skola anordna sina repetitionsövningar under tiden den 15 april—16 maj. Arbetsmarknadsstyrelsen har uttalat farhågor för att vårbruket i Skåne och Halland under ogynnsamma väderleksförhållanden icke hinner avslutas före den avsedda tidpunkten för repetitionsövningarnas påbörjande i dessa delar av landet. Ur jordbrukssynpunkt skulle därför en senareläggning av denna tidpunkt till den 27 april vara lämplig.

Såsom jag tidigare framhållit är det emellertid ur utbildningssynpunkt (befälsläget, utbildningsanordningar, förläggningsmöjligheter m. m.) synnerligen olägligt att repetitionsövningarna pågår efter den 16 maj, enär inryckning till första tjänstgöring äger rum den 18 maj. Härtill kommer att det ur psykologisk synpunkt är av stor betydelse, att de värnpliktiga som inrycker till sin första tjänstgöring redan från första början får ett positivt intryck av de militära förhållandena och icke utsättes för talrika befälsbyten och omflyttningar mellan olika förläggningar. Detta kommer oundvikligen att bli förhållandet, om repetitionsövningsförbandens utbildning icke avslutas före den 18 maj. Att märka i detta sammanhang är också att våromgången kräver förhållandevis mycket aktivt instruktionsbefäl med hänsyn till att våromgången i regel omfattar sådana förband, där ett stort behov av omskolning med nya vapen föreligger.

Av de värnpliktiga, som tillhör våromgången 1953 inom I. militärområdet och I 16, är ca 1 900 sysselsatta i jord-

bruksarbete. Ungefär en tredjedel av hela styrkan, vilken ingår i speciella förband, beräknas kunna inkallas redan under februari och mars. Då en stor procent av dessa värnpliktiga utgöres av jordbrukare, beräknas endast omkring 1 500 jordbrukare behöva inkallas under den eventuellt ogynnsamma tiden den 15 april—16 maj. I synnerligen ömmande fall kan anstånd med tjänstgöringen beviljas. Så skedde innevarande vår, då ett ganska stort antal värnpliktiga av olika skäl beviljades anstånd från våromgångens repetitionsövningar inom I. militärområdet och I 16. Huvuddelen av dessa utgjordes av jordbrukare, vilka med hänsyn till den ca 3 veckor försenade våren ansågs nödvändiga för vårbruket. Det är helt naturligt att antalet beviljade anstånd icke får bli alltför omfattande i förhållande till antalet inkallade, då syftemålet med de förbandsvisa repetitionsövningarna härigenom skulle bli förfelat.

Vid bedömandet av arbetskraftssituationen för jordbruket under repetitionsövningarna måste slutligen beaktas att de jordbrukare, som fullgjort första tjänstgöring, helt nyligen har ryckt ut och att den nya åldersklassen ännu ej påbörjat sin tjänstgöring.

Höstomgångens repetitionsövningar krigsförbandsvis avses under 1953 att förläggas till tiden den 9 september—10 oktober för samtliga förband inom I.—VI. militärområdena. Inom VII. militärområdet (Gotland) kommer ingen höstomgång att inkallas.

Liksom för våromgången har såväl utbildningssynpunkt som arbetsmarknadssynpunkter legat till grund för den för övningarna avsedda tiden. Då syftemålet med övningarna bl. a. är utbildning i större förband och samövning mellan olika truppslag och vapenslag, är det ur utbildningssynpunkt nödvändigt, att övningarna förläggas till sådan tidpunkt, att dessa övningar ger största möjliga behållning. Hö- och strå-

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för jordbrukare att fullgöra sina repetitionsövningar under tidsperioder, då brådslande jordbruksarbete icke pågår.

skörden bör således i stort vara avslutad så att förbanden någorlunda fritt kan röra sig i terrängen under övningarna. Härvidlag överensstämmer således de militära synpunkterna med jordbrukets. Ur jordbrukets synpunkt vore det emellertid helt förklarligt önskvärt, att övningarna förlades så sent på hösten, att stråskörden i sin helhet med säkerhet vore bärgad. Tyvärr kan emellertid ett sådant önskemål icke tillgodoses. För att övningarna skall ge största möjliga behållning fordras nämligen även gynnsamma klimatiska förhållanden. Höstens regnperiod bör således icke ha börjat då denna dels gör såväl terräng som vägar svårframkomliga, dels rent psykologiskt inverkar på truppens prestationer. Härtill kommer att väg- och markskador blir avsevärt större under och efter regnperioden än under torr väderlek. Även om den avsedda tiden för nästa års höstomgång (9/9—10/10) för vissa delar av landet kan anses vara i tidigaste laget med tanke på eventuellt ogynnsam väderlek för skörden, så torde tiden dock i stort tillgodose såväl militära synpunkter som jordbrukets.

Att samtidigt bedriva utbildning med inneliggande åldersklass och repetitionsövningsförband innebär — särskilt med nuvarande befälsläge med talrika underbefälsvakanser och vid vissa truppslag även betydande vakanser i fråga om subalternofficerare — en hård belastning för utbildningsorganisationen. För att över huvud taget möjliggöra denna utbildning måste särskilda åtgärder vidtagas som t. ex. att befäl tillfälligt kommenderas ut från skolor, staber och förvaltningar, varjämte övningsuppehållet för rekrytåldersklassen i regel förlägges till det mest befälskrävande skedet av repetitionsövningen. Härigenom kan alltså befäl frigöras för sistnämnda utbildning. En dylik omDispositionering av befälet kan dock endast tillgripas en kortare tid, annars

uppkommer allvarliga återverkningar för vederbörandes ordinarie arbetsuppgifter.

Erfarenheterna från 1951 — då vi av beredskapsskäl tvingades att sprida ut repetitionsövningarna under en längre period — visar att det ur utbildnings-synpunkt är ogynnsamt att under en längre tid driva första tjänstgöring och repetitionsövningar parallellt. Systemet med i huvudsak två omgångar, en höst- och en våromgång, är det som ur utbildningssynpunkt är mest rationellt. Jag kan därför med hänsyn till kravet på en effektiv första tjänstgöring icke förorda en utspridning av repetitionsövningarna utöver vad som nu sker.

Efter min nu gjorda redogörelse angående principerna för de förbandsvisa repetitionsövningarna och synpunkterna på dessas förläggande under året skulle jag som svar på interpellantens fråga sammanfattningsvis vilja säga:

1. Särskilda inkallelsetider kan inte ordnas för värnpliktiga sysselsatta i jordbruket, utan dessa måste inkallas samtidigt med övriga värnpliktiga.

2. De för nästa års repetitionsövningar avsedda tiderna är uppgjorda med hänsyn tagen till såväl militära synpunkter som arbetsmarknadssynpunkter och då främst jordbrukets.

3. De avsedda tiderna kommer i stort att tillgodose jordbrukets önskemål under förutsättning att året blir normalt ur vårbrukets och skördens synpunkt.

Härefter anförde

Herr **HANSSON** i Skediga: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra ett tack för det svar jag har erhållit.

Jag skall inte här yttra mig om de skäl som herr statsrådet har anfört för inkallelsetiderna och samövningarna.

Herr statsrådet har i sitt svar anfört, att man försöker anpassa inkallelserna efter jordbrukets arbetsförhållanden i

Svar på interpellation ang. förhandlingsrätt åt arbetstagarförening med avseende å till denna anslutna pensionärer.

olika trakter, och detta är ju tacknäm-
ligt ur jordbrukarnas synpunkt, liksom
att anstånd beviljas jordbrukare i öm-
mande fall. Jag tror att detta är både
nödvändigt och klokt.

En jordbrukare som är inkallad un-
der sådd- eller skördetid vet hur väl
han behövs hemma för detta arbete och
har detta ständigt i tankarna. Detta är
säkert tryckande för honom och hind-
rar honom i utövandet av de viktiga
övningarna. Därför tror jag, att om det
inte kunde beviljas ledighet under hela
inkallelsetiden så vore det för den in-
kallade nyttigt att få ledigt åtminstone
någon vecka för att kunna delta i
den viktiga sådden eller skörden, vil-
ket ju är en stor ekonomisk fråga för
den enskilde.

Jag skulle här vilja till herr statsrå-
det framföra önskemålet, att kortare
ledighet under inkallelsetiden kunde
ställas i utsikt och att inkallelsen trots
denna ledighet finge anses fullgjord.

Ett uppskov innebär ju att inkallel-
sen är ogjord, och varje år har sina be-
kymmer. Bäst vore om tjänstgöringen
kunde förläggas till den minst bråda
tiden, men det finns ju, som herr stats-
rådet anförde, andra moment som inte
kan förbises.

Jag vill än en gång tacka för svaret
och hoppas att uppskov ges i särskilt
ömmande fall utan alltför stora besvär
för den inkallade och att ledighet kan
beviljas de inkallade jordbrukarna en
kortare tid under deras tjänstgöring.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

**Svar på interpellation ang. förhandlings-
rätt åt arbetstagarförening med avseende
å till denna anslutna pensionärer.**

Herr talmannen lämnade på begäran
ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr
statsrådet STRÄNG, som yttrade: Herr

talman! Herr Kyling har frågat mig
huruvida jag har för avsikt att låta
igångsätta en skyndsam utredning i syfte
att bereda förhandlingsrätt åt arbets-
tagarförening med avseende å till denna
anslutna pensionärer och att på grund-
val härav förelägga 1953 års riksdag
förslag i ärendet.

Som svar härå får jag anföra föl-
jande.

För arbetstagare i allmänhet regleras
f. n. förhandlingsrätten genom 1936
års lag om förenings- och förhandlings-
rätt. Den lagen gäller emellertid inte
beträffande sådana arbetstagare i sta-
tens eller kommunernas tjänst, som är
underkastade ämbetsansvar. För dessa
befattningshavare gäller i stället i för-
handlingshänseende särskilda bestä-
melser, intagna för statstjänstemännens
del i kungörelse den 4 juni 1937 angå-
ende förhandlingsrätt för statens tjänste-
män och för kommunaltjänstemännens
del i lag 17 maj 1940 om förhandlings-
rätt för kommunala tjänstemän. Såsom
känt är föreligger mellan den förhand-
lingsrätt, som reglerats genom 1936 års
lag, å ena sidan, samt den förhandlings-
rätt som tillkommer stats- och kommu-
naltjänstemän med ämbetsansvar, å
den andra, en djupgående skillnad av
principiell natur, i det att förhand-
lingsrätten enligt 1936 års lag förut-
sättes regelmässigt skola leda fram till
kollektivavtal eller någon annan rätts-
ligt bindande överenskommelse mellan
parterna, medan beträffande stats- och
kommunaltjänstemännen arbetsgivar-
parten förutsättes äga ensidigt be-
stämma villkoren.

Riksdagens av interpellanten åbero-
pade hemställen i skrivelsen nr 150 år
1945 avser en utredning rörande för-
handlingsrätt beträffande pensionsvill-
kor angående personer, vilkas anställ-
ning hos arbetsgivaren redan upphört
när förhandling begäres. Den påyrkade
utredningen omfattar således ej blott
personer, som en gång varit i tjänst

Svar på interpellation ang. förhandlingsrätt åt arbetstagarförening med avseende å till denna anslutna pensionärer.

hos enskilda arbetsgivare, utan även pensionerade statliga och kommunala befattningshavare.

Sedan genom tillsättandet av 1948 års förhandlingsrättskommitté frågan om en vidgad förhandlingsrätt för stats- och kommunalanställda tjänstemän tagits upp, ansågs det naturligt att ifrågavarande riksdagsskrivelse överlämnades till kommittén för att beaktas vid dess utredningar. Med hänsyn till att under kommitténs arbete själva förhandlingsrättsbegreppet generellt betraktat kunde tänkas komma i stöpsleven syntes det vidare lämpligt att för den privata sektorn av arbetsmarknaden ställa sig avvaktande till problemet om förhandlingsrätt för pensionerade arbetstagare.

Resultatet av förhandlingsrättskommitténs utredningar föreligger i det betänkande, som kommittén avlämnade den 31 december förra året. I detta betänkande föreslås att stats- och kommunaltjänstemän skall få samma förhandlingsrätt som andra anställda. 1937 års kungörelse om förhandlingsrätt för statstjänstemän och 1940 års kommunala förhandlingsrättslag föreslås alltså bli upphävd; enligt kommitténs förslag skall i stället 1936 års allmänna förenings- och förhandlingsrättslag bli tillämplig för stats- och kommunaltjänstemännen.

Remissbehandlingen av förhandlingsrättskommitténs betänkande befinner sig i dagarna i sitt slutskede. Kommittén har visserligen, av skäl som interpellanten återgivit, inte ansett sig kunna komma med något förslag till lösning av frågan om pensionärernas förhandlingsrätt. Det synes emellertid som om vid remissbehandlingen av kommittéförslaget skulle kunna framkomma synpunkter av betydelse även för denna fråga, liksom problemets lösning kan komma att påverkas av de överväganden i övrigt, vartill kommitténs förslag ger anledning. Under dessa

förhållanden synes det mig kunna starkt ifrågasättas om det är tillrådligt att nu igångsätta en särskild utredning om pensionerade arbetstagares förhandlingsrätt.

Jag vill för övrigt tillägga, att detta spörsmål — såsom förhandlingsrättskommittén även torde ha funnit — onekligen är ett ganska besvärligt juridiskt problem, som hänför sig till den kollektiva arbetsrättens mest centrala delar. Förhandlingsrätten enligt 1936 års lag har således f. n. samma omfång som möjligheten att sluta kollektivavtal, varför kollektivavtalsbegreppet, sådant det är utformat i lagen om kollektivavtal, torde komma att påverkas av den ifrågavarande utredningen. Enligt gällande lag är vidare föreningsrätten inte reglerad i vidare mån än som ansetts behövt för att trygga förhandlingsrätten; och föreningsrättsskyddet är knutet till ett anställningsförhållande. Även föreningsrättens innehåll synes därför kunna komma att beröras av utredningen.

Med det anförda vill jag inte ha sagt att det ej föreligger skäl för att även pensionerade arbetstagares berättigade intressen i förevarande hänseende uppmärksammas.

Härpå anförde

Herr KYLING: Herr talman! När förhandlingsrättslagen kom till 1936 hälsades den med mycket stor tillfredsställelse från arbetstagersidan. Ganska snart uppstod emellertid viss tveksamhet huruvida även pensionärerna skulle inbegripas i lagen och man skulle få rätt att förhandla även för dem. Så småningom skickades just denna fråga för tolkning, och då kom man till det resultatet, att någon förhandlingsrätt icke förelåg för dessa pensionärer. Men socialstyrelsen ville för sin del vid denna tidpunkt uttrycka det så, att man uttalade sig för att de statliga och kommunala myndigheterna icke skulle un-

Svar på interpellation ang. förhandlingsrätt åt arbetstagarförening med avseende å till denna anslutna pensionärer.

dandraga sig att på begäran överlägga med tjänstemannaorganisationerna om redan pensionerade tjänstemäns förmåner. Denna tolkning gavs någon gång i början på 1940-talet. Emellertid blev det inte mer av detta förrän en motion väcktes i riksdagen av herr Fagerholm år 1945. I denna motion finns bl. a. en del synpunkter på pensionärernas förhållanden, som är mycket aktuella i dag än de var vid den tidpunkten. Motionären säger nämligen i sin motion, att det för pensionärerna ofta föreligger ett lika starkt skyddsbehov som för de befattningshavare, som är i aktiv tjänst. Den vedertagna uppfattningen om pensionsrätten måste nämligen nu anses vara, att pensionstagaren i första hand skall tillförsäkras existensmöjlighet på ålderns dagar och icke enbart ett visst en gång för alla fixerat årligt belopp. Med utgångspunkt härifrån är det naturligt, säger motionären, att utgående pensioner skall justeras med hänsyn till förändringar i penningvärdet. Så har också i stor utsträckning skett under nu rådande dyrtid. Så sades det, herr talman, 1945.

Jag tror att detta yttrande är betydligt aktuella i dag, och man får se det mot en allvarigare bakgrund än man gjorde 1945. Det är nämligen helt enkelt så, att vi har en hel del pensionärer, som lever i ren misär. Jag kan nämna, att det i allmänhet är så ordnat, att de som har pensionsrätt har denna tillerkänd på 60 procent av sin nettolön. Men om man jämför dem som tidigare har gått in i pensionsåldern med dem som varit kvar i aktiv tjänst tills nu och får 60 procent på nettolönen, visar det sig, att de förra i dag i vissa fall inte har mer än 35 å 36 procent av den nuvarande nettolönen. De har alltså samtidigt som priserna stegrats enormt fått ligga kvar i viss utsträckning — jag säger i viss utsträckning — i ett sådant läge, att vissa pensionärer i dag lever

2 — *Andra kammarens protokoll 1952. Nr 30.*

under existensminimum. Det är då enligt min uppfattning ganska nödvändigt att man får förhandlingsrätt och får ta upp detta problem i överläggningar med arbetsgivarna för att försöka bättra på vad som här brister.

Riksdagen fann också 1945 ett stort intresse för denna sak och beslutade i maj månad enligt förslag av andra lagutskottet, att en skrivelse skulle avgå till Kungl. Maj:t, med begäran att Kungl. Maj:t skulle sätta i gång en förutsättningslös utredning i frågan. Det är nu åtta år sedan riksdagen skrev till Kungl. Maj:t, och man frågar sig om vi skall få fira 10-årsjubileum innan denna utredning sättes i gång. Nu har visserligen den förutvarande socialministern skickat denna riksdagens skrivelse med begäran om utredning till 1948 års förhandlingsrättssakkunniga. Det är ganska intressant att se hur denna skrivelse har blivit behandlad av de sakkunniga. Förhandlingsrättssakkunniga säger nämligen, att de för sin del anser det otänkbart att komma med ett förslag till lösning av frågan om pensionärernas förhandlingsrätt enbart för det statliga och kommunala området. Kommittén har emellertid icke erhållit sådana direktiv och icke heller sådan sammansättning, att kommittén anser sig kunna ta upp frågorna till undersökning även för den privata arbetsmarknaden. Vid sådant förhållande nödgas kommittén lämna förhandlingsrätten för pensionärer åt sidan men uttrycker på motsvarande sätt som socialstyrelsen sin stora förhoppning om att denna möjlighet ändå skall ges pensionärerna.

Jag anser, herr talman, att man inte kan leva bara på löften och vackra ord från myndigheter och utredningar, utan här behöver det verkligen göras något.

När jag ställde denna fråga, om vi kunde få en särskild utredning, hoppades jag få ett svar som bättre skulle

Svar på interpellation ang. upphandlingen av materiel för civilförsvaret.

täcka detta förhållande än vad det svar gör som herr statsrådet har avgivit i dag. Det är nämligen så att herr statsrådets svar kan uttolkas på flera sätt, beroende på hur man läser det. Med bästa välvilja i tolkningen finner jag att statsrådet ändå tänker någon gång effektuera riksdagsbeslutet, ty statsrådet säger, att det *nu* inte är lämpligt att sätta i gång utredningen. Läger jag tonvikten på ordet »nu» måste det komma någonting efteråt, och frågan är då, när den dagen kommer då denna fråga förelägges riksdagen. Det är verkligen av behovet starkt påkallat att frågan blir löst inom den närmaste tiden.

Nu säger statsrådet — och det håller jag för troligt — att remissinstanserna som nu håller på att avlämna sina yttranden över 1948 års sakkunnigas förslag har tagit upp dessa problem. Det visar enligt min uppfattning det glädjande förhållandet, att remissinstanserna verkligen har insett behovet av att en utredning kommer till stånd, och jag hoppas att remissvaren skall bli så positiva, att statsrådet finner anledning att snarast möjligt sätta i gång denna utredning.

Jag vill, herr talman, på det allra varmaste vädja till socialministern att göra slag i saken och effektuera riksdagens beslut av år 1945 genom att sätta i gång denna utredning. Det kommer att bli till stor båtнад för olika parter, inte minst för pensionärerna i den svåra ställning vari de nu befinner sig — jag tänker mest på pensionärer inom den privata sektorn — om denna grupp av människor får förhandlingsrätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. upphandlingen av materiel för civilförsvaret.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, som yttrade: Herr

talman! I en interpellation har herr Dickson frågat mig, om jag anser, att vid upphandling av materiel för civilförsvaret endast principen om lägsta offererade pris bör vara avgörande vid valet av leverantör. Om jag icke anser detta, är jag då beredd att vidtaga sådana åtgärder, att tillverkningen av ett antal av civilförsvarsstyrelsen beställda luftskyddslampor förläggas till Sverige?

I motiveringen till sina frågor redogör interpellanten för ett i civilförsvarsstyrelsen handlagt upphandlingsärende, rörande vilket följande fakta må nämnas.

Genom annonser i Tidning för leveranser till staten och i dagspressen den 8 juli i år infordrade styrelsen anbud på cirka 200 000 ficklampor i två utföranden enligt av styrelsen fastställda typer. Vid anbudstidens utgång hade 20 anbudsgivare inkommit med offerter, av vilka några var alternativa. Lägsta anbudet på den av styrelsen önskade lamptypen avgavs av en handels- och ingenjörsfirma i Göteborg på tillhoppa 553 100 kronor. De av firman offererade lamporna skulle tillverkas av en fabrik i Hongkong. Näst lägsta anbudet avgavs av ett företag i Eskilstuna och slutade på 656 220 kronor. Genom beslut den 30 september 1952 godtog styrelsen det av göteborgsfirman avgivna anbudet. Hela leveransen skall vara slutförd efter 6 månader.

Herr Dickson anför i sin interpellation, att det i och för sig är affärsmässigt fullt riktigt att antaga det lägsta anbudet men att man i det aktuella fallet kan lägga även andra synpunkter på valet av leverantör. Han hyser tydligen bl. a. vissa farhågor för att kvaliteten på den kinesiska firmans produkter icke skulle hålla måttet samt att svårigheter skulle föreligga vid kontroll av tillverkningen. Vidare åberopar interpellanten i huvudsak arbetsmarknads-, skatte- och beredskapssynpunkter såsom skäl för att

Svar på interpellation ang. upphandlingen av materiel för civilförsvaret.

beställningen i detta fall i stället bör placeras hos en svensk firma.

Såsom svar på herr Dicksons fråga om jag anser, att endast principen om lägsta offererade pris bör vara avgörande vid valet av leverantör, kan jag svara med att hänvisa till 1952 års upphandlingskungörelse. Där stadgas i 15 §:

»Av de anbud, som komma i fråga, skall det anbud antagas, vilket med beaktande av samtliga omständigheter är att anse såsom för staten förmånligast. Den omständigheten, att ett anbud innefattar det lägsta priset, må sålunda i och för sig icke vara avgörande för anbudets antagande.»

I förarbetena till upphandlingskungörelsen nämnes såsom exempel på vad som sålunda skall beaktas bl. a. leveranstiden, godsets kvalitet, blivande driftkostnader, underhållskostnader etc. Jag tar för givet, att civilförsvarsstyrelsen vid sin prövning av de olika anbuden tagit hänsyn till sådana omständigheter. Styrelsen har i anledning av interpellationen meddelat mig, att man genom beskrivning, konstruktionsritningar och avtalshandlingar preciserat de krav, som styrelsen med hänsyn till utförande och kvalitet ställer på lamporna, samt att göteborgsfirman förbundit sig att leverera lamporna i enlighet med vad styrelsen angivit. Leveranskontroll skall ske i sedvanlig ordning i Sverige. Någon kontroll i Kina kommer således från styrelsens sida ej att äga rum och anses ej heller i och för sig behövlig. Innan levererade lampor godkänts, betalas ej fakturorna. Någon anledning anta, att kommande leveranser av lampor på grund av kvalitetsbrister ej skulle godkännas anser styrelsen icke finnas, helst som erfarenheterna från andra av samma tillverkare här i landet förda lamptyper enligt styrelsens mening är goda. Styrelsen säger sig icke ha någon anledning anta att den av firman utfästa leveranstiden ej skall kunna hållas.

Vad beträffar den andra frågan — huruvida jag vill vidtaga sådana åtgärder, att tillverkningen av ficklamporna förläggas till Sverige — vill jag påpeka, att vederbörande upphandlingsmyndighet i princip helt självständigt prövar och avgör, vilket anbud som skall anses vara för staten förmånligast i den mening som enligt vad ovan nämnts upphandlingsförordningens förarbeten anger. Det avtal, som slutits mellan civilförsvarsstyrelsen och göteborgsfirman om leverans av ficklamporna, kan icke rubbas genom något ingripande från regeringens sida. Jag anser mig därför sakna anledning att i sak pröva, vilket anbud styrelsen borde antagit, och kan alltså besvara herr Dicksons andra fråga med nej.

Utöver detta vill jag tillägga, att man knappast kan begära, att en myndighet för sitt speciella verks vidkommande skall i ett så pass rutinbetonat upphandlingsärendet som detta även överväga, vilka skatteeconomiska och sysselsättningspolitiska konsekvenser som kan följa av att en beställning placeras hos en utländsk leverantör. Vilka åtgärder som kan behöva vidtagas från det allmännas sida för att bemästra sysselsättningssvårigheter måste bedömas i annan ordning och av andra instanser. Jag kan emellertid försäkra att regeringen följer den frågan med stor uppmärksamhet.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr DICKSON: Herr talman! Jag ber att få tacka herr inrikesministern för det utförliga svaret på min interpellation.

Det har nu förflutit ganska lång tid, sedan min interpellation framställdes. Beställningen av dessa artiklar lär väl effektueras i sin ordning och allt sålunda gå bra. Det är ju en sak som

Svar på interpellation ang. upphandlingen av materiel för civilt försvar.

hos alla parter är ägnad att väcka tillfredsställelse.

Såsom finansministern för en stund sedan sade, kan man inte se in i framtiden, och det gör, att man i vissa fall får taga det säkra för det osäkra. Det var egentligen detta som föresvävade mig när jag tog upp denna fråga. Det rör sig här om en åtminstone halvt militär fråga. Just när det gäller militära frågor, särskilt beredskapsfrågor, har man som regel sökt gardera sig mot överraskningar genom att, som jag nyss nämnde, ta det säkra för det osäkra. I händelse av en avspärrning kan man bli helt och hållet utan dessa artiklar. Nu är ju våra svenska industrimän duktiga och kan klara besvärliga situationer, men det tar alltid sin tid att sätta i gång en nytillverkning och lägga upp nya verktyg. Det är inte heller säkert, att alla är så intresserade av att göra det, om de inte kommer i åtanke i första hand.

Jag vill betona, att man också måste se på kostnadsfrågan, vilket statsrådet med full rätt har understrukt. Jag tror, att denna upphandlingsförordning är lyckligt och riktigt utformad, då den fastslår, att man visserligen i princip skall ta det billigaste anbudet men att man kan få ta hänsyn till även andra omständigheter. Det är just dessa andra omständigheter, som också figurerar i interpellationen, nämligen att då svenska firmor levererar en vara, så bereder det arbete åt svenska armar och ger inkomster åt svenska medborgare. Inte heller den saken är alldeles oväsentlig. Vidare uppbär staten skatter såväl av företagen som av deras anställda. Den nu ifrågavarande beställningen skulle under en arbetslöshetsperiod ha kunnat bereda arbete under ett halvt år åt ett femtiotal arbetare. Statsrådet säger kanske, att detta är hypotetiska saker, som inte är aktuella. Det visste man emellertid inte vid tidpunkten för detta avtals ingående. Jag undrar, om man ändå

inte borde förvänta sig att staten och dess olika organ, som lyder under regering, även tar hänsyn till dessa utanför det egentliga ämbetsområdet liggande förhållanden, såsom arbetsmarknads- och skattesynpunkter. Staten har ju inte varit så blyg i andra avseenden. Det hade t. ex. kanske varit lyckligast om riksbanken i något mindre utsträckning varit föremål för direktiv. Man tycker, att regeringen även i sådana fall som de nu påtalade kunde ha framhållit de önskemål som för oss alla är av intresse och vikt, nämligen att livet på den svenska arbetsmarknaden flyter jämnt och utan besvärligheter samt, framför allt, att beredskapssynpunkten kommer i första hand, så att man inte står utan den materiel, man så väl behöver, om ett krisläge skulle inträffa.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Jag förstår mycket väl herr Dicksons synpunkt att man när det gäller försvaret och därmed jämförliga ändamål inte helt bör lita till leveranser från utlandet. Men vi får komma ihåg att i det fall som herr Dickson här tagit upp var leveranstiden mycket kort — leveransen skulle vara slutförd inom loppet av sex månader.

I anslutning till de allmänna reflexioner som herr Dickson gjorde i slutet av sitt anförande vill jag erinra om att vi ju har gått in för en allmän liberalisering av handeln. Vi är intresserade av att sälja våra egna varor, och vi behöver exportera en hel del av dem, men för att kunna göra detta är vi naturligtvis nödsakade att själva köpa varor från andra länder. Jag är emellertid i likhet med interpellanten fullt på det klara med att i vissa besvärliga lägen kan man bli tvungen att göra avsteg från dessa liberaliseringstendenser.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Svar på interpellation ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Gerda Höjer frågat mig, om jag ämnar för 1953 års riksdag framlägga principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

Svaret på interpellationen, vilken framställdes vid vårriksdagen, har på interpellantens egen begäran uppskjutits. Jag ber nu att få anföra följande.

I fråga om utbildning av sjukvårdsbiträden vill jag erinra om att 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen i sitt första betänkande uttryckligen framhållit, att sjukhusens huvudmän bör ha full frihet att pröva olika system och på det sättet söka sig fram till lämpliga former för denna s. k. grundutbildning. Möjligheterna för sjukhusen att giva sådan utbildning är nämligen synnerligen växlande. Man kan därför knappast lägga upp ett standardprogram för hur den bör organiseras och genomföras. Kommittén har därför också begränsat sig till att dra upp några riktlinjer för hur frågan enligt dess mening bör lösas. I yttrandena över betänkandet har förslaget om grundutbildning i allmänhet biträtts. Ehuru en sådan utbildning måste anses vara ett angeläget önskemål, är jag av den åsikten, att en lagstadgad utbildningsplikt, för vars genomförande riksdagens medverkan sålunda skulle erfordras, knappast är vare sig lämplig eller önskvärd. Detta har också framhållits i vissa remissyttrandena och synes heller icke ha förutsatts av kommittén.

Enligt vad jag inhämtat har åtminstone något landsting försöksvis anordnat viss grundutbildning, och inom Stockholms stad bedrivs sedan några år tillbaka regelbundet sådan utbild-

ning av nyanställda biträden genom särskilda 3-veckorskurser. Det är angeläget att detta sker även på andra håll. Frågan om anordnande av sådan utbildning är f. n. föremål för övervägande inom Svenska landstingsförbundet. För statens del blir frågan närmast aktuell vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. Rekryteringssvårigheter, som åtminstone för karolinska sjukhusets del i hög grad beror på bristande tillgång på bostäder, har hittills gjort det omöjligt att samla de nyanställda biträdena till gemensamma kurser. Enligt vad jag inhämtat har emellertid inom samarbetsnämnderna vid nämnda båda sjukhus tillsatts en särskild kommitté för utredning om bl. a. grundutbildning för biträden vid dessa sjukhus. Någon tidpunkt för ett kommande förslag i ämnet kan dock icke nu avgivas. F. n. har på försök vid vardera sjukhuset avdelats en särskild sköterska med speciell uppgift att ta hand om och instruera nyanställda biträden i olika hänseenden. Försöket har visat sig slå väl ut.

Beträffande frågan om utbildning av hemsjukvårdarinnor vill jag bekräfta att medicinalstyrelsen i slutet av år 1949 framlagt förslag med vissa riktlinjer för en sådan utbildning. Sedan förslaget remissbehandlats har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 oktober 1951 uppdragit åt medicinalstyrelsen att — med beaktande av vid ärendets remissbehandling framförda synpunkter samt efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning — inkomma med närmare utformat förslag jämte kostnadsberäkningar för anordnande av en kurs för försöksutbildning av s. k. hemsjuksköterskor. Ärendet är f. n. under utredning i medicinalstyrelsen, och styrelsens förslag kan möjligen komma att avgivas under innevarande år. Innan jag vet vad förslaget kommer att innebära, kan jag givetvis inte yttra mig om huruvida det kan komma att föranleda någon proposition till nästa års riksdag.

Svar på interpellation ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Fröken **HÖJER**: Herr talman! Jag får tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det svar som här lämnats på den interpellation som jag framställde i våras. Jag föredrog, såsom statsrådet nämnde, ett svar vid höstrikdagen, då jag hibringades den uppfattningen att detta svar skulle kunna bli något fylligare än det som skulle ha avgivits vid vårriksdagen. Jag var nämligen mycket intresserad av att få ett fylligt svar på den fråga som jag riktat till statsrådet, men något sådant har nu i alla fall inte kommit.

Det i dag lämnade svaret visar faran av att citera satser ryckta ur sitt sammanhang. På s. 84 i det betänkande som avgivits av 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen återfinnes den av statsrådet anförda satsen om att »möjligheterna för sjukhusen att giva sådan utbildning» — d. v. s. utbildning för sjukvårdsbiträden — »är nämligen synnerligen växlande». Statsrådet fortsätter med att säga: »Man kan därför knappast lägga upp ett standardprogram för hur den bör organiseras och genomföras.»

Kommittén däremot fortsätter på följande sätt: »Detta är ej heller nödvändigt, utan huvudsaken är, att garantier skapas för att sjukvårdsbiträden erhålla en praktisk och teoretisk instruktion av i huvudsak den omfattning som nedan säges. Sjukhusens huvudmän böra i enlighet härmed ha full frihet att pröva olika system och på det sättet söka sig fram till lämpliga former. I det följande uppdragas emellertid några riktlinjer, efter vilka förevarande frågor enligt vår mening lämpligen böra lösas.» I fortsättningen talar sedan kommittén om hur den anser att detta skall gå till vid mindre sjukhus och vid stora sjukhus.

Det är ganska ordentliga riktlinjer som på detta sätt uppdrages och som gör att man inte alls behöver vara i tvivelsmål om hur kommittén tänkt sig att det hela skulle ordnas.

Det är roligt att höra, att herr statsrådet finner utbildningen vara ett angeläget önskemål. En lagstadgad utbildningsplikt finner statsrådet däremot varken lämplig eller önskvärd, och en sådan synes heller inte ha ifrågasatts av kommittén. Vad menar då kommittén med att garantier bör skapas?

Herr talman! Jag har tagit upp denna fråga för att jag gärna vill veta, vad som av statsmakterna gjorts i detta angelägna ärende. Vad har gjorts för att skapa garantier för att utbildningen till sjukvårdsbiträden säkerställas på angivet sätt? Från departementets sida har, såvitt jag kan finna, intet skett. Betänkandet avlämnades den 31 december 1947 — alltså för i det närmaste fem år sedan. Betänkandet har därefter varit ute på remiss, och förslaget till grundutbildning har i allmänhet bi-trätts.

Initiativet till detta angelägna önskemål har därefter lämnats åt huvudmännen för statliga inrättningar — de kommunala sjukhusen och landstings-sjukhusen — som hade att ta upp eller negligera det. Herr statsrådet har meddelat, att för statens del frågan närmast är aktuell för karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet. Detta kan jag gå med på om härmed menas lokalt. Annars är ju frågan för statens del synnerligen högaktuell å samtliga truppförband och garnisonssjukhus. Här har också en del initiativ tagits såsom i Norrbotten, där en instruktionsskötersketjänst nyligen inrättats med uppgift att ordna grundkurser för sjukvårdsbiträden och med tjänstgöring under fyra månader i statens tjänst och resten av tiden i landstingets tjänst. Personalsköterskan på karolinska sjukhuset skall provisoriskt försöka avdela viss tid till

Svar på interpellation ang. framläggande för 1953 års riksdag av principförslag om utbildning av sjukvårdsbiträden och hemsjukvårdarinnor.

denna undervisning. Hur detta kommer att gå vet man ej ännu. Någon ersättning för en regelrätt upplagd kurs menar man dock inte att detta skall vara. Det är ett försök att göra något inom ett område, där behovet av undervisning är trängande. Varför har ej bostadsfrågan kunnat ordnas under dessa fem år, om det bara är på detta område svårigheterna har legat?

Fortsätter man granskningen av vad som här hänt finner man, att Göteborgs stad målmedvetet arbetat på frågans lösning sedan 1948. Där har man i det närmaste lyckats få i gång den av kommittén föreslagna utbildningen. På stadens största sanatorium har sålunda två tredjedelar av sjukvårdsbiträdena denna utbildning. Jag går inte närmare in på vad som här skett, eftersom jag antar att riksdagens ledamöter är mest intresserade av att se frågan i dess helhet.

Statsrådet anförde de initiativ, som tagits i Stockholm. Ja, där har *något* hänt, men kursernas uppläggning är betydligt enklare än de av kommittén föreslagna. Man har skurit ned den teoretiska undervisningen samt katastrofalt minskat den handledda praktiken — en vecka mot föreslagna tre månader. I övrigt ämnar jag inte gå närmare in på dessa kurser.

Ätminstone något landsting — jag citerar herr statsrådet — har försöksvis anordnat grundutbildning, och Svenska landstingsförbundet utreder nu frågan — en fråga, som kom fram för fem år sedan. Jag nämner detta för att något visa, hur alla de som haft intresse för frågan inte förmått att få fram några enhetliga riktlinjer på detta område.

Herr statsrådet menar, att frågan om krav på utbildning för sjukvårdsbiträden efter enhetliga riktlinjer inte skulle vara ett problem, där initiativ bör tagas av statsmakterna eller dess organ, medicinalstyrelsen. Man kan förtroende- fullt lämna åt sjukvårdens utövare att

ordna denna utbildningsfråga. Vad sjukvårdspersonalen beträffar räcker det med de kvalifikationer, som centralt fastställts för läkare och sjuksköterskor. För övriga har huvudmännen allt ensamma bestämma vilken utbildning som behövs. För min del kan jag inte biträda denna herr statsrådets uppfattning. Jag finner denna fråga vara av sådan betydelse för landets hälso- och sjukvård, att principförslag härom bör fastställas av riksdagen.

Sjukvårdens dilemma behöver jag ej ge mig in på. Alla medborgare i vårt land väcks med jämna mellanrum av nödroppen från sjukhusen. Ropen gäller framför allt behov av den mer eller mindre *kunniga* personalen. Av vikt är att detta inses innan man somnar in på nytt under sneglande mot det antal människor, som industri m. m. skall kunna avstå åt sjukvården under den närmaste tiden. Lika väl som skolor och andra officiella institutioner behöver personal — tjänstemän med skilda kvalifikationer, vilkas normer uppgöres av statsmakterna — så har hälso- och sjukvården ett trängande behov av att riktlinjerna för denna personals utbildning fastställas centralt. Jag beklagar att statsrådet funnit det uttryckliga uttalandet av 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen om behov av *garantier* för att lämplig utbildning för sjukvårdsbiträden kommer till stånd icke vara värt beaktande, trots att majoriteten av denna personal fem år efter betänkandets avgivande är i avsaknad av den för deras arbetsuppgifter nödvändiga utbildningen.

Frågan om utbildning av hemsjukvårdarinnor inkom till departementet 1949. Remissbehandlingen räckte till oktober 1951, då det uppdrogs åt medicinalstyrelsen att inkomma med förslag. Även denna fråga är av stor betydelse för alla de hem, som på grund av nuvarande platsbrist på sjukhusen och på grund av diskussionen om utbygg-

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

nad av den öppna världen, en diskussion som skjuter nybyggnadsfrågan åt sidan, måste vårda sina sjuka i hemmen utan möjlighet att erhålla hjälp av personal med nämnvärda kvalifikationer för uppgiften.

Herr talman! Jag efterlyser även här det aktiva intresse, som fortare skulle bringa frågan till sin lösning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Beträffande utbildningen av sjukvårdsbiträden vill jag stryka under vad jag har sagt i interpellationssvaret, nämligen att jag inte tror att det är så förfärligt mycket att vinna med en lagstadgad utbildningsplikt för landstingen och städerna. Jag tror att man med ett visst förtroende får utgå ifrån att huvudmännen för sjukvården finner det angeläget att se till att biträdena får erforderlig utbildning. I fråga om utbildningens beskaffenhet bör naturligtvis utredningens synpunkter kunna vara vägledande.

Jag tror att man kan hysa detta förtroende för de olika huvudmännen, därför att man på sina håll, åtminstone på ett håll inom landstingen samt i Stockholms stad, är i färd med att ge en sådan utbildning. Vidare är Landstingsförbundet inställt på att försöka komma fram till ett resultat i frågan.

Vad sedan den andra saken om hemsjukvårdarinnor beträffar vill jag också stryka under något av vad redan svaret anger, nämligen att medicinalstyrelsen har fått i uppdrag att utreda frågan. Uppdraget lämnades omkring en månad efter det jag hade tillträtt departementschefsbefattningen. Jag utgår ifrån att medicinalstyrelsen i det ärendet liksom i andra handlar med all den skyndsamhet som är möjlig.

Fröken HÖJER: Herr talman! Jag tror att jag tillräckligt framhållit vad som ligger bakom min iver, nämligen att

det på dessa fem år klart har visat sig att huvudmännen inte kunnat på egen hand åstadkomma en sådan utbildning, som av kommittén föreslagits. Det innebär inte att det varit omöjligt att få fram en sådan utbildning — långt därifrån — men det finns mycket som måste beaktas, som den enskilde huvudmannen inte kan göra. Det är därför jag menar att om utbildningen skall bli av det värde, som vi behöver för vår sjukvård, bör direktiven till denna utbildning, som också enligt statsrådets mening bör ske i enlighet med kommitténs förslag, komma från myndigheterna.

Vad sedan beträffar att medicinalstyrelsen med all skyndsamhet skall bedriva utredningen om hemsjukvårdarinnor, hör ju medicinalstyrelsen till de statliga organ, som i brist på arbetskraft många gånger inte hinner göra utredningarna så fort som ur hälso- och sjukvårdssynpunkt vore önskvärt.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

§ 8.**Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Dickson till mig ställt följande frågor:

1) Har statsrådet uppmärksammat de resultat som nåtts i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål genom att påbörja undervisningen i 4:e klassen i stället för i 7:e klassen?

2) Är det statsrådets avsikt att föreslå sådana ändringar i gällande bestämmelser att dessa resultat allmänt kan komma landets skolungdom till godo?

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

3) När kan i så fall detta förväntas ske?

Som svar härpå vill jag framhålla följande.

Enligt av skolöverstyrelsen fastställda tim- och kursplaner för försöksverksamheten vid enhetsskola kan undervisning i hemkunskap förekomma från och med klass 4. En studieplan, som innehåller anvisningar även för denna undervisning på mellanstadiet, finns utarbetad.

Undervisning i hemkunskap påbörjas inte bara i Björkhagens folkskola i klass 4 utan också i andra försökskolor. Denna undervisning i hemkunskap på mellanstadiet är således ett led i den allmänna försöksverksamheten.

Där denna försöksverksamhet i hemkunskap pågår har, som väntat var, konstaterats, att barnens intresse är mycket stort och att de lätt lär sig enklare »red dig själv»-sysslor.

På landsbygden är det emellertid svårt att ordna denna undervisning på mellanstadiet annat än i begränsad utsträckning. Skolkökslokaler finns i regel endast vid centralskolorna, och där undervisas blott en del av eleverna på mellanstadiet. Om inte en lärarinna i hushållsgöromål är bosatt på orten, kan även lärarinnefrågan vara svår att ordna. Ett mycket stort antal av landsbygdens lärarinnor för som bekant en ambulerande tillvaro och reser från den ena fortsättningssskolekursen till den andra. Undervisningen på mellanstadiet bör vidare inte koncentreras till alltför kort period.

Ännu har inte några av de barn, som erhållit undervisning i hemkunskap på mellanstadiet, hunnit fullfölja sin skolgång, och det totala undervisningsresultatet kan därför ännu inte överblickas. Även om undervisningen synes ge goda resultat, är det dock knappast motiverat att låta denna del av försöksverksamheten redan nu leda

till speciella bestämmelser och anordningar.

Enligt ett alternativ i kursfördelningen i 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor kan undervisning i hushållsgöromål, det vill säga hemkunskap, förekomma redan från och med klass 6. Skolöverstyrelsen har möjlighet att medge hushållsundervisning redan i denna klass, men hittills har endast ett mindre antal skoldistrikt utnyttjat denna möjlighet.

Slutligen vill jag tillägga, att inom skolöverstyrelsen arbetar från och med i våras en kommitté för omarbetning av nu gällande undervisningsplan för folkskolorna. Arbetet är emellertid ej slutfört, och jag kan därför icke nu ange, i vilken utsträckning undervisning i hemkunskap kommer att föreslås.

Vidare anförde:

Herr **DICKSON**: Herr talman! Jag måste nog säga att det aktstycke, som ecklesiastikministern nu föredragit och för vilket jag tackar honom, har berett mig en betydande misräkning. Endast den omständigheten att jag vet, att han under den senaste tiden har varit utrikes i viktiga och som jag hoppas angenäma ärenden, vilket också har gjort att jag vågar tro att det inte är han själv som författat denna skrift, gör att jag kan bibehålla den veneration för honom som jag hittills har hyst.

Jag har alltmer kommit till den övertygelsen, att vad som nu behandlas är en mycket betydelsefull fråga, en central fråga beträffande skolans uppgift i samhället, där alltså skolans fostrande gärning är särskilt betonad. Med hemmens nuvarande organisation är det av den största vikt att denna fostran, som förut sköttes av hemmen, sätts in så tidigt som möjligt i skolan. Det är just detta som denna försöksverksamhet har lagit sikte på. Jag lyckönskar den eller dem, som först kom på denna idé. Det

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

sägs också i svaret, att som var att vänta har den givit uppmuntrande resultat.

Sedan skriver man emellertid, att ingen av de elever, som fått denna undervisning, har ännu hunnit att sluta skolan. Man kan sålunda inte bedöma undervisningsresultatet. Är det säkert att det är vid slutet av skolgången, som man skall kunna ta ställning till vad resultatet har blivit? Kan man inte med lika stort fog säga, att det är bäst vi väntar tills litet längre fram för att se, om eleverna blivit undervisningsråd eller ecklesiastikministrar av den här undervisningen, innan man vågar taga riktig ställning till hur man skall göra?

Konsekvensen är sålunda: ingen åtgärd. Det finns emellertid ett enda litet ord i svaret, som ger ett visst hopp, och det är ordet »knappast», som står på andra sidan. Det står: »...är det dock knappast motiverat att låta denna del av försöksverksamheten redan nu leda till speciella bestämmelser och anordningar». Jag hoppas verkligen att detta »knappast» kommer att stå för statsrådet i hans drömmar på natten och så småningom förvandlas till ett annat svenskt ord, som betecknar en mera positiv inställning.

Nu är detta således ett försök. Men man kan inte betrakta det isolerat utan måste fråga sig: Är det bra som det är nu med denna sak? Såvitt jag har hört och förstått är det på intet sätt tillfredsställande som det nu är. Det som man sålunda väljer att fortsätta med år efter år, ända tills de oskäligen barnen har slutat skolan, i stället för att lägga undervisningen i enlighet med denna så lovande försöksverksamhet, medför efter vad erfarenheten visat att undervisningen i många fall är rent bortkastad. Det lär vara så, att i realskolan är detta slags undervisning obligatorisk även för pojkar, och det har berättats mig att det gång på gång händer att unga lärarinnor, som skall in för att meddela denna

undervisning, står utanför dörren och gråter vid tanken på vad de skall få uppleva, när de råkar ut för dessa halv-vuxna pojkars fantasi och verksamhetslust. Det är ju en ganska känd sak att pojkar, när de blir litet äldre, avskyr allt vad som kan betraktas som flickgöromål, och skall de nu gå i köket och pyssla med dessa saker utan att ha intresse för det, kanske undervisningen till och med motverkar det goda syftet.

Undervisningen i hithörande ämnen har såvitt jag förstår pågått efter samma system ända sedan förra världskriget. Det har dock hänt ett och annat i samhället sedan dess, som bort motivera en omprövning. Omprövningen har ju också mycket riktigt skett i fråga om försöksverksamheten, och det är för att man skall dra konsekvenserna av de erfarenheter vilkas förträfflighet så allmänt omvitnats, som jag nu har fört detta ämne på tal.

Vad jag verkligen hoppas är att statsrådet inte anser att det är riktigt som det är nu. Detta med pojkarna, som jag nämnt om, borde inte få fortgå en enda termin längre, när man ser hur det hela verkar. När det är så, att denna försöksverksamhet i detta avseende som här påtalats, nämligen att både pojkar och flickor på ett tidigare stadium får syssla med dessa göromål, har visat så utomordentligt positiva resultat, begriper jag inte, att inte ecklesiastikministern skyndar att ändra på saken i stället för att låta det bli vid det gamla. Jag återkommer till att vad man vill i denna försöksverksamhet, det är barnens fostran; det är inte så mycket att plugga i dem kunskaper, utan det är att ge dem en injektion redan från början av de element, som fordras för att göra dem till goda och hänsynsfulla människor, att lära dem hövlighet och uppmärksamhet. Som biprodukt kommer då aktningen för de husliga göromålen, vilka, som vi alla vet, har kommit i en smula misskredit på senare år.

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

Jag skulle också vilja tillägga, att det är av den största betydelse, att den erfarenhet som har samlats i samband med denna försöksverksamhet också tillvaratages.

Jag slutar, herr talman, mitt anförande med att ännu en gång uttrycka den förhoppningen, att här görs någonting så snart som möjligt och att de vunna erfarenheterna snarast möjligt omplanteras i verkligheten, så att så många som möjligt av våra barn får del av detta nya och så få som möjligt skall behöva dras med det gamla, icke lyckade systemet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Herr Dickson och jag har kanske inte så olika grundsyn på dessa saker, men herr Dickson, som är en sant konservativ man, borde ju kunna låta vårt vanliga system för reformer verka även på detta område. I varje fall vågar inte jag som ecklesiastikminister här springa i förväg framför de utredningar som kan behövas, framför allt därför att jag vet, att de tekniska resurserna på området ingalunda är så tillräckliga som man skulle önska sig.

Det föreföll mig som om herr Dickson inte riktigt visste vilket slag av skola det var som man här borde angripa och reformera. Vi har ju infört denna mera omfattande hemkunskap i vår nioåriga försöksskola, som emellertid, såsom jag också har påpekat i interpellationssvaret, ännu inte har hunnit fram till slutet i något enda försöksdistrikt. Då kan det väl i alla fall vara i överensstämmelse med en gammal god regel, att man ser på hela resultatet av denna försöksverksamhet, innan man drar alltför vittgående slutsatser.

Sedan är det som bekant på det sättet, att vi sätter in nya försöksdistrikt undan för undan. Även om vi har sett några få skolor gå igenom hela pro-

grammet, så brukar vi ju inte vilja dra alltför vittgående slutsatser av det. Tvärtom tror jag det är många av herr Dicksons meningsfränder, kanske allsammans, som i vår skolreformverksamhet i dagens läge fäster en mycket stor vikt vid att vi får ganska god tid på oss att låta denna försöksverksamhet visa vad den går för.

Nu är det väl emellertid inte för försöksskolornas skull herr Dickson har framställt sin interpellation, utan det förefaller ju vara både realskolornas och folkskolornas sätt att arbeta, som han finner inte vara fullt lyckat på detta område. Därifrån och till att omedelbart anbefalla reformer nu är emellertid ett mycket långt steg. När jag har pekat på att det föreligger svårigheter att ordna det på landsbygden, så vill jag i alla fall tillägga, att även städerna nog kommer att få väldigt svårt att skaffa fram både de lokaler och de lärarinnor, som skulle behövas för att med ens helt kunna genomföra denna verksamhet i våra skolor. Skulle städerna lyckas dra till sig de behövliga lärarinnekrafterna, så blir det ju ännu mindre tillgång på sådana lärarinnor på landsbygden för den undervisning som man där skall bedriva.

Det är sålunda ganska omöjligt att för närvarande tänka sig att mera allmänt genomföra detta. Kommer därtill, såsom jag har pekat på i slutet av mitt interpellationssvar, att skolöverstyrelsen har börjat en omarbetning av undervisningsplanen i folkskolorna och att vi vet vilken ämnesträngsel det råder vid våra olika skolor och därför inte kan göra mera betydande ändringar utan en ordentlig utredning, så måste vi väl i alla fall ge skolöverstyrelsen litet tid på sig att utarbeta sitt förslag. När ett sådant förslag föreligger, får vi givetvis ta ställning till det samma. Jag kan emellertid inte tänka mig — även om man kan vara intresserad av saken — att det skulle gagna

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

att anbefalla en mycket stor utökning av denna verksamhet utan att ha genomträngt vad som kan vara möjligt därvidlag.

Fröken AGER: Herr talman! Jag kan i stora delar instämma i vad herr Dickson här framhållit, utom vad det gäller att bryta ut försöksverksamheten. Därvidlag håller jag med herr statsrådet att det inte torde vara lämpligt att göra det.

De lärarinnor, som undervisar i hemkunskap vid försöksskolorna, kan säkert vittna om att detta ämne har en mycket stor uppgift att fylla. Det ger barnen goda arbetsvanor o. s. v. Barnen har också vid denna undervisning möjlighet att röra sig fritt, de får arbeta mera manuellt än annars, och de behöver inte sitta stilla under lektionerna. Över huvud taget är lokalerna vid undervisningen i hemkunskap mera lika hemmen, och därför trivs barnen med denna undervisning.

Vi måste också tänka på att hemmen nu är helt annorlunda än förr. En hel del av den fostran, som mödrarna förut gav barnen, måste nu skolan meddela, och det kan man göra vid undervisningen i hemkunskap. Jag tror också att undervisningen i detta ämne skulle kunna läggas på en helt annan bog, när man kommer upp i sjunde eller åttonde klasserna, om den då vore underbryggad med några timmar i fjärde, femte eller sjätte klasserna eller vilket resultat man nu kommer fram till under försöksverksamheten. Vidare tror jag att man med denna undervisning kan lägga en god grund till barnens yrkesval senare. Det vore mycket egendomligt om man inte skulle kunna påverka ungdomarna att sedan fortsätta med en yrkesutbildning på de praktiska områdena.

Jag förstår som sagt att man inte kan bryta ut denna verksamhet ur den övriga försöksverksamheten, men vore

det inte möjligt att utvidga den? Som statsrådet här framhöll har ju kommunerna möjlighet att påbörja undervisningen i hemkunskap i sjätte klassen. Det är emellertid den olämpligaste åldern, då barnen är trötta och befinner sig i en övergångsperiod — i avgångsklassen till realskolan — och då de är i pubertetsåldern. Det är mycket bättre att gå ned till fjärde eller femte klassen, kanske allra helst till fjärde. En hel del av det arbete, som barnen annars tycker är tråkigt, blir då roligt. Det blir mera allvar än lek i undervisningen då.

Statsrådet sade att 1919 års undervisningsplaner håller på att omarbetas i skolöverstyrelsen, och jag vill varmt vädja till statsrådet att ge vederbörande kommitté i uppdrag att ta upp och ventilera denna fråga för att se om det inte är möjligt att förlägga undervisningen i hemkunskap till ett vidare område utanför försöksdistrikten, med bibehållet statsbidrag. Jag vet att det finns många kommuner som i dag vill ha undervisning i hemkunskap — och som också har det — men de får inga statsbidrag till det. Så är bland annat fallet i Uppsala. Där har vi sådan undervisning, men kommunen får själv betala den.

Men, herr statsråd, det finns en annan sak i samband med denna fråga, som går att genomföra, nämligen att göra ämnet hemkunskap likställt med övriga ämnen i försöksverksamheten. Så har t. ex. lärare i övriga undervisningsämnen möjlighet att anordna lärarkonferenser, vilket lärarkrafterna i hemkunskap icke har, eftersom det inte finns något anslag för den saken. Jag hoppas att herr statsrådet till kommande riksdag framlägger förslag om att medel ställes till förfogande för lärarna i hemkunskap för detta ändamål, så att de kan samlas till sådana konferenser.

Förra året beslöt vi här i riksdagen

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

att folkskole- och småskoleseminariernas rektorer skulle ha möjlighet att resa ut i försöksdistrikten och komma i kontakt med undervisningen, men den gången blev rektorerna vid handarbets- och skolköksseminarier undantagna. Varför blev de det? Bör inte också de ha möjligheter att resa ut och komma i kontakt med denna försöksverksamhet?

Det är också en annan sak, som påtalats många gånger i samband med inrättandet av försöksroteln i skolöverstyrelsen, nämligen att det borde till sättas en särskild konsulent för undervisningen i hemkunskap. Man vet nämligen ute i landet över huvudtaget inte vad som göres på detta område. Allt som göres måste samordnas på en hand, och det vore mycket önskvärt om så skedde. Jag vill även här varmt vädja till herr statsrådet om att ta upp denna fråga, så att vi får en särskild konsulent i skolöverstyrelsen härför. Den nuvarande bemanningen på skolöverstyrelsen är en förste och en andre konsulent för hemkunskap, som också skall ha hand om skolbepisningen ute i skolorna. Den bemanningen räcker inte till. Hela ämnet hemkunskap blir lidande på det.

Jag tror att hemkunskap är ett ämne, som är väl värt att man tar hänsyn till och beaktar, ty jag tror att hemkunskapen kan höja värdet av det praktiska arbetet i skolorna och vara värdefullt för familjerna över huvud taget.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* och fröken *Wetterström*.

Herr **DICKSON**: Herr talman! Jag kan i stora delar instämma i vad fröken Ager här framhållit i sitt utmärkta anförande. Särskilt skulle jag vilja understryka vad fröken Ager sade om att ämnet hemkunskap bör jämföras med övriga ämnen i skolorna och inte

betraktas som någon sorts biämne utan egentlig betydelse.

Vidare betonar jag vad jag framhöll i mitt tidigare anförande, nämligen att jag tror att ämnet har en mycket central plats och stor betydelse i skolans arbete, om det lägges på det rätta sättet. Jag tycker att det väsentliga bör vara att ämnet flyttas ned från sjunde till fjärde klassen — och att detta skulle behöva möta så stora svårigheter, kan jag inte begripa. Detta är inte ett utslag av någon bristande konservatism, som herr statsrådet talade om, utan det är, herr statsråd, om jag får lov att säga det själv, bara sunt förnuft. Har man funnit att någonting är bra, så skall man göra det, och om någonting inte är bra, så skall man låta bli det.

Jag får hoppas — och jag tror det finns grund för den förhoppningen — att statsrådet dock med stort intresse kommer att följa dessa frågor, och att ämnet hemkunskap i det allmänna medvetandet genom statsrådets stöd skall få den plats i skolundervisningen som det verkligen förtjänar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Med anledning av det nyss sagda vill jag bara framhålla, att vi ju tänker oss att de praktiska ämnena skall få en bättre ställning i vår nya skola och då inte minst detta ämne. Men därifrån och till att vara färdig med allmänna bestämmelser för skolväsendet i dess helhet nu utan att avvakta försöksverksamhetens vidare gång och utan att närmare leda i bevis vad man över huvud taget kan göra omedelbart, är ju steget väldigt långt.

Herr **DICKSON**: Herr talman! Skulle man kunna få en antydning om vad herr statsrådet anser om den tid, som behövs för att försöksverksamheten skulle ge något utslag? Den har dock hållit på i tre år nu, men detta tycks inte alls

Svar på interpellation ang. undervisningen i ämnet hemkunskap med hushållsgöromål.

vara tillräcklig tid för att ge statsrådet en fingervisning i denna fråga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Ja, därvidlag tror jag nog i alla fall, att herr Dickson begär mera av mig än som är möjligt. Om jag uppfattat interpellationen rätt gäller den ju frågan om en ändring av gällande bestämmelser, som allmänt skulle komma landets skolor till godo; det är sålunda folkskolan det är fråga om. Jag skulle då vilja fråga: Vilket eller vilka ämnen skall vi inskränka på för att sätta in detta ämne, vilka lokaler skall vi ha för detta ändamål, vilka lärarinnor skall vi behöva och har vi sådana? Jag tror inte att herr Dickson kan ge något bestämt svar härpå, ja, jag tror inte ens att fröken Ager med sin obestridliga sakkunskap på detta område kan ge ett bestämt svar. Även om fröken Ager och jag är överens om att det bör kunna göras mera för ämnet hemkunskap, är vi faktiskt inte färdiga att ge allmänna bestämmelser i dagens läge för en utvidgning härvidlag.

Herr **DICKSON**: Herr talman! Om herr statsrådet sätter fart på skolöverstyrelsen och riktigt säger ifrån — herr statsrådet skrattar åt detta, men skulle det vara något särskilt svårt att göra det — då tror jag man skulle kunna få fram ett praktiskt resultat ganska snart. Man behöver ju inte ha allting färdigt på en gång utan kan ta det så småningom. I de skolor på landet där det inte går eller där det inte är lämpligt får man vänta litet. Meningen med min interpellation är, som herr statsrådet mycket väl förstår, att framhålla att detta är en bra sak, och att om en sak är bra bör barnen få den så fort som möjligt och på de platser där det är möjligt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Lika väl som det tar tid att utreda saker och ting, lika väl tar det tid att

framskapa de resurser som kommer att behövas. Jag skrattade inte åt herr Dicksons anförande därför att det skulle vara omöjligt att få en sådan utredning gjord. Det går att få denna utredning gjord relativt snabbt, men däremot drar jag starkt i tvivelsmål om det är möjligt att få ett aldrig så gott förslag i en större utsträckning genomfört i praktiken med det allra snaraste. Därvidlag skjuter jag fram både lokal- och lärarbristen, som vi säkert känner lika bra till allesammans.

Fröken **AGER**: Herr talman! Jag instämmer med herr statsrådet i att det är otänkbart att utvidga denna verksamhet efter allmänna regler i någon större utsträckning utanför försöksdistrikten. Men jag håller fortfarande fast vid att jag tror att det är möjligt för statsrådet att utvidga verksamheten till kommuner, som nu inte har statsbidrag. Denna undervisning behöver inte ligga i skolkök o. d.; den kan ligga i vanliga klassrum. Givetvis är detta inte något ideal, men i stället för att ämnet skall strykas från schemat kan man mycket väl lägga det i vanliga klassrum. Däremot möter det givetvis större besvär att skaffa lärarinnor, men det beror på den lönesättning som sker från riksdagens sida. Så länge vi inte har fått någon bättre lönesättning kan vi över huvud taget inte få någon rättelse till stånd på detta område.

Herr **DICKSON**: Herr talman! Nu tror jag att vi börjar förstå varandra, ecklesiastikministern och jag. I det senaste anförandet kände jag igen honom då han sade ungefär så här, att det är omöjligt att kunna i någon större utsträckning omedelbart genomföra denna undervisning. Det begär jag inte heller, men när herr statsrådet säger detta tycker jag att det tyder på att han i alla fall vill göra vad han kan för att få igenom det hela så snart som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 253, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare.

§ 10.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 11, statsutskottets utlåtanden nr 215—223 och första lagutskottets utlåtande nr 31.

§ 11.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll angående den i § 32 riksdagsordningen föreskrivna fullmaktsgranskningen:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 2 december 1952.

Till justitiedepartementet hade den 28 november 1952 från länsstyrelsen i Östergötlands län inkommit fullmakt för fru Britta Holmström, Linköping, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
Oskar Adelson.

Vid detta protokoll var fogad den däri avsedda fullmakten för fru Britta Holmström, Linköping, att inträda som ledamot av kammaren för tiden till den 1 januari 1953 efter herr Bergstrand.

§ 12.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av överskottsmedel från statens krigsförsäkringsnämnds verksamhet;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376) m. m.; och

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförhållandena för vissa läkare vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m.

§ 13.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 705, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 253, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare.

Denna motion bordlades.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.47 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 3 december.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har med kammarens tillstånd till mig ställt frågan om jag överväger åtgärder att i lämplig form möjliggöra att fakta framläggas om svensk utrikes- och handelspolitik under det andra världskriget i syfte att tillförsäkra svensk forskning och allmänhet vederhäftiga upplysningar och för att tillrättalägga möjligen förekommande missvisande utländska framställningar.

Interpellationen berör en fråga, som redan tidigare varit föremål för diskussion i kammaren, nämligen 1946 i samband med remissdebatten och i en interpellation av herr Ståhl. Krav ställdes då på en ökad publiceringsverksamhet från regeringens sida avseende det andra världskrigets historia. Kraven gällde såväl sammanhängande redogörelser för Sveriges utrikespolitik under krigsåren som aktpublikationer från samma tid. Redan då framhöll jag som min bestämda uppfattning — och jag har inte senare haft anledning att revidera den — att officiell historiskrivning är ett oting, varmed regeringen icke bör ta befattning. Inte heller kan det vara av speciellt intresse för det svenska folket att få en värdesättning av den förda politiken av en enskild person, som handlar på UD:s uppdrag och — kan det åtminstone alltid påstås — under dess kontroll. Den moderna historievetenskapen har visat och visar dagligen, hur svårt det

är att nå en objektiv bedömning av en förgången tids händelser — det må gälla medeltid eller 1800-tal — och först en längre tids vetenskapliga diskussioner med inlägg från representanter för skilda uppfattningar kan föra historieforskningen nära sanningen om vad som verkligen har skett i det som har syntts ske. Hur mycket vanskligare skall det då icke vara för en eller ett par historiker att på uppdrag nå fram till en objektiv bedömning av utrikespolitiken under den svåra tid, som vi själva har upplevat men på vilken vi ännu inte kan anlägga historiska perspektiv och där vi kanske ofta är känslomässigt engagerade. Det blir den fria forskningens sak att allteftersom akterna blir tillgängliga beskriva den svenska utrikespolitiken. 1600-talets statsledningar använde sig av rikshistoriografer; vår tids demokratiska samhälle har ingen användning för sådana.

Frågan blir till en början i stället, i vad mån vi kan lämna historikerna och andra intresserade tillgång till våra arkiv. Enklaste sättet att lösa frågan hade givetvis varit att utan vidare öppna alla arkiv, men här hindras ju den fria tillgången av grundlagsbestämmelser och lagbestämmelser om sekretess för handlingar, som rör Sveriges förhållande till främmande makt. Den väg, som står regeringen till buds och också som bekant i stor utsträckning har använts, är att frige handlingar efter prövning från fall till fall. Regeringens uppgift är enligt min mening alltså icke att låta författa historia utan att själv framlägga akter och, där så kan ske, medge enskilda forskare tillgång till dem. Det händer i själva verket icke sällan, att personer med allvarliga vetenskapliga syften får bifall till sina framställningar att få tillgång till eljest

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

sekreta handlingar i UD:s arkiv, därest dessa framställningar är väl motiverade. Varje år beviljas forskningsansökningar, och departementsarkivets forskarrum står sällan tomt. F. n. arbetar som bekant flera icke officiellt engagerade historiker med material ur UD:s arkiv från senare tid. Jag avser främst det med enskilda medel bekostade arbete om den svenska utrikespolitikens historia fram till krigsuthrottet 1939, som f. n. är under utarbetande. En del om första världskriget, skriven av professor Torsten Gihl, har ju redan utkommit och framkallat ett livligt meningsutbyte. En annan del om tiden 1920—1939 håller på att utarbetas av professor Erik Lönnroth. Det är icke sant, när det som helt nyligen skett i en tidningsledare (SDS 1952 25/11) påstås, att forskare, som haft en annan mening än Gihl, icke fått tillgång till av honom utnyttjade handlingar i UD av det skälet, att arkiven icke är offentliga. Tillstånd åt en blivande recensent av Gihls bok har nyligen givits att se icke bara de handlingar, som Gihl fått ta del av, utan även alla andra handlingar, som kan stå i samband med ämnet. Det är även felaktigt att påstå, som också skett, att personer, som deltagit i utrikespolitiken under t. ex. det andra världskriget, icke skulle kunna publicera sina upplevelser förrän efter 50 år. Under senare år har ju flera diplomater utgivit sina minnen. Lagbestämmelserna gäller akt-materialet, inte den eventuella författarens egna minnen. Var och en som inträder i utrikesförvaltningen får dock naturligtvis anse sig bunden av en viss diskretion. Det synes därför givet, att han i sina eventuella memoarer icke bör publicera sina minnen i frågor som berör relationerna till andra länder utan att under hand beröra saken med den ansvariga utrikesledningen. Vill han dessutom publicera sekretessbelagda akter i sina memoarer, kan han lik-

3 — Andra kammarens protokoll 1952. Nr 30.

som andra forskare begära tillstånd härtill av Kungl. Maj:t.

Frågan om att flytta sekretessgränsen till vissa bestämda årtal har diskuterats, men de flesta skälen har talat för att t. v. behålla de nuvarande bestämmelserna om en automatiskt glidande gräns och att i stället generöst bevilja forsknings- och publiceringstillstånd, i synnerhet i fråga om det äldre materialet inom femtioårsgränsen.

Jag vill i sammanhanget framhålla, att jag givit utrikesdepartementets arkivchef i uppdrag att vid vården av departementets arkiv i samband med ordnings- och förteckningsarbeten på allt sätt beakta historieforskningens krav. Ett betydande material från tyska arkiv har samlats under senare år — det gäller särskilt Auswärtiges Amts arkiv — och delvis redan ställts till forskningens förfogande. I departementets arkiv har också samlats såväl enskilda diplomatarkiv som diplomatmemoarer i manuskript, och denna utväg att åt den kommande historieforskningen rätta ett viktigt källmaterial kommer att prövas i så stor utsträckning som möjligt.

Jag behöver väl knappast erinra om de aktsamlingar, som utrikesdepartementet tid efter annan publicerat till allmänhetens upplysning. Sedan det andra världskrigets slut har som bekant utgivits dokumentsamlingar rörande bl. a. förbindelserna mellan chefen för lantförsvarets kommandoexpedition och tyske militärattachén i Stockholm 1939—1945 (1946), transiteringsfrågor och därmed sammanhängande spörsmål april—juni och juni—december 1940 (1947), förspelet till det tyska angreppet på Danmark och Norge den 9 april 1940 (1947), frågor i samband med norska regeringens vistelse utanför Norge 1940—1943 (1948), diverse utrikesfrågor 1950—1951 (1952) samt helt nyligen nedskjutningen av de två svenska flygplanen över Östersjön i juni

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

1952 för att endast nämna några av de viktigare publikationerna. För sådana aktstycken har för övrigt två serier upplagts, den ena omfattande periodiska publikationer, den andra omfattande monografier. Genom de periodiska redogörelserna för t. ex. FN:s generalförsamlings och Europarådets möten har ju den utrikespolitiskt intresserade allmänheten tillfälle att bekvämt följa viktiga sidor av storpolitiken och Sveriges roll i denna. Jag anser mig sålunda redan ha visat mitt intresse för att snarast möjligt till allmänhetens upplysning publicera sådant som kan och bör offentliggöras på ett tidigt stadium.

Aktpublikationerna om permittenttrafiken under det senaste kriget omfattar flera hundra sidor och behandlar ändå bara ett visst skede av denna trafik. Detta bör vara en tankeställare för dem som till äventyrs tror, att man skall kunna på förhand täcka hela det utrikespolitiska fältet under t. ex. andra världskriget med aktpublikationer och förutse vad som kan komma att tid efter annan aktualiseras i utländska publikationer eller i utländsk press. Utrikesdepartementet får helt naturligt i regel nöja sig med att kommentera, beriktiga eller dementa de mer eller mindre sanningsenliga påståenden om svensk utrikespolitik, som då och då publiceras i utlandet. Där så anses behövt, har den vetenskapligt utbildade personalen i departementets arkiv fått verkställa mera omfattande utredningar. Det väsentliga är dock i detta sammanhang, att brännande frågor redan fått sin belysning på ett tidigt stadium genom aktpublikationer, så långt detta varit av praktiska eller andra skäl möjligt. Det är på denna väg vi bör vandra också i fortsättningen. Huruvida utrikesdepartementet skall efter utländskt mönster utge större historiska aktpublikationer rörande bl. a. det andra världskriget är en fråga om myc-

ken tid och mycket pengar, som kommer att övervägas men som jag inte nu är beredd att taga ställning till.

Om jag sammanfattar de synpunkter jag nu framlagt vågar jag påstå, att under senare år från utrikesledningens sida mycket har gjorts för att lämna svensk forskning och allmänhet vederhäftiga upplysningar om svensk utrikespolitik och för att tillrättalägga missvisande utländska framställningar.

I den mån nya initiativ togs av forskare eller memoärförfattare kommer de från utrikesledningens sida att bedömas i en positiv anda.

Härefter anförde:

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra mitt vördsamma tack för hans svar på min interpellation och för att svaret har kommit så snabbt. I väsentliga ting kan jag vara överens med honom. Men detta är ju en avvägningsfråga, som man kan se ur annorlunda perspektiv än hans, och jag skall försöka att utveckla några av mina synpunkter.

Jag anser liksom hans excellens utrikesministern att vår demokrati icke har någon användning för rikshistoriografer. Officiell historieskrivning är som regel ett otyg. Det har vi erfarenheter av från vårt eget land liksom från andra länder. Även den regering som strävar efter att ge en i mesta möjliga grad objektiv upplysning frestas lätt att direkt eller indirekt försvara sin politik. Då hans excellens utrikesministern i sitt svar kom in på 1946 års debatt i dessa stycken, kan det erinras om att åtskilligt hänt sedan dess. Då framhölls det i debatten, icke minst från hans excellens utrikesministerns sida, att vi måste ta hänsyn till andra staters berättigade intressen. Det sades då, att vi låg i spetsen i fråga om publicerandet av akter från det andra världskriget. Detta var riktigt då. Men gäller de or-

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

den även i dag? Vad har man inte fått läsa i utländska publikationer även om förhållanden som avser vårt eget land? Även de som stått i händelsernas centrum har icke tvekat att publicera de mest ömtåliga ting. Det kan vara onödigt att här närmare beröra Winston Churchills fascinerande memoarer, som avhandlar även svenska förhållanden. Engelsmännen är i färd med att publicera ett mycket stort verk om det andra världskriget. En av detta verks volymer belyser ganska ingående krigsårens förhandlingar med främmande makter, bland annat Sverige. I USA har man delvis gått ännu längre. Mycket ömtåliga delar av Förenta staternas utrikespolitik har berörts i olika memoarer. Jag kan erinra om de av Harry Hopkins utgivna papperen och många andra publikationer. En rad utländska diplomater har berört sin verksamhet i Sverige, och andra har också sysslat med svensk politik. Delvis torde de framställningar som i dessa arbeten ges vara missvisande och ge en alltför negativ bild av svensk regeringspolitik under det andra världskriget.

En framstående svensk diplomat och f. d. statsråd betonade nyligen, att det är ett anmärkningsvärt förhållande, att vi inte har några publicerade minnesanteckningar och memoarer från det första världskriget av någon person i mera ansvarig ställning. Inte heller har vi några sådana framställningar när det gäller det andra världskriget. Det kan i detta sammanhang erinras om professor Gihls bekanta och omdiskuterade framställning från det första världskriget, som inte kom ut förrän 1951. Vi har inom de närmaste åren att motse en på utrikesdepartementets arkiv baserad översikt rörande mellankrigsårens politik. Men så vitt jag vet kommer man inte att gå längre än till 1939. Det senaste världskriget kommer icke att bli behandlat. Något löfte att så sker har i varje fall icke givits i hans excellens

utrikesministerns svar i dag. Det säges i detta svar: »Huruvida utrikesdepartementet skall efter utländskt mönster utge större historiska aktuplikationer rörande bl. a. det andra världskriget är en fråga om mycken tid och mycket pengar.» Hans excellens är icke beredd att nu ta ställning till huruvida så skall ske.

Det kan naturligtvis sägas, att en gång får vi kanske bättre råd och att man kan se händelserna från vidare perspektiv, när man inte har dem så nära inpå sig. Men det är ju ett faktum, att många av de personer, som skulle kunnat ge upplysningar, då är borta. Jag tror att det av flera skäl vore ytterst viktigt om man på detta område finge nya publikationer. Det är inte här tal om någon historieskrivning. Jag är väl medveten om att i nästan all historieskrivning ligger värdeomdömen. Vi ser ständigt omvärderingar företagas av de handlande personerna. Någon historieskrivning, som med något slags naturvetenskaplig exakthet skulle kunna fånga in det historiska skeendet i fasta och oomtvistade värderingar existerar inte och kommer aldrig att kunna existera. Ty i varje värdeomdöme ligger ett subjektivt moment, och varje historieskrivning kan endast i helhetsbilden ta med vissa fakta. Den diskussion, som ännu förs om första världskrigets orsaker, ger vid handen, att all mänsklig bedömning är utsatt för stora subjektiva felkällor.

Jag medger gärna, att hans excellens i sitt svar erkänner hur vanskligt det är för de officiella historiograferna att komma med en objektiv analys. Jag tror att varje historieskrivning är bunden av sin tid. Tron på någon historiens domstol, vars domar för evigt accepteras, är en illusion. Men vad man kan få fram objektivt är det material och de akter, som har funnits. Och om man inte gör en sådan undersökning nu, vad kommer då att inträffa? Vi torde under

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

tiden komma att få flera utländska redogörelser för förhållanden, som direkt berör Sverige. Om vi icke lämnar egna skildringar, är vi sålunda hänvisade till de utländska publikationerna. Det kan knappast vara tillfredsställande. Från många håll — och hans excellens utrikesministern vet det kanske bättre än någon annan — har understrukits angelägenheten av att så sker. F. d. utrikesminister Günther betonade nyligen att det vore värdefullt om bl. a. den villfarelsen kunde fås ur världen, att den svenska regeringen under det andra världskriget skulle som arbetshypotes haft att Tyskland skulle segra till slut.

Förvisso går det icke att rekonstruera t. ex. Sveriges utrikespolitik från det andra världskriget på grund av endast de skrivna dokumenten i utrikesdepartementets arkiv. Telefon och flyg har gjort att rapporter lämnats muntligt i större utsträckning än tillförne. Många delegater och förhandlare har icke haft några skrivna instruktioner alls. I vissa länder har man haft en särskild observatör, som tjänstgjort i utrikesdepartementet med uppgift att anteckna det viktigaste av de muntliga diskussionerna. Det lär också från svenskt diplomatiskt håll ha föreslagits att så skulle skett i vårt land. Men om jag är rätt underrättad, har inte så blivit fallet.

Professor Sture Bolin har i en festskrift till statsminister Erlanders 50-årsdag framhållit bristerna i det samtidshistoriska materialet. När han arbetade med vitböckerna 1946 och 1949 blev han förbluffad och förfärad över bristerna i de officiella akterna. Detta nödvändiggör enligt min uppfattning djupplöjningar i det officiella materialet men också undersökningar av alla andra uppgifter, som går att få. Betydelsefullt är att rädda privata minnesanteckningar. Författandet av memoarer från de initierade skulle vara värdefullt. Herr utrikesministern kan säga,

att han hindrar ingen att skriva memoarer. Men de nuvarande sekretessbestämmelserna stimulerar icke till detta. Ambassadör Hägglöf skrev i en artikel i Svenska Dagbladet nyligen följande: »Den enkla sanningen är, att ingen som deltagit i utrikesärendenas handläggning har rätt att redogöra för sina upplevelser förrän 50 år senare. Svenska memoarer och minnesanteckningar från andra världskriget kunna komma ut i bokfloden på hösten 1990 men icke nu.» Det är kanske alltför kategoriskt uttryckt, inte minst om man läser hans excellens utrikesministerns svar i dag. En uppluckring av sekretessbestämmelserna kan ske genom Kungl. Maj:ts medgivande, men faktum är att sekretessen verkar hindrande på författandet. Memoarförfattarna vet inte om deras skrifter kommer att publiceras om ett eller tio eller femtio år; femtioårsregeln har kommit att tas som ett givet faktum. Regeringens vilja att bevilja undantag från sekretessbestämmelserna har väl trots allt icke närmare prövats och ger väl knappast någon ledning. Hans excellens utrikesministern säger visserligen att man »generöst» kan bevilja forsknings- och publiceringstillstånd i synnerhet i fråga om det äldre materialet. Men hur det blir med det nyare vet ingen, ty det är klart att man där inte kan ge något generellt förhandslöfte. Men jag har den bestämda uppfattningen att många, som annars skulle ha skrivit memoarer, drar sig för detta på grund av femtioårsregeln. Jag tror att man har ganska goda vittnesbörd härom.

Än en gång bör det understrykas att det måste framstå som egendomligt att en svensk allmänhet först genom utländska publikationer får reda på vissa ting, t. ex. när den amerikanske ambassadören Griffith i en nyligen utgiven bok skildrar hurusom han år 1944 hotade med bombning av Sverige. Uppgifterna må vara hur ovederhäftiga och

Svar på interpellation ang. framläggande av fakta rörande svensk utrikes- och handelspolitik under andra världskriget.

sensationella som helst, men det är klart att de kan ge upphov till ryktes-smideri, som inte kan vara gagneligt för svenska intressen, om de inte kan bemötas med svenska beriktiganden och publikationer i den mån det finns sådana.

Det synes vara en angelägen uppgift att sätta igång en svensk historieskrivning rörande utrikespolitiken. Väntar man, kommer man aldrig att få fast det icke skrivmässiga material som behövs för komplettering av de officiella akterna. Enligt min mening vore det önskvärt om en forskningskommitté tillsattes för samling av sådant studiematerial, som annars skulle gå förlorat för framtiden. Man bör inte hemlighålla mer material än som är absolut nödvändigt. Det är av utomordentlig vikt att man får till stånd studier av Sveriges erfarenheter från det andra världskriget. En av våra ambassadörer har nyligen uttryckt det så, att det föreligger en skyldighet mot det svenska folket i detta avseende. Kunde hans excellens utrikesministern bidra till en grundlig inventering av aktmaterialet vore mycket vunnet. Allt vad som rimligen kan göras för att berika våra kunskaper om svensk utrikespolitik bör göras. Det är inte bara ett forskningsintresse att få fram sanningen, utan det gäller också att lära av de gjorda erfarenheterna, för statsmakterna lika väl som för andra.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag trodde att jag hade gjort klart i mitt interpellationssvar att det är ett misstag, denna uppgift att författare av memoarer från det sista världskriget skulle behöva vänta i femtio år för att få publicera dem. Jag sade ju tydligt och klart i mitt svar att det inte finns sekretessbestämmelser annat än för akter, och i den mån vederbörande skriver sina minnen är de alltså inte bund-

na av dessa bestämmelser, även om det är naturligt att diplomater sätter sig i förbindelse med utrikesledningen ifall de publicerar sina minnen från de allra senaste åren.

Det är alltså ett misstag, detta citat att en memoarförfattare skulle behöva vänta i femtio år på publicering av sin bok. Ambassadör Hägglöfs uppgifter i det avseendet är oriktiga.

Jag har vidare påpekat i mitt svar, att det dock har givits ut en hel rad akter från det sista världskriget. När man tror, att man genom att publicera befintliga akter skulle kunna få klarhet beträffande allt som kommer fram i utländsk litteratur eller utländska publikationer om den eller den episoden i svensk utrikespolitik, är detta också ett misstag. När det gällt mera sensationella uppgifter har vi alltid försökt efterforska grunden till dem och klargöra sammanhanget, och det har därvid i flera fall visat sig att vi inte har några papper som belyser frågan. Det finns inte så mycket av skriftliga dokument som täcker hela handelsförloppet, och därför har man nog en överdriven föreställning om vad som kan klarläggas genom publicering av dessa akter.

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka hans excellens utrikesministern för hans svar. Det är ju faktiskt så, att memoarförfattarna, inte minst diplomaterna, har den uppfattningen att ingenting kan få publiceras tidigare än år 1990. Det citat som jag anförde var från en av våra mest framstående diplomater, och han uttryckte sig kategoriskt på ett sätt som nog är missvisande. Jag tror att det svar hans excellens här har givit i viss mån har reducerat sekretessbestämmelsernas betydelse.

När hans excellens utrikesministern säger att inga akter i världen i förväg kan tillrättaläggas alla missförstånd, vill jag

Svar på fråga ang. redogörelse för skälen till Kungl. Maj:ts avslag på en framställning om anställande av en svensk präst vid Svenska fältsjukhuset i Korea.

erinra om det faktum att man i andra länder har funnit anledning att publicera dessa akter. Det var riktigt när utrikesministern i 1946 års debatt klart sade ifrån att Sverige då låg i spetsen i fråga om publicerandet av akter och att vi då måste ta hänsyn till utländska staters intressen. Men detta gäller ju inte nu. Den argumentering som år 1946 fördes fram mot publicering av svenska akter kan inte gälla, när man i utländska stater publicerar material, som berör utomordentligt centrala problem rörande svenska utrikespolitiska förhållanden. Man frågar sig då, om det inte skulle gagna en svensk historieskrivning, att vi bland annat såsom motvikt mot dessa utländska publikationer finge publicera svenskt material.

Inga dokument, aldrig så utförliga, kan helt belysa vissa ställningstaganden eller redogöra för svensk utrikespolitik, och icke minst ur den synpunkten är det betydelsefullt om det publiceras memoarer från dem som har varit med om besluten. Om det är så som det har framhållits av svenska diplomater, att förhandlingarna i vissa fall inte hade några som helst skriftliga instruktioner, är det uppenbart, att om man inte får fram deras syn på förhållandena nu, så kan inte gärna en eftervärld lyckas att rekonstruera de motiv som låg till grund för den svenska utrikespolitiken. När f. d. utrikesminister Günther som sin uppfattning säger att det är angeläget att få bort den villfarelsen, att den svenska regeringen skulle ha handlat utifrån den förutsättningen att Tyskland skulle segra, är det ett uttryck för en framstående svensk f. d. regeringsledamots syn på dessa förhållanden — ett uttalande som icke kan negligeras.

Om man inte får till stånd memoarer, står man nog inför den situation som professor Sture Bolin i festskriften till statsministern i anledning av hennes femtioårsdag tecknat, då han har

uttalat att han i själva verket blev förfärad över hur litet man visste i de centrala frågorna, hur litet man kan få fram ur de officiella akterna. Skulle man inte nu inom rimlig tid få fram publikationer, tror jag att det inte blir möjligt för en kommande forskning ge en klagörande framställning av vad som hänt. Då får man i stor utsträckning gå till ett utländskt material, som jag tror delvis är missvisande och ger en felaktig syn på den svenska utrikespolitiken under det andra världskriget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på fråga ang. redogörelse för skälen till Kungl. Maj:ts avslag på en framställning om anställande av en svensk präst vid Svenska fältsjukhuset i Korea.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, som ytttrade: Herr talman! Herr Dickson har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet angående skälen till regeringens avslag på den i våras från Svenska fältsjukhuset i Korea gjorda framställningen om att en svensk präst måtte få knytas till sjukhuset.

Eftersom beslutet fattades på min föredragning ankommer det lämpligen på mig att besvara frågan.

I de statsmedel som ställts till förfogande för sjukhusets verksamhet ingår visserligen smärre belopp för personalens omvårdnad och förströelse, men medlen är dock i första hand avsedda för den sjukvårdande verksamheten och vad därmed mera direkt sammanhänger. Jag anser inte att Kungl. Maj:t bör taga medlen i anspråk för några mera kostnadskrävande anordningar som inte direkt berör denna verksamhet och i vart fall inte för att för annat än sådan verksamhet permanent öka personalorganisationen.

Svar på fråga ang. redogörelse för skälen till Kungl. Maj:ts avslag på en framställning om anställande av en svensk präst vid Svenska fältsjukhuset i Korea.

Kostnaderna för en präst vid sjukhuset enligt framställningen skulle ha uppgått till drygt 4 000 kronor för månad. Det anser jag vara för höga kostnader för en personal som uppgår till högst 170 personer.

Vidare anförde:

Herr DICKSON: Herr talman! Jag hade naturligt nog riktat denna fråga till ecklesiastikministern. Jag ser att han är här, och jag noterar såsom en naturlig sak att han också åtminstone lyssnar på detta.

Vi har en trupp svenskar, som deltar under besvärliga förhållanden ute i Korea såsom ett bidrag till den strid som pågår där, och det har gjorts en framställning från deras sida om att en präst skulle få knytas till denna organisation. Detta har, som försvarsministern här påpekade, inte vunnit regeringens bifall. Jag tror att man här stöter på en rätt stor principiell fråga. Jag förstår att många ser på kostnaden och säger sig, att detta drar så mycket pengar och det är inte värt pengarna. Det är emellertid märkvärdigt att se hur under pressande förhållanden, sådana som det här är fråga om, folk som man annars inte skulle vänta ha så stora religiösa eller andliga intressen, söker sig till de möjligheter som finns för att få det stöd de tycka de behöva i detta avseende. Jag har själv under finska vinterkriget sett hur detta verkade. Det var sannerligen inte alltid så blödiga och veka naturer där, det var ganska hårdföra och robusta naturer, men jag kan försäkra försvarsministern, att när det var gudstjänst i Torneå eller i Kemi under förberedelserna medan kriget ännu pågick, var det ingen som uteblev. Det var ganska märkvärdigt att se dessa gossar, hur de hade ett behov av just den saken. Därtill kommer också en lämplig prästmans andra uppgifter rent privat i det mera personliga umgänget. Jag tror att detta har en utom-

ordentligt stor betydelse, och jag finner det beklagligt att regeringen har sett så krasst på saken och inte beviljat dessa våra svenska medborgare där ute den förmån, som de har begärt.

Försvarsministern sade, att man hade ett litet anslag till förströelse och vad mer det nu var, men något anslag för övrigt stod inte till förfogande.

Nu har ju saken i viss mån lösts på privat väg genom Röda korset. Svenskarna där ute har fått sin präst, som de har bett om, men jag tycker det är felaktigt att Röda korset, så belastat som det är i övrigt på alla möjliga områden, där dess pengar behövs, skall behöva träda emellan, då det enligt min uppfattning oavvisligen är statens och det svenska samhällets i dess helhet angelägenhet att sörja för denna sak.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON: Herr talman! Även jag har, herr Dickson, gjort erfarenheter från det finska kriget och från andra krigsskådeplatser, som jag har besökt under framfarna år. Jag skall inte bestrida vad herr Dickson här anförde, att människor, som i allmänhet under fredliga förhållanden ställer sig relativt likgiltiga till religionen, reagerar på ett annat sätt inför de påfrestningar som de under ett krig utsättes för.

Det är emellertid i detta fall fråga om en avvägning, vid vilkens bedömning jag låtit de praktiska skälen fälla utslaget. För det första står 2 500 kronor till chefsläkarens förfogande för personalvårdande verksamhet vid detta förband i Korea. För det andra skall vi komma ihåg att det i allmänhet är utvalt folk man sänder dit. För det tredje stannar de i regel inte där ute mer än fyra månader, varefter de återvänder hem. Därtill kommer att man vid de gudstjänster, som man har haft, har kunnat använda därför lämplig personal vid förbandet, och slutligen har

Svar på interpellation ang. redogörelse för frågan om utsträckning av bestämmelserna rörande skyddsområdet för Bodens fästning till bl. a. Luleå stad och trakten däromkring, m. m.

man kunnat besöka andra gudstjänster och anlita präster vid andra förband. Då har jag sagt mig, att det i alla fall är en utgift på 50 000 kronor. Herr Dickson kan tycka att det är krasst, och det kan jag ju i viss mån medge. Men herr Dickson och hans meningsfränder påpekar i andra sammanhang för oss hur nödvändigt det är att spara. Jag kan försäkra att vi på många punkter gör försök till besparingar, och det har skett även i detta fall. Därför har jag nu en gång den uppfattningen, att eftersom det är utvalt folk, eftersom man har möjlighet att besöka gudstjänster utan att man har en egen präst därute, eftersom man utsättes för påfrestningarna i regel endast under fyra månader och sedan återvänder hem, så är det i alla fall en utgift som man bör ta hänsyn till och som jag i varje fall velat inbespara vid bedömningen av denna sak.

Herr DICKSON: Herr talman! Jag tycker att försvarsministerns senaste anförande i mycket högre grad än själva svaret på frågan ger en rättvis bild av vad som har skett. Jag är glad över vad han här sade, över den klara motive-ring, som han hade för sitt ställnings-tagande.

Jag vet att försvarsministern är tyngd av ansvaret att fördela de pengar, som han kan avpressa finansministern, och det må därför vara naturligt att han i första hand ser på denna sak såsom han har gjort. Såsom han nu har beskrivit saken är det också möjligt att vad som har skett innebär ett gränsfall och att behovet i viss mån kan ha ansetts vara täckt ändå. Jag är glad att försvarsministern har tagit dessa hänsyn, som han här räknade upp, och gjort dessa överväganden. Det visar att han inte har betraktat saken som en bagatell utan sett vad som möjligen kunde vara att göra och i varje fall

konstaterat, att de praktiska synpunkterna i vissa avseenden redan var tillgodosedda. Jag tackar därför särskilt för det sista inlägget från försvarsministerns sida.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. redogörelse för frågan om utsträckning av bestämmelserna rörande skyddsområdet för Bodens fästning till bl. a. Luleå stad och trakten däromkring, m. m.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en interpellation har herr Löfroth frågat mig om jag vill lämna kammaren en redogörelse för frågan om Bodens skyddsområdes utsträckande till bl. a. Luleå stad och trakten däromkring samt om avsikten är att helt förbjuda området för utlänningar eller om vissa dispensmöjligheter kommer att föreligga, såsom t. ex. för utlänningar som redan har uppehållstillstånd i området och för turisttrafiken.

Med anledning härav får jag anföra följande.

För Bodens fästning har sedan många år tillbaka funnits ett skyddsområde. Med hänsyn till att nya befästningar tillkommit har detta skyddsområde i år utsträckts till kusten och delar av skärgården därutanför. Skyddsområdet omfattar därför numera också Luleå stad.

Enligt bestämmelserna om skyddsområde må utlänning icke *bosätta sig* inom skyddsområde utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

Utlänning får icke heller *tillfälligt vistas* inom skyddsområde annat än på särskilda villkor.

Sålunda kan vederbörande militäre chef medge utlänning rätt att vistas in-

Svar på interpellation ang. redogörelsen för frågan om utsträckning av bestämmelserna rörande skyddsområdet för Bodens fästning till bl. a. Luleå stad och trakten däromkring, m. m.

om skyddsområde högst 90 dagar i följd. Tillstånd att vistas där längre tid än 90 dagar meddelas av Konungen.

Den militäre chefen kan även i särskilda fall medge svenska medborgare och företag rätt att, utan särskilt tillstånd i varje fall, mottaga utlänning som gäst, varje gång under högst 72 timmar.

Enligt bestämmande av den militäre chefen kan vidare utses en eller flera platser, där utlänning utan *särskilt tillstånd* får tillfälligt vistas, varje gång som regel högst 24 timmar men stundom upp till 72 timmar. I vad gäller Bodens skyddsområde kommer t. ex. Luleå stad, Gammelstads kyrkoplats samt Kallax flygfält och — liksom tidigare — ett område i anslutning till Bodens järnvägsstation att utgöra sådana vistelseplatser.

Genom särskilda bestämmelser fastställles också vilka vägar inom skyddsområdet som utan särskilt tillstånd får användas av utlänning. Enligt dessa bestämmelser får utlänning bl. a. begagna rikshuvudväg nr 13 samt länshuvudvägarna Älvsbyn—Boden (nr 356) och Luleå—Boden—Edefors (nr 381).

I de fall då särskilt tillstånd erfordras för utlännings vistelse i skyddsområdet lages vid prövning av ansökan härom bl. a. hänsyn till vad som kan vara känt om utlännen och till arten av de skäl som åberopas i ärendet. Då såsom skäl åberopas exempelvis arbetsansättning där arbetet på grund av sin speciella karaktär icke kan utföras av svensk arbetskraft eller om brist på svensk arbetskraft föreligger, torde vistelsetillstånd komma att medges i de flesta fall. Likaså bör vistelsetillstånd kunna påräknas för nästan alla som redan tidigare har arbetsansättning inom det nytillkomna området.

Sammanfattningsvis kan sägas, att en viss återhållsamhet med beviljande av nya vistelsetillstånd inom skyddsområ-

den måste iakttagas. Å andra sidan torde av vad jag här anfört framgå att det ingalunda är avsikten att helt förbjuda Bodenområdet för utlännningar och att det ges flerfaldiga möjligheter till dispens. Det bör även påpekas att turisttrafiken — i den mån den avser färd genom skyddsområdet utan onödiga uppehåll — knappast kommer att beröras av de nya bestämmelserna.

Självfallet måste vid skyddsområdets utsträckande uppkomma vissa olägenheter. Jag tror emellertid att dessa i stort sett kommer att vara av övergående natur och att det skall visa sig möjligt att — utan att åsidosätta rimliga militära säkerhetskrav — på ett smidigt sätt lösa de problem som uppstår i fråga om bl. a. anställande av utländsk arbetskraft. Erfarenheterna från exempelvis skyddsområdet för Blekinge kustartilleriförsvär — i vilket bl. a. Karlskrona ingår — torde bestyrka vad jag nu sagt.

Med detta, herr talman, tror jag mig ha besvarat herr Löfroths båda frågor.

Härpå anförde

Herr LÖFROTH: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för det erhållna svaret på interpellationen. Svaret kommer säkerligen också att skingra en hel del farhågor, som uppstått inom det nya skyddsområdet, när Bodens skyddsområde så väsentligt utvidgas att det också omfattar Luleå stad och trakten däromkring.

Jag tror dock, och många med mig har den uppfattningen, att denna utvidgning av skyddsområdet var tämligen onödig. Visserligen gör de nya bestämmelserna det svårare för utlännningar att uppehålla sig och vistas inom det nya skyddsområdet. Men jag tror att vad de militära myndigheterna har velat nå med denna utvidgning, nämligen att på ett bättre och effektivare sätt kunna hindra spionaget mot vårt land, inte

Svar på fråga ang. av 1950 års riksdag begärd översyn av aktiebolagslagen.

vinnes genom detta, ty den spionage-verksamhet, som vi har fått bevittna under det senaste årtiondet, har som bekant inte utförts av utlänningar utan den har tyvärr utförts av svenskar, även om verksamheten dirigerats av utlänningar utom skyddsområdet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.**Svar på fråga ang. av 1950 års riksdag begärd översyn av aktiebolagslagen.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade: Herr talman! Herr Åqvist har frågat mig, när jag ämnar föranstalta om den översyn av bl. a. gällande lag om aktiebolag, varom 1950 års riksdag har anhållit i skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag vill till en början erinra om att första lagutskottet i det utlåtande, som låg till grund för riksdagsskrivelsen, framhöll att det inte kunde anses nödvändigt att ingå i bedömande av den tidpunkt, då utredningen borde igångsättas. Utskottet tillade, att det kunde förutsättas att Kungl. Maj:t skulle förordna därom vid lämplig tidpunkt.

I anledning av riksdagsskrivelsen blev frågan om en översyn av aktiebolagslagen i förenklande syfte förberedelsevis diskuterad redan vid det möte med delegerade för nordiskt samarbete, som ägde rum i maj 1950.

Sedan det svenska justitiedepartementet i oktober 1950 gjort vissa förfrågningar hos övriga nordiska länder, befanns det att förutsättningar för ett allmänare nordiskt samarbete i detta ämne ej var för handen åtminstone inte tills vidare. Att något slutligt initiativ i ämnet ännu inte har tagits är emellertid främst beroende på att många andra trängande utredningsuppgifter har åvilat justitiedepartementet, uppgifter som

hårt ansträngt vårt kommittéanslag. Det har tyvärr visat sig omöjligt att ännu så länge tillgodose en rad välmotiverade reformkrav, däribland flera sådana som framförts i riksdagen, trots att det pågått en ganska intensiv lagstiftningsverksamhet under de senaste åren. Det är likväl min förhoppning att inom den närmaste tiden kunna tillkalla en utredningsman för en åtminstone preliminär undersökning av frågan om en översyn av aktiebolagslagen.

Härefter anförde

Herr ÅQVIST: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det lämnade svaret.

Det är alldeles riktigt att riksdagen icke utlät sig angående tidpunkten för utredningen, men man kan väl förut-sätta att första lagutskottet och riksdagen inte därmed har menat att den skulle få dröja hur länge som helst. Om jag minns rätt var frågan samman-kopplad med frågan om lagen om ekonomiska föreningar, och den lagen har ju antagits för några år sedan, så att det samband som man gärna vill se mellan revisionen av aktiebolagslagen och antagandet av lagen om ekonomiska föreningar har i någon mån brutits.

Det hade givetvis varit lämpligt om man på detta område hade kunnat få till stånd ett nordiskt samarbete, men jag är inte okunnig om att där finns svårigheter som kanske inte är så lätta att övervinna. Emellertid hoppas jag att statsrådet skall få tillfälle att inom det svenska området ta upp denna fråga. Jag tror det skulle vara till största nytta för näringslivet om en revision och en förenkling i vissa avseenden kunde genomföras.

Kommer vi därhän att vi får en utredning till stånd, är ju syftet med min fråga uppnått, och då är jag tacksam även för det materiella innehållet i det svar som har lämnats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Sjölin's interpellation angående vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Ericsson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Sjölin har bett mig lämna en redogörelse för omständigheterna kring Svenska skifferoljeaktiebolagets vägran att låta Skattebetalarnas förening ta del av vissa uppgifter rörande i första hand bolagets ekonomiska förhållanden. Vidare har interpellanten hemställt om en allmän orientering rörande samma bolags utveckling, ställd mot bakgrunden av de prognoser, som uppgjordes av 1948 års kvarntorpsutredning.

Med anledning av den första frågan vill jag erinra, att skifferoljebolaget, lika litet som andra statliga eller privata aktiebolag, är juridiskt skyldigt att till utomstående enskilda personer eller sammanslutningar lämna andra upplysningar om sin förvaltning än dem, som enligt aktiebolagslagen skall meddelas i bolagets offentliga årsredovisning. Om upplysningar önskas av enskild utomstående, ankommer det på bolaget, d. v. s. verkställande direktören eller styrelsen, att efter eget bedömande avgöra, om upplysningarna skall lämnas. Enligt aktiebolagslagen och förarbetena till denna lag får styrelsen icke ens till enskild aktieägare och då givetvis långt mindre till någon helt utomstående lämna upplysningar, som innebär att bolagets affärshemligheter uppges eller konkurrerande intressen främjas eller som eljest

skulle vara menliga för bolaget. I det föreliggande fallet har en representant för Skattebetalarnas förening anhållit att med biträde av en utomstående tekniker under loppet av ett antal dagar på bolagets kontor få hjälp med att tränga fram till en uppfattning om bolagets ekonomi. Det är naturligtvis svårt att säkert bedöma, i vad mån en sådan undersökning i detalj kommit att gälla för bolaget menliga upplysningar. Dock förefaller det föga sannolika, att föreningens mycket ovanliga begäran kunnat bifallas utan att risker av detta slag uppstått. Hur än därmed förhåller sig, har bolaget uppenbarligen haft stöd i lag, då man vägrat sin medverkan till föreningens plan.

Generellt vill jag tillfoga att allmänhetens befogade anspråk på insyn i de industriella och kommersiella företagen givetvis bör tillgodoses så långt det är möjligt utan att det länder företagen till men. Statsmakterna har lagstiftningsvägen sökt sörja för att sådana anspråk tillgodoses, så bl. a. i nya aktiebolagslagen, som i denna del ändrats så sent som 1950. När det gäller insynsmöjligheter har någon skillnad icke gjorts mellan statliga bolag och privata företag. Med hänsyn till allmänhetens naturliga intresse för de statliga bolagen anser jag dock, att dessa bör lägga sig vinn om att, i den form lagen anvisar, d. v. s. i årsredovisningen och därtill hörande styrelseberättelse, lämna så utförliga informationer som möjligt om sin verksamhet. Även i övrigt bör de statliga bolagen så långt det ur bolagets synpunkt kan anses försvarligt lämna upplysningar om verksamheten; var gränsen här skall dragas låter sig dock svårligen generellt fastslå.

Med anledning av interpellantens andra fråga vill jag först i korthet erinra om innebörden av kvarntorpsutredningens förslag och statsmakternas därav föranledda beslut rörande skifferoljebolagets verksamhet.

Kvarntorpsutredningen fann det ur beredskapssynpunkt förmånligast för

Svar på interpellation ang. vissa frågor rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

staten att skifferoljebolagets verksamhet fortsattes och att bolagets anläggningar i viss omfattning utbyggdes. Utredningen framlade ett utbyggnadsprogram, innefattande ombyggnad av tre av bolagets ugnar för ökad produktion, utökning av svavelverken och vissa andra anläggningar samt uppförande av en anläggning för framställning av gasol. Riksdagen godkände utredningens förslag och anvisade år 1949, 1950 och 1952 medel till utbyggnaden samt vissa kompletterande arbeten och anskaffningar.

Utbyggnaden av skifferoljebolagets anläggningar har sedan fortskridit i skyndsamt takt. Gasolanläggningen och en av ugnarna blev i huvudsak färdiga år 1950. Ytterligare en ugn färdigställdes i början av innevarande år och den tredje ugnen under sistlidna oktober månad. Även de övriga anläggningarna är i stort sett färdiga. Enligt kvarntorpsutredningens beräkning skulle hela utbyggnadsprogrammet vara genomfört till den 1 juli 1953. Det har sålunda lyckats bolaget att fullborda utbyggnaden på drygt ett halvt år kortare tid än vad utredningen ansåg sig kunna räkna med.

Enligt kvarntorpsutredningen skulle i ugnarna efter ombyggnaden kunna omsättas omkring två och en halv gångar så mycket skiffer per tidsenhet som tidigare. Utbytet av olika produkter per ton skiffer skulle därvid bli oförändrat, vilket alltså innebär att det totala produktionsresultatet skulle öka i samma grad som skifferomsättningen. Såvitt kan bedömas av de rapporter jag erhållit från bolaget står sig utredningens beräkningar i stort sett vad angår omsättningen av skiffer samt produktionen av olja, svavel och gasol. Utbytet av ånga, som också framställs i ugnarna, har visat sig bli väsentligt högre än vad utredningen räknade med.

När det gäller att bedöma resultatet av skifferoljebolagets verksamhet i dess

helhet, måste hänsyn tagas till ett flertal faktorer, som gör en jämförelse med kvarntorpsutredningens kalkyler svår eller omöjlig att genomföra. Forceringen av utbyggnaden har medfört, att driften den senast förflutna tiden icke kunnat upprätthållas i den omfattning som kvarntorpsutredningen räknade med. Vidare har priserna på såväl bolagets driftförnödenheter som produkter samt löneläget undergått betydande förändringar.

För att likväl, så långt det nu är möjligt, söka ge en föreställning om hur bolagets senaste driftresultat förhåller sig till kvarntorpsutredningens prognoser, vill jag nämna, att driftöverskottet före avskrivningar för räkenskapsåren 1950/51 och 1951/52 uppgick till drygt 260 000 respektive 830 000 kronor. Motsvarande av kvarntorpsutredningen beräknade överskott för samma perioder är 340 000 respektive 740 000 kronor. Med de reservationer beträffande jämförelsens hållbarhet, som jag nyss gjorde, anser jag mig med stöd av dessa siffror och vad jag nyss anförde om ugnsdriften icke ha anledning antaga att bolagets faktiska utveckling kommer att förlöpa ogynnsammare än vad kvarntorpsutredningen förutsett. När aktuellt material beträffande driftresultatet under innevarande räkenskapsår kan erhållas, blir det förmodligen möjligt att göra en något säkrare bedömning av bolagets framtidsutsikter.

Härpå anförde

Herr SJÖLIN: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt förbindliga tack för svaret.

För alla dem som är intresserade av verksamheten vid Kvarntorp har det varit en obehaglig överraskning att ledningen för Svenska skifferoljeaktiebolaget har avslagit en framställning från Skattebetalarnas förening att få ta del av förhållandena vid bolaget. En så-

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

dan inställning kunde inte undgå att väcka uppmärksamhet.

Det är som bekant numera inte alls ovanligt att olika företag genom pressens hjälp ger en viss publicitet åt sin verksamhet. Därigenom skapas för företaget en goodwill, som helt säkert kan ha sin betydelse. När det gäller ett statligt företag synes det vara än naturligare att man skulle vara angelägen om allmänhetens förtroende. Genom den avvisande hållning som kvarntorpsledningen intog kan man i stället befara att misstroende uppkommer, och det vore verkligen mycket beklagligt.

Av det svar handelsministern ger på min interpellation finner man, att avslaget helt och hållet grundats på formella skäl, för att inte säga rent byråkratiska. Med hänvisning till aktiebolagslagen meddelas, att det inte föreligger någon juridisk skyldighet att lämna upplysningar om bolaget — det är väl heller inte någon som har trott det. Det säges »att styrelsen inte ens till enskild aktieägare får lämna upplysning som innebär att bolagets affärshemligheter uppges eller att konkurrerande intressen främjas eller som eljest skulle vara menlig för bolaget». Det är självklart att ingen invändning kan göras mot att företag söker förbygga att deras intressen på något sätt äventyras. Men var det verkligen någon risk för det i detta fall? Förefaller inte i stället argumenteringen vara en gengångare från äldre tider? Tidigare var det nämligen inte ovanligt att industriledningarna var mycket ovilliga att låta utomstående komma in till anläggningarna. Man ville undvika att en presumtiv konkurrent fick inblick i konstruktioner och metoder. Numera är dock attityden mera välvillig, och det reses knappast längre något hinder ens för konkurrenter att studera fabriksanläggningar. Den forna isoleringen har efterträtts av öppet samarbete inom många branscher. Min erfarenhet

är att detta samarbete varit välgörande för en sund teknisk utveckling. Jag har inte någon direkt egen erfarenhet av kvarntorpsledningens inställning i detta hänseende, men jag har hört uppgivas att det allmänna intrycket skulle vara att vederbörande i skifferoljebolaget tyvärr varit alltför återhållsamma när det gällt att låta tekniker och andra ta del av verksamheten. Svaret i dag synes mig också ge belägg härför, även om det närmast avser andra ting.

Det måste beklagas att man inte vill vara mera öppen. Det skulle kanske kunna stimulera andra utanför det statliga bolaget att sätta i gång försök med skiffrarna. Det är nämligen inte hundra procentigt säkert att kvarntorpsmetoderna i det långa loppet är de bästa. Det anses t. ex. att kvarntorpsmetoderna icke skulle lämpa sig för drift i verkligt stor skala. På grund av karaktären av svavelförekomsten i avgaserna skulle nämligen gasskadorna på omgivningarna bli alltför besvärande om ett skifferverk byggdes väsentligt större än det nuvarande.

För min del kan jag inte förstå varför skifferoljebolaget skulle vilja mörklägga sina förhållanden. Man kan naturligtvis tänka sig att bolaget skulle vilja begränsa möjligheterna till insyn med hänsyn till eventuella utsikter att sälja processmetoder till utlandet. Det borde väl i så fall inte vara omöjligt att i speciella fall tillämpa viss begränsning eller göra vissa förbehåll vid delgivning av resultat. Helt säkert skulle alla som kunde komma i fråga för dylika förtroenden respektera en sådan önskan.

Erfarenheterna från Amerika beträffande insyn visar en betydligt mera liberal åskådning. I staden Riffle i Colorado driver amerikanska staten en försöksanläggning för skifferoljeframställning. Man för där icke bara en öppen politik, utan man inbjuder till och med de olika oljeföretagens tekniker att på platsen följa försöken och drift-

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

körningen. Dessutom publiceras mera regelbundet försöksresultat och även ekonomiska kalkyler, allt i det tydligt målmedvetna syftet att få privatindustrien intresserad av att söka nyttiggöra oljeskiffrarna. Detta system synes mig föredömligt.

Kvarntorp är dessutom — man kan nästan säga tyvärr — i den belägenheten att det ej behöver räkna med någon konkurrens. Det finns ju inte några andra svenska företag i branschen. Allt tal om att oljebolagets driftförhållanden måste hållas konfidentiella mot konkurrenter saknar därför aktualitet. Dessutom måste det vara en stor fördel för landet att allt fler intresserar sig för de svenska skiffrarna, då utsikterna till ökad bränsleutvinning därigenom måste ljusna.

För min del tror jag att skifferoljebolaget gör ett gott arbete, men det är inte riktigt och inte lyckligt att ett forsknings- och utvecklingsarbete av det omfattande slag som våra skiffrar bjuder på monopoliseras i ett företag. Skulle det på grund av omständigheterna trots allt bli fallet, borde det vara självklart med en fullt öppen politik som ger möjlighet till tekniskt samarbete på alla håll där någon expertis kan finnas för att nyttiggöra kunskaper och samordna resurser.

Men det finns också en rent politisk aspekt på denna fråga. Förkämparna för statsdrift har alltid framhållit, att fördelen med dylik drift skulle vara att den ger möjlighet till verklig insyn i företagens skötsel. Man måste emellertid konstatera att denna teori inte på något håll och i något fall omsatts i praktiken. Jag behöver bara erinra om att inte ens riksdagens revisorer har befogenhet att underkasta de statsägda bolagens förvaltning någon granskning. Det finns dock företeelser i statsägda bolags verksamhet som mycket väl skulle motivera en granskning av ett utomstående representativt organ.

Eller vad skall man t. ex. säga om ett

statligt bolag som konkurrerar med privata företag på arbetsmarknaden och därvid erbjuder så exceptionellt låga priser att de, enligt uppgift, vid en analys visar sig täcka endast material- och arbetskostnader? Ingenting blir alltså över för omkostnaderna, än mindre för den vinst som skulle möjliggöra företagets vidare utveckling.

När det gäller ett företag som skifferoljebolaget i Kvarntorp, där staten under ett tiotal år investerat omkring 120 miljoner kronor skattemedel, synes det inte omotiverat, om en organisation som tagit till uppgift att bevaka skattebetalarnas intressen finge söka bilda sig en mening om hur detta stora belopp förvaltats. Genom handelsministerns interpellationssvar har emellertid klarlagts att det inte föreligger någon skillnad mellan statsägda och privata bolag när det gäller insyn; insynsmöjligheten bestämmes uteslutande genom aktiebolagslagen. Från dessa utgångspunkter kan sålunda inte hämtas någon motivering för statsdrift. Detta tillåter jag mig konstatera litet utanför ämnet. Det innebär enligt min mening en värdefull vinning av handelsministerns meddelande.

Vad så frågan om bolagets utveckling efter kvarntorpsutredningen beträffar vill jag uttrycka min tillfredsställelse med att utbyggnaden av skifferoljeverket kunnat slutföras redan i år. Därigenom kan den utvidgade kapaciteten utnyttjas ett halvt år tidigare än som planerats.

Handelsministern erinrar om kvarntorpsutredningens prognos att i ugnarna efter ombyggnaden skulle kunna omställas omkring två och en halv gånger så mycket skiffer per tidsenhet som tidigare. Utbytet av olika produkter per ton skiffer skulle därvid bli oförändrat. Det är naturligt att man inte kan vänta att en produktionsökning genast skall uppnås. Men det förefaller nog som om skifferomsättningen inte ökat i nämnvärd grad. Åren närmast före

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

kvarntorpsutredningen omsattes cirka 1 miljon ton per år. För åren 1950—51 är omsättningsciffran i medeltal omkring 20 procent högre.

I detta sammanhang kanske det kan vara tillåtet att erinra om den av kvarntorpsutredningen uttalade förhoppningen att problemet om skifferstybbens utnyttjande skulle lösas. Så vitt man kan avläsa av produktionsrapporterna väntar detta problem alltjämt på sin lösning. I utredningen uppgavs skifferstybben till cirka 15 procent. Medeltalet för de tre åren 1949—51 är i själva verket än högre, nämligen 22 procent. Kunde man finna en metod att utnyttja skifferstybben skulle man ha gjort en värdefull insats.

Vid en undersökning av hur produktionssiffrorna ställer sig finner man att avvikelserna från utredningens prognoser i allmänhet inte är större än att de kan anses falla inom rimlig felmarginal. Utredningens prognossiffror avser budgetår. De aktuella produktionssiffrorna avser däremot kalenderår. Vid jämförelsen har jag räknat med att budgetårets siffror fördelar sig lika på halvåren. För att utjämna tillfälliga olikheter har jag jämfört prognossiffrorna med medeltalen för produktionsåren 1949—51. Min jämförelse gäller försäljningen av produkter enligt den statistik som redovisas av kommerskollegium. Resultatet av jämförelsen är att bensinförsäljningen har blivit 8 procent mindre än beräknat. Brännoljeförsäljningen har gett cirka en procent bättre utbyte än som förutsatts, medan svavel gett 7 procent mindre utbyte och gasol 9 procent mindre. Kalkproduktionen synes ha blivit väsentligt mindre än beräknat eller 27 procent mindre. Värdet av försålda produkter har understigit prognossiffrorna med endast 6 procent.

Med intresse noteras handelsministerns uppgift att driftöverskottet före avskrivningen för de två senaste räkenskapsåren ganska exakt motsvarar det av kvarntorpsutredningen beräknade

överskottet, nämligen ungefär 1 miljon kronor tillsammans.

Till slut vill jag framhålla att det är min livliga övertygelse att våra oljeskiffrar har en mycket stor betydelse för landets bränsleförsörjning i framtiden. Det är därför med stort intresse jag noterar att enligt handelsministerns mening skifferoljebolagets utveckling inte kommer att förlöpa ogynnsammare än vad kvarntorpsutredningen förutsatt.

Det är också enligt min mening synnerligen angeläget att forsknings- och utvecklingsarbetet i fråga om oljeskiffrarna på allt sätt effektivt främjas. Därvid synes det mig mycket lämpligt att den statsunderstödda försöksverksamheten bedrivs på ett sådant sätt att den kan stimulera även andra forskare till positiva insatser. Alla experter, forskare och tekniker bör samverka för att det inom en inte alltför avlägsen framtid skall bli möjligt att få i gång en verklig stordrift på detta område.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Herr Sjölin beklagade att kvarntorpsbolaget inte lämnade möjlighet till insyn i sin verksamhet. Detta är, sade herr Sjölin, alldeles särskilt beklagligt med hänsyn till att det är allmänna medel som har investerats i bolaget. Jag vill emellertid erinra kammaren om att den framställning om insyn, som herr Sjölin här talat om, hade formen av en hemställan om att få vidtaga en undersökning av ekonomiska och tekniska fakta rörande skifferoljeverket. Man begärde att få ta med sig en teknisk och en ekonomisk expert vid de besök som i detta syfte skulle göras. Verkställande direktören i bolaget tog kontakt med bolagets revisorer, varav en är auktoriserad revisor. Revisorerna hänvisade i sin tur till styrelsen, och styrelsen beslöt enhälligt — jag vill särskilt trycka på att styrelsen, vars sammansättning måhända herr Sjölin

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål rörande Svenska skifferoljeaktiebolaget.

känner till, var enhällig — göra det uttalandet att man med hänsyn till bolagets affärs- och driftförhållanden inte ansåg sig böra tillåta denna undersökning. Undersökningen skulle bl. a. verkställas av en tekniker, som äger en av de uppfinningar bolaget använder i sin drift, men det är ju inte bara denne uppfinnares metoder som bolaget använder, utan även andra. Detta kanske ger en antydning om de besvärligheter och komplikationer som kan uppstå genom en sådan framstöt som Skattebetalarnas förening här gjort.

Jag är livligt övertygad om att det skulle vara mycket lätt att dra paralleller mellan detta och vad som förekommer inom enskilda företag, om det utifrån göres en propå om att få ta del av tekniska och andra förhållanden inom företaget. Jag tror knappast att vederbörande ansvariga företagsledning utan vidare skulle upplåta företaget för en sådan undersökning.

Det går alltså inte att driva den tesen att det här är fråga om en alldeles oskyldig undersökning men att kvarntorpsbolagets ledning på grund av bristande vilja och intresse inte har tillåtit någon insyn i företaget. I verkligheten har ju skifferoljebolaget ett mycket stort antal besökande både från Sverige och utlandet, och jag har nog en känsla av att man inom bolaget, så långt det är förenligt med bolagets intressen, som ju bolagsstyrelsen i första hand har att bevaka, försöker att tillmötesgå olika önskemål om att få studera anläggningarna.

Herr Sjölin säger nu att det alltså inte är någon fördel med att ha statliga företag, då det inte blir bättre insyn i dessa företag utan företagen i själva verket är stängda för granskning. Jag vill erinra om att de flesta affärsdrivande verken ju har revisorer som har till skyldighet att företaga en granskning av verksamheten.

Det har väl åtminstone hittills varit så, herr Sjölin, att det inte funnits någ-

ra privata företag som velat ta på sig uppgiften att bryta skiffer och därigenom skapa det värde ur beredskapssynpunkt som kvarntorpsanläggningen representerar. Jag har i varje fall inte hört talas om att några privata företag uppträtt som intressenter i detta sammanhang, men det är kanske inte uteslutet att man kommer att göra det i framtiden, när staten väl har utfört pionjärbetet. Det är emellertid en annan sak.

Jag betraktar alltså kvarntorpsbolaget som ett företag vilket vi bör vara angelägna om att bevara med hänsyn till det beredskapsvärde företaget har. Men framför allt bör vi naturligtvis söka förbättra de metoder, som där kommer till användning, så att verksamheten kan ge en någorlunda tillfredsställande avkastning. Om så inte kan ske, får väl en del av kostnaderna föras på beredskapens konto, och dessa kostnader kanske inte behöver anses som alltför stora med hänsyn till den trygghet ur beredskapssynpunkt som kvarntorpsanläggningen ger.

I anledning av vad herr Sjölin sade om utfallet av bolagets verksamhet, när det gäller olika produkter, vill jag erinra om att den statistik som herr Sjölin använder knappast ger någon riktig ledning med tanke på att verket för närvarande är föremål för ombyggnad. Det uppkommer sålunda gång efter annan avbrott i ugnsdriften, och först när hela ombyggnaden slutförts kan vi hoppas på att få se ett någorlunda tillfredsställande resultat av verksamheten.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Jag vill tillägga, att jag ingalunda genom att använda dessa siffror om produktionsresultatet velat förringa kvarntorpsanläggningens värde. Jag har tvärtom anfört, att dessa avvikelser ligger inom en rimlig felmarginal. Jag är väl medveten om att svårigheter har uppkommit genom ombyggnaden och att man kan hoppas på att resultaten skall bli

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

bättre och bättre. Det har emellertid just varit meningen med min interpellation att få klarlagt vilka förhoppningar man kan knyta till Kvarntorpsanläggningens möjligheter att för framtiden trygga vår bränsleförsörjning. Jag nämnde, att avslaget på Skattebetalarernas förenings framställning skulle kunna dra i tvivelsmål kvarntorpsanläggningens möjligheter att på ett rätt sätt fullgöra sin uppgift. Jag tror, att vi kan vara ense om att det viktigaste är, att forskningsarbetet blir väl genomfört och att alla forskare, som är intresserade av att hjälpa till med denna uppgift, får insyn i bolagets anläggningar för att på sitt håll kunna åstadkomma ett gott resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Christensons i Malmö interpellation angående redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! I en interpellation har herr Christenson i Malmö ställt följande frågor till mig.

1. Vill herr statsrådet lämna riksdagen en redogörelse för de förhandlingar,

som förts med utländska myndigheter angående Öresunds- och kontinentaltrafiken och vilka nya initiativ man ämnar vidta från svensk sida på detta område?

2. Är herr statsrådet beredd att ta ett förhandlingsinitiativ med de danska myndigheterna om insättande av svenskt tonnage på leden Helsingborg—Helsingör?

Som svar på dessa frågor vill jag anföra följande.

Beträffande Öresundstrafiken yttrar interpellanten bland annat, att sedan frågan därom var på tal i riksdagen 1949 några nämnvärda åtgärder icke vidtagits, trots att trafiken alltmär ökat. I anslutning till en del uppgifter om trafikutvecklingen mellan 1938 och 1951 antyder interpellanten vidare, att fartygskapaciteten på Öresundslederna förbättrats med endast omkring 20 procent. Dessa påståenden ger emellertid en helt missvisande bild av de åtgärder, som vidtagits för att underlätta trafiken på dessa fartygsleder. Jag vill bl. a. erinra om att insättandet av den år 1945 levererade motorfärjan Malmöhus innebar ett tillskott av passagerareutrymme på färjleden till Köpenhamn med ca 30 procent. Vidare har det av de danska och svenska statsbanorna ägda Öresundsbolaget, som tidigare hade fem fartyg till sitt förfogande å leden Malmö—Köpenhamn, från 1950 utökat sitt tonnage med ytterligare ett fartyg för omkring 1 050 passagerare, vilket sattes i trafik under våren 1951. På tågfärjeleden Malmö—Köpenhamn har också den förändringen vidtagits att en tidigare tvåspårig reservfärja fr. o. m. vintern 1949—1950 utbytts mot en trespårig färja, varigenom en ökning av passagerarkapaciteten med 300 platser uppnåts. Slutligen har under åren 1949—1952 de på färjleden Helsingborg—Helsingör insatta tre danska färjorna ombyggt, varigenom vunnits både ökat antal passagerarplatser och

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

större bilkapacitet. Det kan nämnas, att två av färjorna efter ombyggnaden per tur kan överföra 90 bilar mot tidigare 46 bilar.

Fartygskapaciteten på öresundslinjerna har sålunda väsentligt ökats under efterkrigstiden. Även om detta i och för sig spelar en betydande roll, är det emellertid uppenbart, att man vid bedömandet av linjernas transportkapacitet även måste ta hänsyn till hur fartygsmaterielen utnyttjas. I det hänseendet vill jag erinra om att antalet turer mellan åren 1949 och 1951 ökat med över 30 procent. Enbart på hälsingborgsleden uppgår ökningen till 40 procent. Gör man i likhet med interpellanten jämförelser med förkrigstiden finner man, att de båda färjeledernas faktiska kapacitet för sommartrafiken nu i förhållande till 1938 visar en tredubbling i fråga om järnvägsvagnar och motorfordon och en fördubbling i fråga om antalet passagerare.

Till följd av ökningen i transportkapaciteten var det under åren 1949 till 1951 trots en synnerligen betydande ökning av motorfordons- och godsvagnstransporterna möjligt att utan allvarliga svårigheter bemästra trafiken. Under sommarmånaderna 1952 inträdde emellertid en försämring. På grund av bl. a. passtvängets upphävande och den extra trafiken med anledning av olympiaden ökade antalet resande på färje- och fartygslederna under juli och augusti med nära 60 procent i jämförelse med samma tid föregående år. Antalet motorfordon steg under juli med 28 procent. Till de svårigheter, som uppstod, bidrog de omdispositioner, som blev nödvändiga på grund av branden i april på en av färjorna. Olägenheterna drabbade främst godsvagnstrafiken, för vilken väntetiden under juli och augusti uppgick till mellan fyra och sex dagar. Även motortrafiken berördes och väntetiderna har vid vissa tider kun-

nat uppgå till uppskattningsvis tre timmar.

Vad speciellt beträffar fartygsleden Hälsingborg—Helsingör, har det hittills med befintliga färjelägen i Hälsingborg inte ansetts möjligt att insätta mer än tre färjor i trafiken. Sedan Hälsingborgs stad efter långvariga förhandlingar med representanter för statens järnvägar beslutat att iordningställa ett nytt tågfärjeläge, har de danska statsbanorna, som här avtalsenligt ensammar ombesörja färjetrafiken, förklarat sig beredda att nästa sommar insätta en fjärde färja. Preliminärt har också dryftats, att, om övrig färjetrafik så medger, under sommaren förstärka köpenhamnsleden med en av trelleborgsfärjorna, främst för transport av godsvagnar och motorfordon.

Då det därtill, såvitt nu kan bedömas, icke finns anledning antaga, att sådana samtidigt inträffande exceptionella förhållanden som bidragit till trafikstörningen under den gångna sommaren skall inträda varje år, anser jag, att man för nästa år bör kunna räkna med en relativt friktionsfri trafik. De särskilda svårigheter i öresundstrafiken, som uppkom under förra sommaren, kan inte motivera, att man även från svenskt håll insätter tonnage på leden Hälsingborg—Helsingör och här bygger upp en färjeorganisation enbart för topptrafik och reservbehov, samtidigt som de danska statsbanorna alltjämt svarar för den huvudsakliga trafiken.

Beträffande kontinenttrafiken vill jag tillägga följande.

Överenskommelsen om sassnitztrafiken sades i sommar upp från tysk sida, och samtidigt inbjöds de svenska järnvägsmyndigheterna till förhandlingar om en anknytning av färjetrafiken till Warnemünde i stället för Sassnitz. Den 14—20 augusti 1952 ägde dessa förhandlingar rum i Berlin mellan representanter för statens järnvägar och vederbörande östtyska järnvägsmyndigheter,

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

varvid avtal träffades om överflyttning av sassnitztrafiken till Warnemünde. Överflyttningen är visserligen oläglig ur statens järnvägars synpunkt, framför allt därför att färjesträckan utökats från 109 till 169 km, men omsorgen om den trafik, som tidigare gått fram över sassnitzrouten, och ett tillbörligt hänsynstagande till de trafikanter, som utnyttjade denna färjeled, gjorde det nödvändigt att acceptera de östtyska myndigheternas erbjudande att tills vidare leda denna trafik, som huvudsakligen avser gods, över Trelleborg—Warnemünde.

Under september månad 1952, närmare bestämt den 11—13, fördes förhandlingar i Stockholm med de polska statsjärnvägarna om färjetrafiken mellan Trelleborg och Odraport. Med en del mindre justeringar förlängdes därvid gällande avtal. Statens järnvägar utverkade dock, att tidtabellen för den personförande tåg färjan förbättrades, så att den hittills förekommande långa liggetiden i Odraport förkortades till omkring 3 timmar, varigenom kostnaden för denna trafik kunde nedbringas. Även denna färjeleds upprätthållande, som drar ganska stora kostnader för SJ, har ansetts vara av ett betydande intresse för det svenska näringslivet.

Såsom interpellanten nämner, är det statens järnvägars avsikt att på försök under nästa sommar anordna en fartygsförbindelse för resande och motorfordon mellan Trelleborg och Travemünde. Förbindelsen är avsedd att upprätthållas med fyra dubbelturer i veckan, och den ena av trelleborgsfärjorna utrustas särskilt för denna trafik. Försöket igångsattes dels emedan en av trelleborgsfärjorna beräknas kunna helt frigöras för annan trafik under sommaren, dels för att få erfarenhet av en direkt om än ej så snabb förbindelse med Västtyskland från Sverige för resande och bilar. Godsvagnar kan ej framföras, enär färjeläge saknas på

tyska sidan. Ehuru sjöresan blir relativt lång — 9 timmar 40 minuter — erbjuder förbindelsen den fördelen, att antalet omstigningar minskas och gränspassagera blir färre. Samtidigt avlastas Öresundstrafiken något.

Frågan om direkt förbindelse Trelleborg—Grossenbrode har också dryftats och undersökts sedan lång tid tillbaka, men denna fråga har t. v. fått anstå. Det har nämligen visat sig dels att man för att få till stånd en nöjaktig tidtabell på denna led med anslutningar till de internationella exprestågen måste ha mer snabbgående färjor, än dem vi nu disponerar, dels att även godstrafik transit Östtyskland kunnat betjänas över den kortare leden till Sassnitz och nu kan betjänas över den likaledes kortare leden till Warnemünde.

Härefter anförde:

Herr CHRISTENSON i Malmö: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Jag skall inte närmare gå in på trafikstatistiken. När man statistiskt skall jämföra fartygskapaciteten och färjetrafiken på Öresund före kriget, vill jag erinra om att trafiken på denna led då var relativt låg, eftersom den huvudsakliga kontinentaltrafiken från Sverige gick över Trelleborg—Sassnitz. Att trafikkapaciteten över Öresund nu är otillräcklig, är alla berörda parter överens om, det må gälla företrädare för näringslivet och turistlivet eller motorfolket. Kapaciteten ligger avsevärt under resandefrekvensen och transportbehovet.

Detta problem kan icke lösas på annat sätt än genom en ökning av tonnaget. I riksdagen har denna fråga vid flera tillfällen bragts på tal. Med hänsyn till trafikens utveckling är det beklagligt, att herr statsrådet satte ned det av SJ begärda investeringsbeloppet

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

till en ny tågfärja från 5 miljoner kronor till 1 miljon kronor. Med en miljon, ett anslag som riksdagen också beviljade, kan inga nämnvärda planeringar företas. Eller förhåller det sig så, att herr statsrådet eventuellt ämnar förelägga riksdagen en ny proposition i ärendet? Enligt SJ:s mening skulle den nya tågfärjan i första hand sättas in på trelleborgslederna, men den skulle även fungera som reservfärja för »Malmöhus» på leden Malmö—Köpenhamn. I detta sammanhang vill jag nämna, att det väckte stor uppmärksamhet, att SJ sålde den gamla färjan »Malmö» i och med att »Malmöhus» sattes in. I sjöfartskretsar ansåg man, att en reparation och modernisering av den gamla färjan utan alltför stora kostnader kunnat ge trafikleden en reservfärja och nödvändig förstärkning.

Det har vid flera tillfällen från svensk sida gjorts framställning om att svenska fartyg också borde sättas in på trafiken Hälsingborg—Helsingör. Herr statsrådet anser, att det inte är motiverat att bygga upp en ny färjorganisation enbart för topptrafiken, men denna topptrafik sträcker sig ju numera över åtskilliga månader. I min interpellation efterlyste jag nya förhandlingar med de danska myndigheterna. I ett dylikt sammanhang borde hela färjtrafiken tas upp. Danskarna har ju som bekant mycket starkt engagerat sig på sjöfartsområdet. De danska statsbanorna har emellertid inte på ett tillfredsställande sätt kunnat upprätthålla trafiken på leden Hälsingborg—Helsingör. Det är också gammalt tonnage, som har ställts till trafikledens förfogande. Sedan danskarna nu också startat en sjöfartsled Gedser—Grosenbrode, har de fått monopol på den kontinentala genomfartstrafiken. Hur förhåller det sig med det svensk-danska samarbetet på denna led? De svenska järnvägsmyndigheterna i Hälsingborg har för närvarande inte mycket att sä-

ga till om vare sig det är fråga om tidtabell m. m. på leden Hälsingborg—Helsingör eller när det t. ex. gäller medförandet av bilar på extra färjturer. Från svensk sida har gjorts ett försök att starta en fartygslinje, men detta har rönt motstånd i Helsingör, vars hamn äges av danska staten. De nu trafikerade färjlägena får inte användas av den privata linjen, som i stället hänvisats till andra färjplatser, vilka ej lämpar sig för ändamålet.

I interpellationssvaret nämnes, att en fjärde dansk färja skall sättas in i trafiken, men när så skett finns ingen reservfärja längre tillgänglig. Jag antydde i min interpellation, att en överbelastad trafikled alltid är utsatt för mycket stora olycksrisker. Vad persontrafiken beträffar har man utan hänsynstagande till det för färjorna fastställda maximiantalet passagerare fyllt färjorna med så mycket folk, att passagerarna stått som packade sillar, utan sittplatser och möjlighet att komma under tak. Hur det skulle ha gått om en olycka inträffat till sjöss, t. ex. en eldsvåda liksom den som hände »Kärnan», eller en påsegling, förs man inte tänka på. Det har också uttalats från sakkunnigt håll, att det med den nuvarande trafiken förr eller senare kommer att uppstå trafikchaos, om inte nya färjor sättes in.

Genom den järnvägspolitik, som förts från svensk sida, har vårt land alltmera kommit på efterkälken och i högsta grad blivit beroende av danskarna. Denna utveckling måste starkt beklagas. Hur litet vi gjort, visas bäst av att man i Danmark varje år utökat antalet järnvägsvagnar avsedda för kontinenttrafik, medan vi står och stampar på samma fläck.

I interpellationssvaret framhålles, att en ny fartygsled upprättats mellan Trelleborg och Travemünde med fyra dubbelturer per vecka under tre sommarmånader nästa år. För att möta

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

konkurrensen måste moderna, snabbgående färjor sättas in. Det tonnage som skall trafikera denna led är emellertid föråldrat. Härtill kommer, att det alltid är svårt att reklamera upp en provisorisk förbindelse. Utvecklingen blir också beroende av den prispolitik SJ ämnar föra. Skall man exempelvis hålla proportionsvis samma fraktsatser för bilar som på leden Malmö—Köpenhamn, torde inte många bilister komma att använda den nya leden. Det blir säkert svårt för SJ att hävda sig i konkurrensen med danskarna, då trafikleden Gedser—Grossenbrode kommer att göra fyra dubbelturer per dygn mot de fyra svenska dubbelturerna per vecka. Allt kommer här att bero på de taxor och den service SJ ämnar hålla, om det skall bli möjligt att dra åtminstone någon del av den svenska kontinentaltrafiken, vilken nästa år kan beräknas bli betydligt större än i år, över på de svenska trafiklederna.

Under de år som gått efter kriget har man på svensk sida i stor utsträckning kört i de gamla hjulspåren utan att ta några nämnvärda nya initiativ till anpassning och utbyggnad av trafiken på lederna över Öresund och södra Östersjön. Det ökade handelsutbytet med kontinenten, särskilt Västtyskland, den alltmera tilltagande turistströmmen och den ökade transporten av motorfordon över dessa leder kräver onekligen krafttag från svensk sida, om vi skall följa med i utvecklingen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Jag har ju i mitt svar sagt, att det i somras uppstod en ansträngd situation framför allt i trafiken mellan Hälsingborg och Helsingör. Jag skulle emellertid vilja varna för att göra några generaliseringar av detta förhållande, då vi diskuterar, vilka åtgärder man eventuellt bör vidtaga för

att få trafiken att flyta lättare vid vissa helger under sommaren. Det uppstår då naturligt nog en topptrafik, som visar sig svår att bemästra. Men att Sverige av detta skäl skulle ställa färjor till förfogande under de sommar-månader, då trafikstockningar brukar uppstå på lördagar och söndagar, på en trafikled för vilka danskarna svarar och vilken de hittills enligt min mening skött utmärkt, tror jag är alldeles orimligt. Det kan i varje fall inte vara ekonomiskt vettigt att göra på det sättet. En sådan politik skulle jag icke kunna tillråda.

Vad så gäller den planerade tåg färjan kan jag icke inse, att det är beklagligt att vi minskade anslaget till denna. Hade färjbygget kommit snabbare i gång — vid en tidpunkt då ännu sassnitzleden stod öppen — då är jag säker på att den blivit felplanerad med hänsyn till de förändringar i östersjötrafiken och kontinentaltrafiken, som senare inträffat. Man är nu inom SJ på det klara med att man behöver en färja av en annan typ än den man tänkte sig för ett par år sedan. Jag menar således att detta uppskov ingalunda är beklagligt. Tvärtom, i den situation vi nu kommit tror jag att det ur alla synpunkter är bra att vi väntat.

Jag kan sedan inte hålla med herr Christenson i Malmö när han säger, att Sverige håller på att komma på efterkälken i fråga om kontinentaltrafiken. Det är visserligen sant att vi fått göra omställningar med hänsyn till de politiska förändringarna i Östersjön. Herr Christenson menar väl dock inte att Sverige med sitt geografiska läge, vilket är helt annorlunda än Danmarks, i alla lägen skall upprätthålla långtgående färjförbindelser över Östersjön? Det ligger i sakens natur, att Danmark med sitt läge har åtskilligt lättare att upprätta nya förbindelser och kan planera för framtiden på ett helt annat sätt än Sverige. Att detta är ett problem

Svar på interpellation ang. redogörelse för de förhandlingar, som förts med utländska myndigheter rörande Öresunds- och kontinentaltrafiken, m. m.

för oss, det erkänner jag. Jag tror dock inte att man skall beteckna vår situation på det sättet, att vi kommit på efterkälken och att man på annat håll utvecklar en bättre kontinentaltrafik än vad vi gör. Jag menar alltså att herr Christenson starkt överdriver när han här framför sådana åsikter. Det finns över huvud taget ingen anledning att tänka på det sättet. Det gäller här att göra det bästa möjliga av en för oss ny situation, och jag menar att de myndigheter, som nu svarar för denna trafik, även gör detta.

Herr CHRISTENSON i Malmö: Herr talman! För min del tror jag att en aktiv sjöfartspolitik från svensk sida skulle bidra till att i hög grad underlätta det för oss, t. ex. när det gäller att i internationella sammanhang upprätta tidtabeller m. m. Jag tror att ingenting annat kan väga tyngre i vågskålen. Ett sådant förhållande kan inte ernås på annat sätt än att vi utvidgar våra sjöfartsförbindelser.

I detta sammanhang vill jag erinra om att sedan jag framställt denna interpellation här i kammaren har KAK i en skrivelse till kommunikationsdepartementet påyrkat, att inte mindre än tre nya färjor borde sättas in på linjen Hälsingborg-Helsingör. För någon tid sedan uttalade major Burnett, som är chef för Hälsingborgs och nordvästra Skånes turisttrafikförening, att man för de närmaste åren borde sätta in sammanlagt fem stycken färjor. KAK och turistföreningen i Hälsingborg är ju auktoriteter på det berörda området, och dessa organisationer är även språkrör för den resande allmänheten.

Till slut tycker jag att herr statsrådet Andersson uttryckte sig väl optimistiskt när han sade, att de danska statsbanorna sköter denna trafik utmärkt. Det är väl emellertid inte så, herr statsrådet, att danskarna har monopol på denna linje för evinnerlig tid?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Jag vill bara meddela herr Christenson i Malmö, att vi inte har någon anledning att frångå den uppgörelse mellan Sverige och Danmark som finns, att Sverige skall tillhandahålla färjmaterielen vid leden Malmö—Köpenhamn och danskarna vid leden Hälsingborg—Helsingör. Danskarna håller på att ytterligare förstärka sin kapacitet vid linjen Hälsingborg—Helsingör. Jag vidhåller, att det ur svensk synpunkt vore ett ekonomiskt vanvett, om vi skulle bygga färjor för att en eller två månader på året ställa dem till förfogande under några lördagar och söndagar. Ett statligt affärsföretag som SJ kan inte handla så ekonomiskt vanvettigt, och ett sådant företag kan i varje fall inte få mitt stöd. Jag menar, att Danmark även i fortsättningen skall stärka sin kapacitet på detta område, och självklart skall det vara ständiga kontakter mellan de svenska och danska myndigheterna i dessa frågor.

Jag vidhåller att denna trafik gått utomordentligt bra, om man tänker på den fantastiska ökning som inträffat. De lördagar och söndagar under förra sommaren då ett stopp inträffade tillhör sådana händelser, som vi måste räkna med. Sådant kan inträffa även i fortsättningen, eftersom trafiken håller på att svälla. Man kan inte förneka att danskarna har förstärkt kapaciteten och satt in flera turer. Därigenom har man, trots denna väldiga anhopning, faktiskt lyckats med att hyggligt klara av denna trafik. Det är min bestämda mening att det kommer att gå bättre nästa sommar än det gått förliden sommar. Eftersom både de danska och de svenska järnvägsmyndigheterna har samma mening i dessa frågor anser jag, att man får ge sig till tåls och se vad som i fortsättningen kommer att in-

Svar på fråga ang. beredande av möjlighet för länsarbetsnämnderna att utbetala svårighetstillägg till sockerbetsupptagare.

träffa vad det gäller våra förbindelser över Sundet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Svar på fråga ang. beredande av möjlighet för länsarbetsnämnderna att utbetala svårighetstillägg till sockerbetsupptagare.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade: Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat mig, om jag vill medverka till att ge länsarbetsnämnderna möjlighet att utöver ackordslön utbetala ett särskilt svårighetstillägg till betupptagarna med tanke på de stora svårigheter, som uppstått för tillvaratagandet av sockerbetsskörden.

Jag förutsätter, att frågan framställts med tanke på försörjningssituationen och att det ifrågasatta svårighetstillägget därför icke avses skola utgå retroaktivt utan såsom ett stimulanstillägg blott gälla den ännu icke bärgade delen av sockerbetsskörden.

Från denna utgångspunkt kan jag till en början upplysa, att skördesituationen under hösten varit föremål för ständigt växande uppmärksamhet från myndigheternas sida. I den mån situationen försämrades stod det klart, att särskilda åtgärder måste vidtagas för att i möjligaste mån rädda den hotade skörden.

Såsom en första åtgärd bemyndigades chefen för armén i oktober 1952 att bevilja värnpliktiga inom I militärområdet — med undantag för vissa förband — ävensom inom VII militärområdet tjänstledighet en dag utöver den vanliga tjänstledigheten för arbete i jordbruket i den omfattning och vid sådan tidpunkt, varom närmare överenskomelse kunde träffas med vederbörande länsarbetsnämnd. Denna extra tjänst-

ledighet var avsedd att uttagas i samband med lördags- och söndagspermision, varigenom en sammanhängande ledighet kunde erhållas.

Den fortgående försämringen av väderleken föranledde emellertid, att man såvitt angår betskörden i början av november tog upp till diskussion frågan, om man genom särskild ersättning utöver avtalslönen eller på annat sätt skulle lämna sådana garantier för betupptagarnas inkomster, att intresset för en fortsatt betupptagning skulle bibehållas trots de svåra skördeförhållandena. Arbetsmarknadsstyrelsen diskuterade frågan med Svenska sockerfabriksaktiebolaget och lantarbetsgivareföreningen, men dessa ansåg sig icke kunna biträda en sådan åtgärd. Det har dock uppgivits, att man på något håll givit betupptagarna viss kompensation för de svåra väderleksförhållandena genom att verkställa ackordsuträkningen på ett något större plantantal än det verkliga.

Då utvägen med generell tilläggserättning sålunda icke var framkomlig, vidtogs från myndigheternas sida en annan åtgärd för att sörja för betupptagningen. Genom generalorder den 22 november bereddes möjlighet för värnpliktig liksom även för fast anställd militär personal att få tjänstledighet i högst sex dagar under tiden den 24 november—den 6 december för att taga upp betor. Enligt inkomna uppgifter har närmare 3 000 man begagnat sig av denna möjlighet, nämligen — i avrundat tal — 1 250 man i Skåne, 300 i Blekinge, 750 i Östergötland och 620 på Gotland. Även om de flesta av dessa är ovana vid sådant arbete, är det dock en icke ringa arbetsstyrka, som på så sätt ställts till förfogande. Det är emellertid ännu för tidigt att yttra sig om resultatet av deras insats. Den förhållandevis stränga kyla, som rått under de senaste dagarna, har givetvis inverkat ytterst oförmånligt och torde i vissa trakter ha

Svar på fråga ang. anordnande av försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets högsta ringar.

omöjliggjort arbete på fälten. Från myndigheternas sida följes därför utvecklingen med uppmärksamhet, och för min del är jag beredd att föreslå de ytterligare åtgärder, som kan visa sig möjliga, för att bärga den återstående betskörden.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Nilssons fråga.

Härpå anförde

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Norup för hans svar på min enkla fråga.

Herr statsrådet förutsätter att frågan framställts med tanke på försörjningssituationen, och det är alldeles rätt. Jag anser nämligen att denna fråga är minst lika viktig när man ser den ur konsumenternas synpunkt som ur betodlarnas.

Jag har sett så mycket av denna betupptagning i höst att jag ansåg, att det vore synnerligen väl befogat att man kunde ge dessa människor som efter den 15 november gått och plockat upp betor i vatten och snö, en extra ersättning. Jag tror att vi utan överdrift kan säga att det betalas ut pengar till ändamål, som är mindre behjärtansvärda än de pengar, som borde betalas till dessa människor, som sliter därute på betfälten och — man kan gott säga — sätter sin hälsa på spel.

Jag är givetvis tacksam för att man, som herr statsrådet säger, försökt även andra vägar när det gällt denna hjälp. Man har försökt få ut militär på betfälten. Att sedan inte detta — åtminstone inte första gången — gav avsett resultat kan varken herr statsrådet eller någon annan hjälpa. Väderleken blev ju sådan den gången, att några betor helt enkelt inte kunde tas upp. Den andra gången det gavs hjälp från militär personal gick det något lättare. Nu har vi emellertid återigen fått otjänlig väderlek nere i Skåne. Tyvärr måste vi konstatera, att de sista betorna nog inte kom-

mer att kunna levereras till sockerbruket. De får tas upp någon gång i vår och användas till foder.

Att ackordslönerna inte stått sig under den sista tiden, det vet vi alla. Ingen har fått någon betupptagare enligt gällande avtal, och jag vill inte på något sätt klandra betupptagarna för detta. Jag förstår dem alltför väl, ty, som jag sagt en gång förut, det är inte roligt att gå ut i vatten och snösörja och ta upp betor.

Sedan kan man också ställa sig den frågan, hur det kommer att gå med betodlingen till nästa år. Av många betodlare har jag redan fått det svaret, att skall man dragas med sådana svårigheter som varit detta år — då man även många gånger rönt föga förståelse — då är det lika bra att sluta upp med denna odling.

Jag är tacksam för att statsrådet i slutet på sitt interpellationssvar säger, att han med uppmärksamhet följer denna fråga. Jag tror dock att det är för sent att i år göra något mer åt denna sak. Sedan kommer det att visa sig om det i framtiden blir någon minskning av betodlingen och vilka konsekvenser som kan följa därav.

Jag kan inte komma ifrån den uppfattningen, att det hade varit en klok åtgärd om myndigheterna i detta land givit de människor, som arbetat därute på betfälten, ett extra tillägg. Denna uppmuntran hade de, som arbetar i folkhushållningens tjänst, varit väl värda.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.**Svar på fråga ang. anordnande av försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets högsta ringar.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade: Herr talman! Herr Widén har frågat

Svar på fråga ang. anordnande av försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets högsta ringar.

mig, när den försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets båda högsta ringar, varom skolöverstyrelsen hemställde i skrivelse den 20 december 1948 och som dåvarande departementschefen utlovade i interpellationssvar den 23 maj 1949, kommer att anordnas.

Liksom dåvarande departementschefen är jag av den uppfattningen, att samhällskunskapen bör beredas en starkare ställning i skolan än vad som nu är fallet. Jag delar ävenledes den i nämnda interpellationssvar framförda meningen, att försöksundervisning i ämnet samhällskunskap på gymnasiet lämpligen bör ske i anslutning till den allmänna försöksverksamheten. Denna fråga bör emellertid icke aktualiseras just nu, eftersom skolöverstyrelsen inom kort kommer att till ecklesiastikdepartementet överlämna sitt förslag till provisorisk gymnasiereform, innebärande bland annat en förstärkt ställning för samhällsläran på den nya allmänna linjen. Jag väntar vidare förslag från skolöverstyrelsen om inrättande av särskilda försöksgymnasier. Sedan ställning tagits till dessa bägge förslag, kan behovet av ytterligare försöksundervisning i ämnet samhällslära bättre överblickas.

Vidare anförde:

Herr WIDÉN: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min fråga. Jag vill också med tillfredsställelse konstatera att statsrådet har deklarerat sitt allmänna intresse för undervisningen i samhällslära och att han anser att en starkare ställning i våra skolor skall beredas samhällskunskapen.

Jag måste samtidigt beklaga att den försöksverksamhet, som skolöverstyrelsen föreslog redan 1948 och som dåvarande ecklesiastikministern 1949 i det interpellationssvar som jag då fick förklarade sig vara mycket intresserad

av, fortfarande inte kommit i gång. Man måste nog vara förvånad över att det arbetas så långsamt ibland. Det är något som har väckt allmän förvåning, och det är lättförklarligt.

Svaret i dag på min fråga innebär också ett ytterligare uppskov. Som skäl härför anför statsrådet att den provisoriska gymnasiereformen och förslaget om försöksgymnasium, som antagligen väntas till nästa års riksdag, ger samhällsläran en annan och förstärkt ställning mot vad den för närvarande har. Men, herr statsråd, är detta några verkliga skäl för att man inte redan har sökt eller snarast söker få i gång den försöksverksamhet som det här är fråga om? Det kräves, såvitt jag kan förstå, ingen vidlyftig administrativ apparat för det hela, det kräves inga stora kostnader, och det bör enligt min mening också snabbt kunna ge en vägledning för den framtida undervisningen i ämnet. Jag tror att det även skulle få rätt stor betydelse för just dem, som herr statsrådet talar om, nämligen för de försöksgymnasier som nu planeras.

Finns det inte, herr statsråd, även fara för att detta delproblem kommer att försvinna i alla de problem som alldeles säkert kommer att uppstå i samband med de försöksgymnasier som kommer att sättas i gång och den försöksverksamhet som för övrigt pågår i vårt land? Faran härför finns utan tvekan. Det vore beklagligt med ett ytterligare uppskov med denna försöksverksamhet, som borde få rätt stor betydelse för den allmänna försöksverksamheten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag vill erinra den ärade interpellanten om att det som han stöder sig på är ju saker och ting som var aktuella 1948 och 1949. Sedan dess har ju 1950 års riksdagsbeslut fattats, och en omfattande försöksverksamhet med anled-

Svar på fråga ang. anordnande av försöksundervisning i ämnet samhällskunskap i gymnasiets högsta ringar.

ning därav påbörjats. Det måste ju ändå sägas, att vi inte i ecklesiastikdepartementet kan anse det föreliggande riktigt samma förhållande före som efter det att beslut om denna försöksverksamhet har fattats.

Jag vill, herr talman, dessutom tillägga, att vad jag i mitt interpellations-svar erinrade om beträffande en provisorisk gymnasiereform var att vi ju i fjol höst hade den uppfattningen, att denna försöksverksamhet skulle påbörjas redan i höst. Men utredningen inom skolöverstyrelsen har ju dragit ut på tiden väsentligt mer än beräknat, varför vi i ecklesiastikdepartementet inte ens den dag som i dag är har fått in detta förslag. Därtill kommer, som jag också påpekade i svaret, att skolöverstyrelsen håller på att utarbeta förslag till särskilda försöksgymnasier. När vi nu vet, att samhällsläran i båda fallen kommer att speciellt uppmärksammas, både i försöksgymnasierna och på den nya allmänna linje som kommer att införas i våra gymnasier, är det ganska svårt att utarbeta och låta sätta i verket en tredje plan, innan vi har sett hur de båda här nämnda ser ut och ännu mindre innan de har börjat att fungera.

Jag tror att den ärade interpellanten får ge sig till tåls, ty samhällsläran blir inte förbisedd i de nu under planläggande varande försöksgymnasierna och provisoriska gymnasierna.

Herr WIDEN: Herr talman! Jag har en känsla av att man på den här punkten har kommit in i en felaktig tågordning. Av skolöverstyrelsens förslag 1948 och även av det interpellations-svar som jag fick 1949 fick jag en känsla av att dåvarande ecklesiastikministern ville att denna fråga skulle behandlas mycket snabbt. Han talade om att det skulle komma förslag om försöksverksamhet vid följande års riksdag, alltså 1950, och menade att denna fråga skulle tas upp på försök

på ett tidigare stadium än den allmänna försöksverksamheten i vad gäller omorganisationen och gymnasierformen.

Denna försöksverksamhet, som huvudsakligen omfattar gymnasiets två högsta ringar, skulle ha kunnat igångsättas tidigare, före den allmänna försöksverksamhet som nu planeras. Om man börjar med den, tror jag att man kommer i rätt ordning. Förslaget innebär ju att man inom förslagsvis sex gymnasier skulle börja med denna försöksverksamhet som givetvis skulle bli vägledande för den andra försöksverksamhet som herr statsrådet här talar om.

Samtidigt måste man säga att denna försöksverksamhet inte torde ha inneburit någon större arbetsbörda varken för skolöverstyrelsen eller för ecklesiastikdepartementet utan borde ha varit lätt att organisera. Jag kan inte finna annat än att detta hade varit den rätta tågordningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Det är möjligt att man kan se saken så som interpellanten gör, om förhållandena nu hade varit som för ett par år sedan, men när ingenting blev gjort omedelbart, som interpellanten erinrade om, är det nu utomordentligt svårt att föra fram en sådan sak vid sidan om det övriga.

Den ärade interpellanten har också litet missuppfattat de löften som är givna. Fullt så omedelbart förestående som han har ansett det, har man tydligen inte ifrån dåvarande departementschefens sida sett saken. Jag skall be att få erinra om — jag har det med mig här — det interpellationssvar som då avgavs. I slutklämmen säger dåvarande statsrådet Weijne: »Då jag emellertid är positivt intresserad av förslaget, är jag villig att medverka till att den föreslagna försöksverksamheten vid ett senare tillfälle kommer till stånd. Detta

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

bör lämpligen enligt min mening ske i anslutning till den försöksverksamhet i övrigt på skolväsendets område, som av skolkommissionen förordats och som jag hoppas riksdagen nästa år skall bli i tillfälle att taga ställning till.»

Det har sålunda inte varit dåvarande departementschefens mening att denna försöksverksamhet skulle sättas i gång fristående från allt det övriga. När nu så mycket har satts i gång efter 1950 års skolbeslut, har man tydligen funnit att det inte varit möjligt att göra detta såsom en fristående del av försöksverksamheten.

Det kan tänkas att det i dagens läge hade varit lyckligt om det hade varit möjligt att genomföra detta då, men jag är säker på att det fanns vägande skäl för att inte göra det. Jag vet speciellt hurusom skolöverstyrelsens försöksavdelning har fått lov att växa fram så småningom. Den har varit ganska angelägen om att inte åtaga sig större och mera differentierade uppgifter än vad den har resurser att ro i land med.

Jag kan inte klandra någon för att denna försöksverksamhet inte blev igångsatt omedelbart. Men märk väl, herr Widén, det var inte utlovat att den skulle igångsättas omedelbart! Med de överväganden, som vi sedan har haft att göra, har det inte funnits några som helst möjligheter att genomföra denna försöksverksamhet såsom en fullt fristående angelägenhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Föredrogs och remitterades till jordbruksutskottet den på kammarens bord vilande motionen nr 705 av herr *Lundberg*.

§ 10.

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 34, i anledning av fullmäktiges i

riksgäldskontoret framställning om fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

I skrivelse till bankoutskottet den 16 oktober 1952 hade fullmäktige i riksgäldskontoret hemställt, att bankoutskottet måtte föreslå riksdagen att dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning jämväl under 1953 års riksdag av tryckta debattprotokoll, dels ock, under förutsättning av bifall härtill, bemyndiga fullmäktige att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 150 000 kronor av vederbörande under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, måtte

1) uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga försöksanordningar för utgivning jämväl under 1953 års riksdag av tryckta debattprotokoll;

2) under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 1) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 150 000 kronor av vederbörande under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. uppförda förslagsanslag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Här har bankoutskottet föreslagit att riksdagen skall bevilja 150 000 kronor för nästkommande budgetår för att göra ytterligare försök med snabbprotokoll. Jag vill för min del säga att jag tycker det knappast finns anledning att vidare göra sådana försök. Jag tycker nog att

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

man redan nu borde vara på det klara med att systemet med snabbprotokoll inte är av sådant värde att man bör slösa mera pengar på detsamma.

När man gick in för att få till stånd snabbprotokoll hade man ju helt andra tankar om detsamma än man har fått nu, sedan det har prövats snart ett år. Man hade väntat sig litet mera intresse från tidningarna för fylligare redogörelser för riksdagsdebatterna.

En av orsakerna till att vi ville ha dessa snabbprotokoll var ju, att vi ville väcka mera intresse för det politiska livet, men såvitt jag har kunnat finna, har det inte blivit den ringaste frukt av detta. Tidningarna är lika knapphändiga med referat om riksdagsdebatterna som de varit innan snabbprotokollen kom till. Det var helt annorlunda den första tiden jag var här i riksdagen. Då var det ganska fylliga riksdagsreferat i tidningarna, och det var synnerligen tacknämligt och bra. Enligt min mening vore det önskvärt, att tidningarna på ett helt annat sätt än som skett på sista tiden redogjorde för vad som behandlas i riksdagen. Jag tycker mig märka varje gång vi har plenum här, att det sitter någon från TT på läktaren. Nog kunde vederbörande väl uppfånga åtskilligt, så att det bleve något referat av debatten. När tryckfriheten och tidningarna debatteras här i riksdagen märker man, att pennorna är i gång på TT:s läktare. Jag skulle önska, att man försökte få med lite mera även då andra frågor behandlas.

När man gick in för dessa snabbprotokoll, trodde man, att de skulle bli färdiga dagen efter eller åtminstone två dagar efter debatten. Det har emellertid visat sig, särskilt här i andra kammaren, att det blir eftersläpningar två å tre dagar, för att inte tala om att det på vårkanten, såsom man också redogör för i riksgäldsfullmäktiges framställning, har dröjt till och med tio dagar, innan snabbprotokollet har kommit ut i tryck.

Jag har svårt att förstå vad det då kan vara för mening i att man nu skall slösa bort ytterligare 150 000 kronor på dessa snabbprotokoll, som man klarar sig mycket bra förutan. Jag tycker att det vore mycket bättre, om man kunde inrikta sig på att få till stånd litet snabbar behandling av de ordinarie protokollen. Riksgäldsfullmäktige säger ju också, att de vill så småningom försöka att inrikta sig på att få till stånd en förkortning av utgivningstiden i fråga om dessa protokoll. Jag tror det vore den rätta vägen att försöka reformera denna sak, om man gjorde det.

Man har ju trots, att tidningarna och politiska organisationer skulle intressera sig för att prenumerera på dessa protokoll, men de siffror om den saken, som lämnas i detta betänkande, är ganska nedslående. Trots att vi har bortåt 300 tidningar här i landet, är det bara 77 stycken, som har prenumererat på första kammarens protokoll, och endast 86 stycken, som har prenumererat på andra kammarens protokoll, inalles är det ca 450 olika institutioner som har prenumererat. Det visar ju inte något nämnvärt intresse på olika håll för denna sak. Jag har därför den uppfattningen, att dessa 150 000 kronor kan utan någon nämnvärd skada sparas. Detta belopp är ju ändå bortåt 5 procent av riksdagens årliga kostnader, och det är alltså inte några småsaker det gäller. Jag ber därför, herr talman, att få yrka, att denna framställning från riksgäldsfullmäktige om ett anslag på 150 000 kronor måtte avslås.

Herr SEVERIN: Herr talman! När ett nytt system börjar tillämpas, så har man ju alltid anledning att frukta, att det inte omedelbart arbetar lika smort som ett gammalt invariant system. Det är givet, att man hade samma anledning att anta, att snabbprotokollen, då man började med dessa, inte omedelbart skulle kunna expedieras så flott, som det teoretiskt sett var möjligt, och det har ju

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

inte heller lyckats beroende på många olika omständigheter. Men att på grund härav efter ett års försöksverksamhet omedelbart vara färdig med att avfärda varje försök att lämna den intresserade delen av allmänheten möjlighet att något noggrannare än tidigare få reda på vad som har yttrats i riksdagen, tycker jag ändå måste anses vara litet förhastat.

Nu har herr Rubbestad uppenbarligen misstolkat motiven för utgivandet av snabbprotokoll. Han menade att tidningarna därigenom skulle kunna lämna utförligare referat av riksdagsdebatten. Det var egentligen inte det verkliga motivet. Referat utsändes ju av TT i två versioner, en något mera omfattande och en kortare. Den mera omfattande versionen är i regel så ingående, att man näppeligen kan vänta, att tidningarna skall ha plats för längre referat. Snabbprotokollet skulle däremot vara av värde för den efterdebatt, som alltid pågår i dagspressen och där ofta missförstånd gör sig gällande om vad den ene eller andre riksdagsmannen har yttrat i debatten. Vad han faktiskt yttrat har ju en utomstående aldrig kunnat få veta förrän efter 14 dagar, då det definitiva protokollet förelegat.

Nu har ju snabbprotokollen så till vida misslyckats, att de inte kommer ut så tidigt som man hade väntat, och under maj månad, då riksdagsarbetet forceras, har det dröjt mycket länge, ända upp till 10 dagar, beroende på tryckerisvårigheter. Men det kan ju hända, att tryckerisvårigheterna kommer att lätta, och det finns också anledning anta, att efter inte alltför lång tid nya tekniska anordningar skall kunna vidtas vid tryckerierna, som möjliggör snabbprotokollens snabbare framställning.

Under sådana omständigheter förefaller det mig som sagt förhastat att omedelbart efter ett års försök avvisa fortsatta försök. Bankoutskottet har därför ansett sig böra föreslå riksdagen att un-

der ytterligare ett år, alltså 1953, fortsätta med försöken. Då 1953 års försök är avslutat, har vi anledning att verkligen uppta frågan, huruvida snabbprotokollen skall permanentas eller om vi skall upphöra med dem. Man får hoppas att 1953 skall ge bättre erfarenheter av snabbprotokollen än vad fallet var 1952.

Kanske skulle jag utöver detta också nämna, att det är ganska svårt att bedöma vilken betydelse det har för att få allmänheten underrättad om vad som sagts i viktiga frågor, att vissa tidningar prenumererat på snabbprotokollen. Herr Rubbestad uppskattade antalet tidningar i landet till alltför många. Antalet tidningar av dagspresskaraktär är inte 300 utan 240. Det kanske inte spelar så stor roll, men om man talar om att totalupplagan av tidningarna i landet är 3 miljoner, och att de tidningar som har prenumererat på snabbprotokollen har den ojämförligt största delen av denna totalupplaga, så förstår man, att den allmänhet, som kan ta del av frågornas behandling här i riksdagen, är väsentligt större än vad man skulle kunna komma fram till genom att bara göra en enkel fördelning och anta, att alla tidningar har lika stor upplaga, vilket inte är fallet.

Herr talman! På grund av vad bankoutskottet anfört och på grund av vad jag här yttrat yrkar jag bifall till bankoutskottets förslag.

Herr BRACONIER: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Severin sade, men jag kan inte underlåta att påtala ett påstående, som herr Rubbestad gjorde i sitt anförande, nämligen att TT i sina referat skulle visa partiskhet genom att ge för stort utrymme åt vissa frågor. Jag tror inte att någon pressman har den uppfattningen, att TT vill bedriva mannamån. Det kan för övrigt vara svårt för TT:s riksdagsreferenter att höra anförandena. Tidi-

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

gare i dag har jag suttit och lyssnat på ett par interpellationsdebatter och försökt att höra, men knappast kunnat uppfatta ett enda ord. Jag skulle vilja se, hur den referent är beskaffad, som, om han inte får höra ett enda ord, ändå kan göra ett riktigt referat. Vi, som satt nära talarstolen hade utomordentligt svårt att höra vissa ord. Jag kan inte säga att TT har visat partiskhet.

Enligt min mening visar däremot vissa tidningar en nonchalans mot den svenska riksdagen. Detta kan bero på förhållanden som har inträffat under senare år i fråga om pressens organisation. Den kan delvis bero på att man i större utsträckning än förr i ledare tar upp vissa frågor, och delvis på grund av minskat utrymme. Jag kan ge herr Rubbestad rätt i att den svenska pressen utåt inte alltid ger en objektiv bild av den svenska riksdagen. Snabbprotokollen är sannerligen inte till enbart för pressen. En ledarskribent, som har tillgång till snabbprotokollen, kan inte göra ett oriktigt referat av en riksdagsman, som yttrat sig i en debatt, ty då kan riksdagsmannen alltid säga, att referenten kan läsa snabbprotokollen. Anorlunda var det tidigare, när riksdagsprotokollen kom ut kanske tre veckor efter en debatt.

Det måste vara ett intresse för den svenska riksdagen och för den svenska demokratien, att pressen får ökade möjligheter att ge en objektiv bild av den svenska riksdagen. Det är inte bara ett pressens intresse utan också folkrepresentationens, även om jag kan förstå herr Rubbestad ur vissa synpunkter, därför att det kan ha inträffat att han kunnat få felaktiga referat. Snabbprotokoll har funnits i en rad andra parlament. Man har haft dem i det engelska parlamentet i decennier, där man ju hyser den största aktning för parlamentets förhandlingar och där man i pressen i många fall har utförliga referat. Det är av värde, att man slår vakt om den svenska riksdagens möjligheter att

snabbt få fram vad som sägs i kamrarna.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Det var just det sista som herr Braconier sade som jag åsyftade, när jag klandrade TT för att den var litet för »lätt», om jag så får säga, alltså gav litet för litet material när det gäller riksdagens debatter. Vad jag klandrar är, att det i tidningarna kommer in för litet från riksdagsdebatterna. Jag har inte sagt, att TT var partisk eller på något sätt gynnade den ena eller andra synpunkten. Jag bara sade, att när det gäller att ge tidningarna referat av riksdagsdebatter som avser tidningarna, så blir dessa referat rätt fylliga. Det får vi väl ändå, herr Braconier, erkänna att så är fallet. Åtminstone har jag lagt märke till det.

Vad beträffar frågan om att snabbprotokollen skulle ha medfört någon förbättring i tidningarnas sätt att skriva, så vill jag säga, att jag åtminstone inte lagt märke till någon sådan förbättring. Jag har tittat i åtskilliga tidningar och inte kunnat finna någon förbättring i detta avseende, sedan snabbprotokollen kommit till. Vi får ju de ordinarie protokollen så där en 14 dagar efter sammanträdena, och när vi då vet, att snabbprotokollen under vissa brådskan- de veckor av vårsessionen kommer först 10 dagar efter debatten, så vill jag säga, att det väl inte är så mycket att hurra för, om det blir fyra dagar förr eller senare, allraminst om man betänker att de ordinarie protokollen ju är fullt justerade. Man skall ju ha rätt att justera även det som kommer in i snabbprotokoll, men det har ofta inträffat, att man inte får justera på kvälarna, därför att stenograferna inte har hunnit bli färdiga. Då går utskriften i tryck ojusterad, och det är inte lämpligt, tycker jag. Inte minst ur den synpunkten är det förkastligt med detta system. Jag tror, som sagt, att för tidningarna bör det kunna gå att skriva objektivt även utan snabbprotokoll, åt-

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

minstone för de redaktörer, som har säte och stämma här i denna kammare.

Herr **BRACONIER** (kort genmäle): Herr talman! Vi kan vara överens om att det måste underlätta för pressen, inte minst för ledarskribenterna, att bedöma vad som har sagts i riksdagen, om man har tillgång till snabbprotokoll.

Då det som jag nämnde kan vara mycket svårt att höra i kammaren även för den som intensivt lyssnar — det kan bero på felaktighet i högtalaranordningen, som det kanske varit i dag — borde det även för riksdagen vara angeläget att protokollet så snart som möjligt blir tillgängligt.

I själva verket är det ofta så, att vi får snabbprotokollet nästan dagen efter det debatten ägt rum. Det kan ha sin betydelse för vederbörande riksdagsman att han kan säga till en tidning, som givit en missvisande framställning: Var så god och se i snabbprotokollet vad jag har sagt!

Man stärker folkstyrelsen om man låter allmänheten så mycket som möjligt få kännedom om riksdagens arbete. Protokollet skall inte bara läsas av oss utan det skall också bedömas av pressen och en intresserad allmänhet.

Jag medger gärna, herr Rubbestad, att man kan diskutera olika tidningars sätt att referera riksdagsdebatterna, men det finns ju dock tidningar som försöker att ge ett relativt stort utrymme åt riksdagens förhandlingar. Herr Rubbestad känner säkert till sådana tidningar. Dessa strävar efter att göra den svenska riksdagen rättvisa. Men det finns också en allmänhet, som är intresserad av riksdagens arbete. Det var ett interpellationssvar för ett år sedan, där snabbprotokollet utsåldes omedelbart efter det att det utkommit. Det gällde, om jag inte minns fel, herr Kollbergs interpellation angående textilvarorna. Då var det så många intresserade som ville ha reda på vad som sagts i riksdagen och köpte dessa protokoll.

Herr **SEVERIN** (kort genmäle): Herr talman! Jag skall bara i största korthet rätta en missuppfattning, som herr Rubbestad gjorde sig skyldig till.

Herr Rubbestad bedömer TT:s referentprestationer uppenbarligen efter vad han läser i tidningarna, men det är inte alldeles riktigt att göra så. Jag måste här i min egenskap av tidigare styrelseledamot i TT ta byrån i försvar. Det är i grund och botten så, att TT:s referat av riksdagens debatter i den utförligare versionen som TT lämnar inte är så kortfattade att man har anledning att klaga därpå. Såvitt jag har kunnat bedöma görs också dessa referat alltid med den största objektivitet. Däremot är det inte säkert att tidningarna tar in detta referat. Tidningarna kan göra strykningar i referatet därför att de inte har plats för alltsammans, och då kan man kanske klaga på objektiviteten ibland. Det är så ofta förekommande att det nästan kan anses tillhöra de godkända spelreglerna, att varje partis tidningar ger företräde åt sitt partis talare, medan däremot de andra stryks ned, om de över huvud taget omnämnes. Men det är inte TT:s fel utan tidningarnas.

Jag ville bara med detta ha sagt, att anklagelserna skall riktas åt rätt håll, om man anser sig ha anledning att anmärka på tidningarnas riksdagsreferat.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! Med undantag för herr Rubbestad har det endast varit pressmän, som deltagit i diskussionen. Tillåt därför en lekman att säga några ord.

Det är ett allmänt intresse, att svenska folket får veta så mycket som möjligt om riksdagen. Det torde vi vara överens om. Förr kunde man i huvudstadstidningarna alltid mycket noggrant följa med, vad som hände här i riksdagen, men vi vet alla att år efter år har det spaltutrymme, som huvudstadstidningarna offrar på riksdagen, krympt mer och mer, och när det gäller efter-

Fortsatt utgivning av tryckta debattprotokoll under 1953 års riksdag.

middagstidningarna är det snart sagt obefintligt. Man gör sina reflexioner när t. ex. i går en tidning offrat både kliché- och spaltutrymme på ett par barn angående en historia, som helst borde ha tigits ihjäl och inte offentliggjorts på detta sätt. Men sådana saker som händer och sker i riksdagen, frågor som har allmänt intresse från landets ena ända till den andra, tigs alldeles ihjäl.

Ofta är det så, att vill man i vissa frågor ha ett utförligare referat, får man söka sig till vissa landsortstidningar, vad det nu kan bero på. De är i många fall mycket utförliga, inte bara då det gäller inlägg av representanter från deras eget län utan också när det gäller frågor av allmänt intresse.

När nu denna utveckling skett — om den beror på pappersbristen eller på bristande intresse från ledningen av stockholms tidningarna, kan jag inte yttra mig om — så har dessa debattprotokoll naturligtvis en mycket större betydelse än vad de tidigare har haft. Visserligen är de siffror som herr Rubbestad omnämnde angående antalet prenumeranter nedslående, men det är ju i år första året, som dessa snabbprotokoll utkommit. Får de fortsätta och det blir mera känt, att man kan prenumerera på dem, tror jag intresset blir större. För övrigt, har det gjorts någon propaganda för att få protokollen mera kända? Det tror jag inte. Blir de bara mera kända, kommer nog fler och fler att prenumerera på dem. Naturligtvis blir det i alla fall ingen affär för riksgäldskontoret, men som sagt, allt som kan göras för att få svenska folket i bättre kontakt med vad som händer och sker i riksdagen, anser jag vi bör stödja.

Herr talman! Jag yrkar bifall till bankoutskottets förslag.

Herr **HALLBERG**: Herr talman! Jag kan egentligen instämma i och bekräfta

vad herr Severin nyss anförde gentemot herr Rubbestad rörande TT:s behandling av riksdagsreferaten.

Jag har som tidningsman en mer än 30-årig erfarenhet av denna sak, och jag kan inför kammaren bekräfta, att vad utförlighet och opartiskhet beträffar står TT:s riksdagsreferat, det skulle jag vilja säga, över allt beröm.

Det förhåller sig i själva verket så, att vi på tidningsredaktionerna även i landsorten gång efter annan får förfrågningar från TT, om vi önskar någon annan behandling av det allmänna nyhetsmaterialet, inklusive riksdagsreferaten, än den som TT förser tidningarna med. Jag har själv varit med och svarat mer än en gång på dessa förfrågningar, och bland annat har jag liksom många andra redaktörer framhållit att det är önskvärt, att vi får något kortare versioner av riksdagsreferaten. Det har gjort att numera, som herr Severin antydde, lämnar TT i regel två versioner från riksdagen till samtliga tidningar i landet, en längre, som i regel är alltför utförlig för några tidningar att kunna ta in — men man har ju frihet att behandla materialet som man vill — och en kortare. Jag tror det är angeläget att herr Rubbestads uttalande inte får stå oemotsagt, att TT skulle på något styvmoderligt sätt behandla riksdagsreferaten. Det gör inte TT.

Vad sedan beträffar snabbprotokollen vill jag även här instämma i vad bankoutskottets ordförande och senast herr Fröderberg anført, att man bör fortsätta och experimentera med dessa protokoll ett tag till innan man är färdig att fälla dom över dem. Visserligen tror jag inte för min del att dessa snabbprotokoll kommer att bli som jag vill minnas herr Edberg på göteborgsbanken trodde, när vi första gången behandlade denna fråga här i riksdagen, något slags best seller i fråga om svensk politisk litteratur. Det gör de nog inte. Men jag tror i alla fall att

Förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

snabbprotokollen har sin betydelsefulla uppgift att fylla.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Herr Hallbergs och herr Severins anföranden ger klart till känna, att man får lägga ansvaret på tidningarna och att alltså TT urskuldass. Det är inte lätt för en lekman att ha kännedom om alla detaljer i detta avseende. Men jag vill då säga till dessa tidningsredaktörer i anslutning till vad herr Fröderberg och även andra i denna debatt sagt, att det är ett synnerligen stort intresse att det blir bättre och fylligare referat från riksdagsförhandlingarna och att vi önskar och hoppas att tidningsredaktörerna bekvämar sig till att referera riksdagsarbetet på ett bättre sätt i fortsättningen än hittills. Skulle det bli fallet, har denna debatt haft mycket stor betydelse. En förändring till det bättre kommer att hälsas med glädje av folket i bygderna, som vill att det politiska livet skall få mera fläkt över sig än nu, när tidningarna helt och hållet utelämnar rätt viktiga debatter i riksdagen. Det är att negligera riksdagen. Den kommer därigenom på ett lägre plan än vad den egentligen behövde komma, om bara tidningarna hade vett att tala om litet mera vad som sker i riksdagen. Jag hemställer därför till alla redaktörer att sköta sig på ett bättre sätt än hittills i detta hänseende.

Herr DICKSON: Herr talman! Man må kunna säga vad som helst om tidningarna och kritisera dem, men jag tycker att i rättvisans namn bör inte beskyllningen emot dem stå oemotsagd, då det insinueras att herr Rubbestad fått för liten publicitet.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag förlåter gärna att herr Dickson nu begärde ordet. Han behöver också ha litet publicitet.

5 -- Andra kammarens protokoll 1952. Nr 30.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 34, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr PETTERSSON i Ersbacken: Herr talman! Tredje lagutskottet har i sitt utlåtande nr 32 hemställt, att motion nr 145 i andra kammaren ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Då jag är en av motionärerna må det ändock tillåtas mig att göra några reflexioner i anledning av det resultat, till vilket utskottet har kommit. Vare det långt ifrån mig att påstå, att ut-

Förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

skottet tagit för lättvindigt på den fråga som berörts i motionen. Det är tvärtom, får jag säga. Utskottet har infordrat yttranden från ett flertal håll, och dessutom har lämnats rum för föredragning från pastoratsförbundet. Man skulle efter allt detta vågat hoppas, att utskottet skulle ha kunnat prestera något mera positivt.

Själva anledningen att medverka till denna motions tillkomst har för mig varit Västerås stiftsnämnds beslut av den 11 oktober 1951 att sammanföra inte mindre än 13 pastorat i Dalarna till skogsbiträdesdistrikt. Över detta beslut har klagan anförts av sex pastorat med negativt resultat. Motionärerna har begärt utredning om vilken uppfattning som skall anses ha varit lagstiftarnas mening av år 1932 med de avvikelser som skedde år 1942. Utvecklingen har med raska steg gått i riktning mot en enligt motionärernas uppfattning icke önskvärd byråkratisering av hithörande frågor.

Nu säger de stiftsnämnder, som avgivit remissvar till utskottet, att det delvis är ansvaret för kyrkofonden som lett till deras ståndpunktstagande i frågan. Enligt dessa stiftsnämnders uttalanden skulle det icke vara möjligt att i pastoraten uppbringa kvalificerade krafter för att biträda vid skogens skötsel. Styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund däremot och en ledamot av stiftsnämnden i Uppsala har ansett, att en utredning i enlighet med motionen skulle vara erforderlig. Pastoratsförbundet förklarar t. o. m., att de delade meningarna i dessa frågor har varit den direkta anledningen till bildandet av pastoratsförbundet. Således kan man av detta uttalande dra den slutsatsen, att det inte är så helt beställt med utvecklingen.

Motionärerna anser att det är en olycka med alltför stark och onödigt byråkratisering på alla områden. Man skall inte ta till större våld än nöden kräver, och det har visat sig att man

kommer längst med hänsyn och tolerans vid lösandet av tidens frågor. Alla politiska partier förklarar, att de är motståndare till byråkratisering och centraldirigering i vårt samhälle. Men hur har det gått med realiserandet av denna programpunkt? Det kan i detta sammanhang erinras om vad den framlidne ledamoten av denna kammare herr Olovson i Västerås yttrade i debatten om fiskeristyrelsens förläggning, om den skulle bli i Stockholm eller Göteborg. »Jordmänen för byråkraterna är alltför god i Stockholm», sade han. Denna goda jordmän börjar dessvärre bli märkbar även utanför Stockholms hank och stör, vilket är det betänkliga. Om man i detta sammanhang utesluter Stockholm och ser efter hur förhållandena är i länen och kommunerna, finner man att en alltför stor stab av befattningshavare är sysselsatt med skrivbordsarbete. Man har hela travar av resolutioner och blanketter, och det tar den mesta tiden att plocka med detta krams i onödan. Alltför noggranna och detaljerade föreskrifter åstadkommer ofta en minskad effektivitet. Ofta kommer bristen på förtroende från överordnade organs sida till synes gentemot underordnade och åstadkommer mistämning, som verkar i hög grad hämmande på allt framåtskridande. För den lägre myndigheten innebär det ofta mindre arbete att själv besluta än att utarbeta en framställning till högre instans.

Jag tänker på vårt skogliga biträdesdistrikt i södra Dalarna, som kommer att omfatta 13 pastorat. Det är bra att ta till på en gång. Mannen där måste disponera över en stark organisation med kassörer och biträden på sin expedition, då han ju själv måste vara ute på resor i sitt alltför stora distrikt. Om han skall egenhändigt sköta expeditionen, försummar han helt naturligt sin egentliga uppgift — skogsvården. Allt skall naturligtvis ske på pastoratens bekostnad och kommer att bli

Förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

onödigt dyrt. Att jägmästarna i Garpenbergs revir och vid skogshögskolans avdelning där med ens skulle ha blivit odugliga liksom skogvaktarna vid Bjurfors' skogsskola, vilka ofta anlitas som skogliga biträden av närliggande pastorat, är svårt för pastorn att fatta. Man styrkes i uppfattningen, att det måste vara andra intressen som har fått vara avgörande härvidlag än intresset för skogens rätta skötsel. Pastorn anser att den vidtagna åtgärden är för brysk och brutal, och missmod och olust gör sig alltmer gällande ute i periferien.

Det förefaller emellertid glädjande och kommer att bli en anledning till hoppfullhet, att företrädarna för en decentraliserad förvaltningsapparat har sin bästa förespråkare i Hans Majestät Konungen. Han har vid trontillträdet och i flera sammanhang senare fällt uttalanden, som ger stöd för denna uppfattning. Sålunda har han vid inspektionen av en hemvärnskurs nyligen fällt yttrandet: »Låt er aldrig byråkratiseras, låt i stället det sunda bondförståndet tala, då skall ni säkert klara uppgiften.» Jag skulle vilja rekommendera ledamöterna av tredje lagutskottet att passa på då Ivan Oljelunds skådespel Karl XI någon gång kommer att uppföras å våra teatrar, att där studera hur ett för långt drivet adelsvälde skall tyglas. Uppgiften är stor och realiserandet förefaller i dagens situation vara avlägsen; man kommer att tänka på den engelska strofen: »It's a long way to Tipperary, it's a long way to go.»

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr STJÄRNE: Herr talman! Herr Pettersson i Ersbacken påstod i sitt anförande, att utskottet tagit lättvindigt på denna fråga, men det var då absolut ingen sanning. Utskottet har mycket noga genomdiskuterat frågan, vägt de olika synpunkterna mot varandra och då kommit till den bestäm-

da uppfattningen, att det för närvarande ingenting är att göra åt denna sak; det finns inte tillräcklig anledning att göra något åt den. Detta system är ju tämligen nytt, och det håller på att utbildas så småningom just nu, och under sådana förhållanden kan man väl inte begära en utredning i frågan förrän man får se, hur systemet kommer att verka eller hur det kommer att te sig i tillämpningen. Herr Pettersson i Ersbacken sade, att det härvidlag i mycket hög grad var fråga om en byråkratisering. Detta är visst inte meningen. Han sade också, att det sunda bondförnuftet här skall tala, men det sunda bondförnuftet räcker inte alltid till för att sköta de stora och värdefulla skogarna, utan det måste experter till.

För övrigt måste vi komma ihåg vad det här egentligen gäller, nämligen en skogsvård på lång sikt och vad för skog det är fråga om. Ja, det är fråga om boställsskogarna, de ecklesiastiska skogarna, och det virkeskapital de representerar är ett av de värdefullaste vi har här i landet. De fordrar en omsorgsfull och kunnig omvårdnad. Det gäller också att få till stånd en enhetlig skogsvård på längre sikt. En sådan kan vi inte gärna få, om det skall gå till så som hittills praktiserats, nämligen att man i många pastorat byter skogsbiträde gång efter annan eller anlitar pensionerade skogvaktare eller folk, som snart får en annan och bättre anställning.

Det grundläggande momentet är ju detta att skogens vård skall baseras på längre sikt. Även andra saker kunna skötas bättre på detta sätt, nämligen skogskultur, röjning och dikning m. m. Sådana arbeten kan samordnas genom att flera pastorat samarbetar genom ett biträde. Härigenom vinner man ett mera effektivt och billigare arbete. Det bör också ligga en garanti för att skogen blir skött på ett mera intresserat sätt däruti att skogsbiträdena erhåller

Förvaltningen av pastoratens boställsskogar.

fast anställning med rätt till pension och deras löneförmåner kommer i nivå med andra anställdas inom samma yrkesområde. Genom distriktens utökning erhåller också biträdena ingående kännedom om de ecklesiastiska skogarna, vilket måste vara värdefullt när det gäller att ta ut olika sortiment till försäljning. Stiftsjägmästarna har ju det slutliga ansvaret för pastoratskogarnas skötsel, och det torde vara omöjligt för dessa stiftsjägmästare att ha uppsikt över ett skogsbiträde i varje pastorat på ett tillförlitligt och nöjaktigt sätt. Men om de har några få under sig, blir det större garanti för att det hela skall bli skött på ett enhetligt och för det ekonomiska resultatet tillfredsställande sätt.

Vad sedan gäller kostnaderna vill jag bara anföra ett par siffror. Det är beräknat att i Linköpings stift skulle den nya anordningen kosta per kubikmeter virke på rot 1: 12 kr., en ökning alltså i förhållande till det gamla systemet med ett skogsbiträde i varje pastorat om 23 öre per kubikmeter. Det anses att den lilla merkostnaden mer än väl betalas genom den mera ändamålsenliga anordning det här är fråga om. Per hektar skogsmark har kostnaden beräknats till 3: 28 kr. och ökningen till 86 öre. Det framhålles också med skärpa av stiftsnämnden i Linköping, att det här inte alls är fråga om att man skulle ta sikte på en byråkratisering av förvaltningsapparaten. Pastoraten skall ha samma rättighet som hittills; det är något alldeles självklart. Sälja skogen skall man och sälja olika virkessortiment, men detta efter anvisning av dessa mera kvalificerade skogsbiträden, som det nu är meningen skall så småningom anställas litet överallt i stiftet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **PETTERSSON** i Ersbacken (kort genmäle): Herr talman! Jag blev

förvånad när herr Stjärne sade, att jag klandrat tredje lagutskottet för att ha tagit lättvindigt på detta spörsmål. Det förhåller sig ju alldeles tvärtom, vilket flera kamrater här har påpekat för mig. Skulle fortsättningen av vad herr Stjärne sade vara lika vederhäftig, ger jag inte mycket för hela hans anförande.

Vi har ju dock tillgång till den sakkunskap, som representeras av jägmästarna vid skogshögskolans avdelning i Garpenberg och de skogligen biträden, som tagas från Bjurfors skogsskola. Detta är vad jag sagt, och det är härvidlag fråga om sakkunskap nog.

Jag menar också, att det distrikt, som det nu närmast gäller, blir för stort. Det är 15 mil långt, och de skogligen biträdenas resor kommer att ta alltför mycken tid. Vederbörande kommer aldrig att få tid med skogens skötsel, som dock är det väsentliga i hans uppgifter. Det har ju också visat sig, att kostnaderna för en sådan här centraliserad apparat är alldeles för stora, ja, flera gånger större än vad vi betalar nu.

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! Jag vill bara säga några få ord i den sak det här är fråga om.

Det är klart att det syfte motionen har är berättigat, låt vara att man kanske inte kan vara med om motionens kläm. Syftet med motionen är ju att på ett effektivt sätt försöka få pastoratens berättigade intressen tillgodosedda i fråga om förvaltningen av den kyrkliga skogen.

Herr Stjärne vill göra gällande, att detta sker lämpligast genom dessa stiftsjägmästare och deras anställda. Det är jag inte alldeles säker på är fallet överallt. Det har visat sig att det åtminstone i vissa fall gått att erhålla större vinning med de skogsbiträden de olika pastoraten haft än som nu blir genom dessa nya bestämmelser. Det är just tillämpningen av föreskrifterna man i viss grad kan reagera emot. Tillämpningen är olika i olika stift. I vissa

Byte av vissa markområden i Västernorrlands län.

stift har man ordnat det hela på ett förnuftigt sätt i samråd med pastoratet, och därvidlag är ingen erinran att göra. Men i andra stift går det till på ett helt annat sätt. Där är det tjänstemän som både bestämmer vad som skall avverkas och som också säljer virket. Detta kan enligt mitt förmenande inte vara riktigt.

Jag tycker att tredje lagutskottet har nedlagt mycket arbete på denna fråga, och det är många uttalanden i utskottets utlåtande som jag sätter värde på, speciellt då vad som säges om att man bör försöka få bort den spänning, som nu finns mellan vissa pastorat och stiftsjägmästarna. Detta är också syftet med det yttrande, som avgivits av Pastoratens riksförbund. Även där vill man skapa ett bättre samarbete mellan stiftsnämnderna och pastoraten. Jag vill därför stryka under vad som framhålls i utskottets utlåtande, nämligen att man förväntar att det skall bli ett bättre samförstånd mellan dessa två organ. Sker detta, så tror jag att hela frågan inte är större, än att dessa saker kommer att ordna sig.

Jag instämmer också med utskottet, när man framhåller, att utskottet förväntar att ecklesiastikministern skall ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Ecklesiastikministern har nämligen berört den i ett interpellationssvar här i riksdagen för en tid sedan. Om så sker, tror jag att vi kan hysa gott hopp om utvecklingen av denna fråga, så att pastoratens berättigade intresse kommer till sin rätt.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr STJÄRNE: Herr talman! Herr Pettersson i Ersbacken påstår, att de skogsbiträden, som nu blir anställda i de stora distrikten, icke får tid att se till skogen och utföra det arbete som där är dem ålagt. Jag vill då fråga: Hur skall de tillfälliga skogsbiträden få

mera tid till det? De har ju också en annan anställning att sköta och har skogsvården endast som en bisyssla. Det är ju meningen, att skogsbiträdena i de stora distrikten skall ägna sig helt åt arbetet med skogen, och de kan därför sköta den nästan som om det vore deras egen. Det blir då ett helt annat intresse för uppgiften, än om de har arbetet där som en bisyssla. Den saken är så självklar, att den bör stå i öppen dag för alla, tycker jag.

Vad sedan beträffar tillämpningen i praktiken kan det ju hända, att det har skurit sig litet och att det uppstått en del friktioner mellan stiftsnämnderna och pastoraten, men det är väl alltid så, när man sätter i gång med något nytt. Det är trögt före i portgången, men när man väl kommit i gång, går det bättre. De anordningar som nu skall genomföras är säkerligen mycket sakligt och väl grundade.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 12.

Herr förste vice talmannen meddelade, att fru Holmström intagit sin plats i kammaren.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 50, med anledning av väckta motioner angående sammanslagning av hushållningssällskap och lantbruksnämnd till ett organ.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 14.

Byte av vissa markområden i Västernorrlands län.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 51, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser ett byte av markområden i Väs-

Byte av vissa markområden i Västernorrlands län.

ternorrlands län, jämte i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 8 februari 1952 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 88, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att, såvitt nu vore i fråga, ett byte av markområden skulle äga rum i den utsträckning och på de villkor, som funnes angivna i ett mellan å ena sidan domänstyrelsen samt å andra sidan Mo och Domsjö Aktiebolag ävensom Gideå och Husums Aktiebolag den 11 januari 1951 ingånget bytesavtal med däri genom tilläggsavtal av den 18 december 1951 gjorda ändringar.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 515, av herr *Jacobson* i Vilhelmina, vari hemställts om avslag å Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 515, medgiva, att ett byte av markområden mellan å ena sidan kronan och å andra sidan Mo och Domsjö Aktiebolag samt Gideå och Husums Aktiebolag finge äga rum i den utsträckning och på de villkor, som funnes angivna i förberörda den 11 januari 1951 dagtecknade bytesavtal med däri genom tilläggsavtal av den 18 december samma år gjorda ändringar.

Reservation hade avgivits av herr *Jacobson* i Vilhelmina, som ansett att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JACOBSON** i Vilhelmina: Herr talman! Innan jordbruksutskottet under

vårriksdagen behandlade här föreliggande proposition, uppvaktades utskottet av en deputation från den bygd, som närmast berörs av denna fråga, nämligen Anundsjö socken, och därvid gjorde man gällande, att det ifrågasatta bytet mellan staten och de norrländska trävarubolagen Mo och Domsjö aktiebolag samt Gideå och Husums aktiebolag skulle bli till statens nackdel. I nämnda uppvaktning deltog bl. a. en av domänverkets tjänstemän med tjänstgöring inom Anundsjö revir, från vilket bl. a. en del kronoparker skulle utbrytas. Denne tjänsteman gjorde gällande, att bestockningen på domänverkets kronoparker var synnerligen god, under det att en del av bolagets marker var kalavverkade.

Vidare hade jag själv dessförinnan mottagit en skrivelse från Sveriges kronotorg- och kolonistförbunds avdelning i Anundsjö, vari man gick emot det föreslagna bytet, och dessutom hade jag fått en skrivelse från Bredbyns arbetarkommun, som också uttalade sig emot detta bytesförslag.

Jordbruksutskottet fann sedan denna fråga vara så betydelsefull och svår att ta ståndpunkt till, att utskottet beslöt att uppskjuta ärendet till höstsessionen och att under tiden göra en resa till ort och ställe för att närmare studera förhållandena. De sista dagarna i oktober månad besökte en delegation på fem personer från jordbruksutskottet ifrågasvarande områden. Under delegationens resa hölls bl. a. ett sammanträde, vid vilket representanter för domänverket fick tillfälle att framlägga domänverkets synpunkter på förslaget. De framhöll då framför allt den fördel, som detta byte skulle ha ur arronderingssynpunkt. Beträffande det bättre skogsbeståndet på kronans mark framhöll man, att detta hade värderats av statens skogsforskningsinstitut och att värdet härav skulle inlevereras till kronan. Genom en sådan anordning ansåg man att bytesområdena hade gjorts likvärdiga.

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

När denna fråga sedan togs upp på nytt till behandling i jordbruksutskottet, tillstyrkte delegationens majoritet Kungl. Maj:ts proposition. Själv anmälde jag emellertid en avvikande mening, och jag har i dag ingen anledning att frångå min tidigare intagna ståndpunkt, enär jag fortfarande hyser den uppfattningen, att detta byte icke borde komma till stånd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Herr Jacobson i Vilhelmina gör i sin motion, II:515, gällande — och han vidhåller sin uppfattning nu — att det föreslagna bytet skulle vara ofördelaktigt för kronan och att bolagen i stället skulle gynnas. Dessutom framhåller herr Jacobson att bytet skulle inverka ogynnsamt även för kronotorparna och på deras arbetsmöjligheter.

Jag var inte med i den delegation, som reste upp och studerade förhållandena närmare, men åtminstone delegationens majoritet kom ju till klarhet om att de påståenden som gjorts i motionen icke var riktiga. Delegationen förmenade tvärtom, att detta byte var av sådan beskaffenhet, att det mycket väl kunde tillstyrkas. Kronan skulle då vinna en betydande förbättring genom att en arrondering av kronoparkerna skulle erhållas; vad beträffar de olika markernas värden, mätta mot varandra, så ansågs de ungefär jämbördiga. Med stöd av dessa upplysningar från den delegation som besökt platserna har jordbruksutskottet — med undantag av herr Jacobson i Vilhelmina — tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som å Kungl. Maj:ts förslag i äm-

net; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, med anledning av väckta motioner angående organisation av exporten av jordbruksprodukter; och

nr 53, med anledning av väckta motioner angående komplettering av sådana fastigheter, som fått sitt skogsinnehav väsentligt förminskat genom framdragande av kraftledningar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.**Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 54, med anledning av väckta motioner om utredning rörande en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 317 av herrar *Bengtson* och *Eliasson* samt II: 421 av herr *Larsson* i Luttra m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner, syftande till en avveckling av den statliga verksamheten på detta område med beaktande av de synpunkter, som anförts i motionerna.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 317 och II: 421 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hade i sin motivering bl. a. gjort följande uttalande:

»Enligt utskottets mening synes det emellertid icke möjligt att i dagens läge med någon större grad av säkerhet bedöma, i vilken utsträckning krono-

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

egendomar framdeles kunna erfordras för statliga eller av staten främjade ändamål. Med hänsyn härtill anser utskottet icke önskvärt, att jordbruksdomänerna avyttras i andra fall än då särskilda skäl tala därför.»

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Tjällgren* utan angivet yrkande; samt

2) av herrar *Bror Nilsson*, *Ebbe Ohlsson*, *Hæggbloom* och *Boman* i Stafsund, vilka ansett att utskottets ovan återgivna uttalande bort ha följande lydelse:

»Enligt utskottets mening bör avyttringen av kronoegendomar, särskilt såvitt gäller de mindre egendomarna utan central belägenhet, ytterligare forceras. De under en följd av år redovisade förlusterna av statens jordbruksdomäner skulle på detta sätt kunna nedbringas och antalet självägande jordbrukare ökas. Härigenom skulle främjas en utveckling, som måste anses önskvärd ur det allmännas synpunkt.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Luttra: Herr talman! Det brukar allt som oftast sägas från denna plats att det inte är någon ny fråga som vi behandlar. Nu lär det vara så att klagomål över kronogodsens dåliga avkastning redan framfördes på Gustav Vasas tid. Detta är följaktligen inte någon ny fråga.

Denna motion har närmast föranletts av statsrevisorernas uttalande beträffande avkastningen av statens jordbruksdomäner; man har funnit att dessa är förlustbringande för staten. I motionen har vi ifrågasatt huruvida en ekonomisk verksamhet av den art det här är fråga om över huvud taget är lämplig för statlig drift. Det gäller här ett stort antal mindre företag, utspridda över hela landet. Jag tror att man är överens om att det knappast är lämpligt för staten att arrendera ut diverseaffärer, bilverkstäder eller dylikt, och man måste

nog säga att utarrenderingen av mindre och medelstora jordbruk kan hänföras till ungefär samma kategori.

Dessa domäner utgöres till största delen av gamla löneboställen, och man kan väl säga att när de inte längre användes för sitt ursprungliga ändamål, eftersom naturaavlöningen är avskaffad, kunde det vara på tiden att staten också avvecklade dessa gårdar. Den tekniska utvecklingen på jordbrukets område har gjort att den form för upplåtelse som det här är fråga om, permanent utarrendering, blir alltmer hinderlig och olämplig. Man kan inte så anpassa driften efter förhållandena som brukaren önskar, därför att arrendekontrakten lägger hinder i vägen.

Även de fasta anläggningarna på fastigheten lägger hinder i vägen härför, och detta medverkar i sin tur till att staten aldrig kan påräkna bästa möjliga ekonomiska utbyte av dessa fastigheter. Man måste alltså anse att det är en föråldrad metod att behålla dessa jordbruk för permanent utarrendering. Över huvud taget är det väl så, att man blir allt mer och mer på det klara med att de som brukar jorden också bör äga jorden. Och man kan nog säga att den tekniska utvecklingen på detta område har gjort detta ännu mera angeläget än det varit tidigare.

Jag har redan sagt att de speciella förhållandena på detta område gör att avkastningen för statens vidkommande måste bli ganska låg. Jag tror för min del inte att det skulle vara lyckligt om staten vidtog en kraftig höjning av arrendebeloppen, och det är statsrevisorererna också på det klara med. De säger — såsom vi också har påpekat i motionen — att »flera skäl tala för att statens jordbruksarrenden inte bör fastställas till marknadens toppläge. Måttligt tilltagna arrendebelopp äro ägnade att underlätta för arrendatorerna att vidmakthålla byggnadsbeståndet och hålla jorden i god hävd.»

Jag tror det är alldeles riktigt på-

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

pekat. Skulle man här göra något som innebure att man tog ut större arrenden, riskerar man att få arrendatorer av en annan typ — om jag så får uttrycka mig — som bara tar dessa arrenden som en nödfallsutväg och sitter kvar några år tills de får möjlighet att köpa sig något eget. Därmed blir inte omsorgen om fastigheterna på dessa gårdar på långa vägar densamma som nu.

Vi har ifrågasatt att man borde sälja dessa gårdar i större utsträckning än som nu sker och att man kanske borde avveckla denna verksamhet för statens vidkommande. Vi menar att om man kunde göra så, skulle man därmed också kunna för statens del spara in vissa administrationskostnader.

Utskottet har inte velat vara med om motionärernas linje. Man har sagt att man inte vill det därför att det synes »icke möjligt att i dagens läge med någon större grad av säkerhet bedöma, i vilken utsträckning kronoegendomar främdeles kunna erfordras för statliga eller av staten främjade ändamål».

Nu är det ju så, som statsrevisorerna har påpekat, att med nuvarande lagstiftning finns det knappast några svårigheter för staten att för dessa ändamål — för jordbruksrationalisering, för tomtändamål, för skolor och anstalter och vad det kan vara — förvärva fastigheter. Och att hålla på fastigheterna enbart av den anledningen, att det kan yppa sig något sådant ändamål i framtiden, finner vi inte vara ändamålsenligt.

Domänstyrelsen har gjort en utredning med anledning av statsrevisorernas påpekanden och har konstaterat, att det finns 558 gårdar upp till 60 hektar, av vilka flertalet är lämpliga att säljas och som också bör säljas för jordbruksändamål. Därutöver finns åtskilliga fastigheter som är lämpliga att sälja till andra ändamål, tomtmark med mera sådant. Vi anser att den utredning som domänstyrelsen företagit styrker oss i vår me-

ning, att man här kan genomföra en viss forcering av försäljningarna.

Man kan av utskottets skrivning få den uppfattningen, att utskottet skulle vara mera restriktivt inställt till en försäljning i ökad omfattning än domänstyrelsen. Det har emellertid från utskottets sida sagts i första kammaren att så får man inte tolka utskottet, utan att utskottet ansluter sig till den åsikt som domänstyrelsen har givit uttryck åt. Därmed skulle vi nog kunna säga att frågan fallit framåt och att vi kan ha anledning att emotse en ökad försäljning av dessa fastigheter.

Jag tror det finns all anledning att stryka under att det är betydelsefullt att så sker, framför allt beträffande de mindre fastigheterna under 60 hektar, bl. a. därför att det är angeläget att brukaren får ökade möjligheter att disponera jordbruket efter sina önskemål.

I motionen har vi gjort ett uttalande med förslag om borttagande av den nuvarande bestämmelsen, att köpeskillingarna för försålda domäner skall läggas till domänstyrelsens markfond för inköp av skogsmark eller för skogsbörd lämplig mark. På den punkten vill utskottet inte heller vara med på någon ändring. Staten har dock redan 18,5 procent av skogsmarksarealen här i landet. Visserligen kan man säga att det inte spelar någon större roll om man till detta lägger en summa som, även om man sålde alla domänerna, inte bleve särskilt stor. Men vi menar att man inte endast skall vara inriktad på detta, utan då staten nu har så stora investeringar även på andra håll, i kraftverksbyggen och annat, så kunde man överväga, om det kanske inte vore lika lämpligt att använda pengarna även för andra ändamål.

Jag sade, herr talman, att frågan torde ha fallit framåt, även om utskottet inte kunnat ansluta sig till motionen. Vi motionärer tycker dock att det hade varit mer i överensstämmelse med bl. a. domänstyrelsens uttalande, om utskottet

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

hade gått på en linje något närmare den ståndpunkt som reservanterna, herr Bror Nilsson m. fl., intagit. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr BOMAN i Stafsund: Herr talman! Då jag är en av reservanterna vid detta utskottsutlåtande är det ett par synpunkter utöver dem, som av utskottet och av reservanterna framhållits, som jag skulle vilja nämna.

Jag har haft tillfälle att vara med vid de resor jordbruksutskottet gjort, varvid vi besökt många av de kronoegendomar, som under vårriksdagen och även i föl fick köpas av arrendatorerna, sedan riksdagen bifallit deras framställningar. Jag tänker nu närmast på de kronoegendomar — vi har många sådana i vårt land — där både bostadshusen och ekonomibyggnaderna är mycket dåliga. Med hänsyn härtill då i nuvarande prisläge särskilt de ekonomibyggnader, som staten uppfört de senare åren, blivit synnerligen dyra synes en arrendator, som finge köpa gården, ha möjlighet att förbilliga byggnadskostnaderna. Han behövde kanske inte, såsom fallet är med staten, tillämpa samma rätt höga standard vid denna byggnation.

Av denna anledning anser jag, såsom vi också framhållit i reservationen, att beträffande de gårdar som inte är så centralt belägna borde en försäljning kunna forceras, i synnerhet då det är fråga om dåliga byggnader som kostar staten stora pengar. Jag kan nämna att vi i vårt län exempelvis har ett lantbruk på 140 tunnland åker; jag känner till gården och har varit där flera gånger, ehuru inte sedan den nya bebyggelsen gjordes. Kostnaderna för uppförande av ett ekonomihus där gick på mellan 275 000 och 280 000 kronor. Med hänsyn till dylika förhållanden anser jag det vore klokt, om riksdagen följde vad vi i reservationen har rekommenderat, nämligen att de gårdar, som inte

ligger centralt och där det endast medför ökade utgifter för staten att ha dem kvar, säljes till arrendatorerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Bror Nilsson m. fl.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Jordbruksutskottets majoritet har i förevarande fråga inte kunnat ansluta sig till reservanternas förslag, som avser att en skrivelse skall avges till Kungl. Maj:t med begäran att kronans jordegendomar skall försälas i forcerad takt och att de pengar, som flyter in vid dessa försäljningar, inte som nu skall användas uteslutande till inköp av skog och skogsbärande mark för domänstyrelsens räkning utan även kunna användas av staten för andra investeringar.

Beträffande de av domänstyrelsen förvaltrade egendomarna gjorde riksdagen 1942 ett principuttalande av den innebörden att kronan borde, oavsett om det kunde anses innebära en ur avkastningssynpunkt förmånlig placering eller inte, alltså vara ägare av och inneha kronoegendomar. I fråga om försäljningen gjorde riksdagen vid samma tillfälle det uttalandet, att den ansåg att det fanns skäl att härvidlag iakttaga viss återhållsamhet.

Sedan dess har ett betydande antal kronoegendomar försålts efter beslut av riksdagen. Då domänstyrelsen förordar försäljning av en egendom går det ju till på det sättet, att av de godemän, som är utsedda för detta ändamål, verkställs en värdering under domänintendentens ledning. Godemännen yttrar sig inte bara över priset utan även över huruvida egendomen enligt deras mening bör försälas eller inte. Man prövar alltså dessa försäljningar från fall till fall. Jordbruksutskottet har under de senaste årtiondena endast i undantagsfall gått på en annan linje än Kungl. Maj:t, och riksdagen har i regel följt jordbruksutskottet.

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

Det har redan erinrats om det uttalande, som statsrevisorerna gjorde 1951 angående domänstyrelsens verksamhet då det gäller jordegendomar. När man granskar detta yttrande närmare visar det sig, att statsrevisorerna inte har klandrat den takt, i vilken denna sker.

Det har redan av motionärerna erinrats att domänstyrelsen själv gjorde en utredning 1951 angående sina jordbruksfastigheter, vilken visade att det då fanns 558 jordbruksfastigheter med en åkerareal av högst 60 hektar. Enligt styrelsens mening förelåg skäl för att flertalet av dessa skulle försälas. Utskottet anser att frågan huruvida kronoegendomarna skall försälas eller inte bör prövas från fall till fall. Försäljning skall inte ske för så vitt det inte kan anföras särskilda skäl härför. Det ankommer då på riksdagen att slutgiltigt pröva, huruvida skäl föreligger att försälja en egendom eller inte. Det allmännas behov av jordbruk i framtiden kan inte överblickas i dagens läge, och vi får väl ändå från riksdagens sida ha klart för oss, att om man nu säljer och kanske realiserar statens kronoegendomar, så har staten därmed gjort sig av med de möjligheter som den hittills haft att tillgodose det behov, som det allmänna över huvud taget har av dessa fastigheter. Det är alltså för kommande generationer som man är beredd att realisera värden, som man kanske en gång kommer att behöva.

Det har talats här om det dåliga resultatet av denna verksamhet rent ekonomiskt. Man bör dock komma ihåg att underhållet av byggnaderna tidigare under ganska lång tid varit mycket eftersatt. Den upprustning, som nu sker och måste ske från domänstyrelsens sida av dessa gårdar i fråga om byggnader och annat, blir givetvis i dagens läge ganska dyrbar. Om det emellertid vid beräkningen av det ekonomiska resultatet skulle tagas hänsyn till de ökade värden som egendomarna genom förbättringarna erhåller, så skulle säker-

ligen bokslutet över verksamheten sådant det kommer fram i räkenskaperna bli avsevärt annorlunda.

De medel, som domänstyrelsen erhåller genom försäljningen av kronoegendomar, skall ju, som det redan antytts, enligt nu gällande bestämmelser användas för inköp av skog eller skogbärande mark. På den punkten har man varken från utskottets eller reservanternas sida gått med på någon ändring efter motionärernas förslag. Det skulle väl vara alltför lättvindigt, om man från riksdagens sida med anledning av en motion som denna gjorde en ändring i en så viktig principfråga som det här gäller.

När en kronoegendom skall försälas måste den ju försees med skog. Den måste försees med husbehovsskog och i vissa fall även med stödskog. Denna skogstilldelning måste man ta från skog på statens domäner, och på det sättet minskar ju dessa domäners skogsinnehav. Egendomarna försäls i regel till arrendatorerna, och dessa har hemhuds rätt. Därvid sker värderingen inte efter de priser, som för dagen kan erhållas på öppna marknaden, utan till ett lägre pris. Detta gäller både skogsmarken och åkerjorden och vad som i övrigt hör till egendomen.

Det är ingen som riktat någon anmärkning mot att man förfar på det sättet då det gäller att värdera egendomar, som skall försälas till arrendatorer, och allra minst skulle jag vilja göra det. Men från det allmännas sida bör man ha klart för sig att om man försäljer kronoegendomar och försäljningen sker på det sätt som nu i regel sker, så säljer man statsegendom till billigt pris. De pengar som man erhåller i gottgörelse skall sedan användas för att köpa in skog och skogsmark i öppna marknaden till det högre pris, som kronan där givetvis får betala. Man bör i detta sammanhang även något tänka på statens intressen då det gäller dessa ting.

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

Kronans egendomar är i regel utarrenderade på mycket gynnsamma villkor. Om en arrendator sköter sitt arrende blir han ju optionsberättigad och har alltså rätt till förnyat arrende, när arrendetiden har gått ut. Jag anser därför inte motionärernas påstående motiverat, när de säger att arrendatorerna inte kan bruka jorden och vidtaga de förbättringar, som de skulle vilja och kunna göra, på grund av att de sitter osäkert. Denna osäkerhet finns i regel inte, ty kronoarrendatorerna brukar ju sitta kvar från den ena arrendeperioden till den andra, ofta under hela den tid de över huvud taget är jordbrukare. De har alltså en tryggad besittningsrätt till egendomarna.

Ur jordbruksbefolkningens synpunkt torde det vara av värde att ett antal arrendegårdar med goda villkor och med så tryggad besittningsrätt som nu är fallet står till förfogande för de ungdomar, som vill starta men som kanske inte har tillräckliga resurser för att genom inköp skaffa sig egna ställen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANTBY: Herr talman! Herr Larsson i Luttra fällde ett yttrande, som jag skall be att helt få instämma i. Han sade: »Den som skall bruka jorden bör också äga den.»

Det är väl någonting som man måste stryka under, och jag tror att vi har all anledning att med tacksamhet notera, att så i stort sett är förhållandet här i vårt land. När jag, oaktat jag har den uppfattningen, inte kunnat ansluta mig till motionärernas yrkande, så är det därför att jag tror, att det ändock kan vara till nytta för den jordbrukande befolkningen att det finns ett och annat arrendeställe att tillgå för unga människor med begränsade kapitaltillgångar, som vill starta inom jordbruksnäringen.

Därtill kommer att det för tillfället pågår en statlig utredning som har att

behandla frågor rörande jordbrukets rationalisering. Det kan, synes det mig, även med hänsyn härtill vara opåkallat att i det läget forcera försäljningen av jordbruksegendomar.

Jag skall med anledning av dessa i korthet framförda synpunkter be att få uttala min anslutning till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Utskottets talesman har här sagt att man inte kan tillgodose det allmännas intressen om man inte realiserar egendomarna. Redan statsrevisorerna har ju emellertid sagt att detta spelar mycket liten roll numera med den lagstiftning vi har när det gäller möjligheterna till åtkomst av fastigheter som man behöver för allmänna ändamål, och jag tror att det ligger ganska mycket i detta.

Herr Andersson i Tungelsta säger att det skulle vara lättvindigt att så här på en vanlig motion genomföra en förändring av de nuvarande bestämmelserna beträffande dispositionen av köpeskillingarna, och det är självfallet riktigt. Men vad motionärerna har begärt är ju en utredning, en översyn av bestämmelserna, och det är ju någonting helt annat. Statskontoret har ju vidare sagt, att om detta skulle bli aktuellt förväntar man att domänstyrelsen kommer med ett förslag.

Både herr Andersson i Tungelsta och herr Anthy har varit inne på att det är angeläget ur jordbrukarnas synpunkt att det finns tillgång till arrendegårdar, och det är alldeles riktigt. Men det finns ju numera, i den utsträckning jag tror att det kan vara behövt, arrendemöjligheter på den privata marknaden, om jag så får säga.

Vidare är det väl så, att de som sitter på domänerna är den modellen av jordbrukare som precis lika gärna skulle kunna äga jordbruk. Behovet av arrendejordbruk finns ju framför allt för dem som vid starten tycker att det blir

Motioner om en successiv försäljning av statens jordbruksdomäner.

dyrt att sätta sig i skuld både för lösoffret och fastigheten. När det har fått gå några år och vederbörande har blivit litet varm i kläderna försöker han köpa ett jordbruk. Så går det däremot inte till beträffande kronodomänerna, utan där sitter arrendatorn kvar på gården kanske inte bara i första generationen, utan ibland i andra och tredje också. Dessa domäner fyller alltså inte den uppgiften att tillgodose behovet av arrendejordbruk exempelvis i starten för unga jordbrukare.

Jag tror inte att det finns så stora motsättningar mellan utskottet, motionärerna och reservanterna, utan vi kan väl vara överens om att det är angeläget att man i största möjliga utsträckning arbetar efter den linjen, att man gör så många jordbrukare som möjligt till självägande, i synnerhet som det ju numera här finns mycket litet av motsättningar mellan det allmännas och de enskildas intressen.

Herr ANDERSSON i Tungelsta: Herr talman! Motionären sade nu att det väl inte skulle vara så oriktigt av kammaren att bifalla reservationen, eftersom detta vad markfonden beträffar inte skulle innebära någonting annat än en utredning i anledning av motionen. Men det är väl ändå så, att om riksdagen beslutar en utredning av en viss sak skall den också vilja att den saken skall genomföras. Annars finns det ju inte någon anledning att företaga en utredning.

Jag vill för min del — och jag tror att utskottsmajoriteten är av samma mening — säga att det inte finns någon sådan önskan om förändring i grunderna för dispositionen av markfonden.

Motionären anför att arrendatorerna sitter kvar på arrendeställena till och med den ena generationen efter den andra och att det därför inte blir några arrenden lediga för de yngre jordbrukare som vill arrendera ett ställe. Men detta står ju i strid mot vad herr Lars-

son i Luttra sade i sitt förra anförande, där han yttrade att arrendatorerna sitter så osäkert att de inte kan vidta de åtgärder som de skulle vilja göra för att göra jordbruket så givande som möjligt. Båda dessa ting kan ju inte gärna vara riktiga, och jag har den meningen, att även om arrendatorerna har en tryggad besittningsrätt och sitter kvar den ena perioden efter den andra blir det ju dock en generationsväxling då och då. Det är ju inte alltid arrendatorerna har barn eller mågar som övertar kronoställena, och då blir det möjligt för andra att få ett bra arrende.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Jag beklagar att herr Andersson i Tungelsta inte har lyssnat tillräckligt uppmärksamt till vad jag har sagt. Jag har inte påstått att de nuvarande arrendatorerna känner sig sitta osäkert på sina arrenden, ty det förhåller sig inte på det sättet, men jag har sagt att man här har att välja mellan att antingen arrendera ut statens domäner på hyggliga villkor, vilket staten förlorar på, eller höja arrendena och få en annan typ av arrendatorer, som alltså inte sitter i många år utan som tar det här som en nödfallsutväg och som därigenom inte heller har samma omsorg om fastigheterna. Även om staten i det senare fallet förtjänar litet mer på arrendena så är det mycket troligt att staten förlorar på att fastigheterna minskar i värde på grund av att arrendatorerna inte har samma omsorg om fastigheterna. Det är vad jag har sagt i mitt första anförande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den av herr Bror Nilsson m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren

Fältsjukhuset i Korea.

beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 17.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av tilläggsprotokoll nr 3 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Fältsjukhuset i Korea.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 243 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 17 oktober 1952, föreslagit riksdagen att till Svenska fältsjukhuset i Korea å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1952/53 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor.

Vidare hade i en inom andra kamraren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 675) hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 243 om ytterligare anslag till det svenska fältsjukhuset i Korea.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 675, till Svenska fältsjukhuset i Korea å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1952/53 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Det är inte främst av ekonomiska skäl som vi har motsatt oss anslag till koreaambulansen, men även i ekonomiskt hänseende måste anslag av denna typ inge mycket starka betänkligheter. Vi har också i motionen anfört en rad exempel på hur regeringen och riksdagen av ekonomiska skäl har ansett sig böra slopa eller försämra redan beslutade socialreformer o. s. v. samtidigt som man i och med den nu föreliggande propositionen har föreslagit sammanlagt 23 miljoner kronor till koreaambulansen på tre år.

Utöver de exempel som har anförts i motionen på en sådan enligt vår mening dålig avvägning mellan olika behov skulle jag nu vilja anföra ett par exempel av mera provinsial karaktär, ett par fall där jag själv har varit engagerad tillsammans med massor av andra norrbottningar.

Vi har i Norrbotten massor av exempel på hur vi har fått avstå från nödvändiga anordningar bland annat på sjukvårdens område under hänvisning till statsmakternas svårigheter att skaffa pengar för sådana ändamål, även under den tid när man som sagt har anslagit respektive föreslagit sammanlagt 23 miljoner kronor till koreaambulansen. På enahanda sätt ligger det till i fråga om en hel massa andra åtgärder som har föreslagits till fromma framför allt för den nordligaste landsdelen.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de upprepade debatter jag har haft med ledamöter av statsutskottet om ett mycket viktigt vägprojekt där uppe. Utskottets ledamöter har inte alls velat bestrida att mina och andra norrbottningars synpunkter rörande vägens vikt är riktiga, men de har med darr på stämman frågat om vi verkligen anser det rimligt att staten skall satsa så stora belopp på sådana saker. I detta fall rörde det sig enligt kostnadsberäkning om fyra miljoner kronor, men det har uppenbarligen inte funnits sådana be-

Den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret.

tänkligheter för utskottet nu och tidigare när man för det ändamål som vi nu behandlar förordar mångfaldigt större belopp, för ett ändamål som för övrigt inte har det minsta att göra med svenska förhållanden; det gäller här att lämna bidrag till de amerikanska krigskostnaderna.

Så skulle jag vilja nämna ytterligare ett par exempel på vilken sorts avvägning som sker inom statsutskottet och andra statsorgan när det gäller användningen av skattebetalarnas pengar. Just nu är frågan om en kustjärnväg aktuell i Norrbotten. Det ärendet förekommer för övrigt även på dagens föredragningslista, fast det av formella skäl inte kan bli något avgörande. I den frågan har norrbottningarnas framställningar under mycket lång tid mött hårdnackat motstånd, framför allt under förebärande av ekonomiska skäl. Och ändå är det ju så, som alla vet, att man redan skulle ha varit långt på väg med förverkligandet av denna fråga, som norrbottningarna tillmäter en nästan avgörande betydelse för länets näringsliv, om man för den järnvägen hade använt de 23 miljoner kronor som man nu har satsat på koreakriget.

Även om det sålunda också av ekonomiska skäl kan riktas mycket allvarliga anmärkningar mot ett sådant här sätt att använda skattebetalarnas pengar, är det som sagt inte främst av den anledningen som vi motsätter oss anslagen till koreaambulansen, utan vi har främst politiska och principiella bevekelsegrunder. Vi vill att vårt land skall föra en strikt alliansfri politik, men regeringen och riksdagen har engagerat vårt land i ett krig mot det koreanska folket. Som bekant var det inte meningen att det skulle stanna vid bara ambulansen. Meningen var att ambulansen bara skulle vara början till den svenska krigshjälpen åt amerikanerna. Planerna på att skicka svenska värnpliktiga var ju sålunda mycket långt avancerade, och att det inte har

blivit något av med den saken, hänger närmast samman med den mycket starka opinion som det svenska folket har visat gentemot dessa planer. Ju starkare en sådan opinion blir, inte bara i vårt land utan i alla länder, och ju mer man begränsar hjälpen åt den amerikanska krigsmakten, ju snabbare kan det bli ett slut på detta ohyggliga krig. Det är därför som vi vill att Sverige skall dra tillbaka sin ambulans under förklaring att alla främmande trupper bör dras tillbaka från Korea.

Därför yrkar vi avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr WARD: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.**Den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 216, i anledning av väckta motioner om den kvinnliga arbetskraftens rationella utnyttjande inom det totala försvaret.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM: Herr talman! Jag är tacksam för utskottets erkännande av att de frågor, som har berörts i motionen, är av betydelse och värda uppmärksamhet ifrån statsmakternas sida och även för den fylliga redovisning, som lämnats över vad som skett på det här området, även om jag kanske skulle ha önskat ett mera erkännansamt uttalande av utskottet, att det vid den tidpunkt då motionen avläm-

Den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret.

nades i alla fall fanns starka skäl som talade för den begärda utredningen. I januari månad i år hade nämligen praktiskt taget ingenting skett av de åtgärder som nu vidtagits eller som är under utformning.

Vad civilförsvaret beträffar har alltså, såg det i utskottsutlåtandet, nya anvisningar utarbetats inom civilförsvarsstyrelsen för inskrivning av personal i civilförsvaret. Dessa anvisningar har visserligen inte utkommit ännu. De är efter vad jag har inhämtat under omarbetning, men de kommer alltså så småningom.

Vidare säges det i utskottsutlåtandet, att frågan om ersättning för mistad arbetsförtjänst vid deltagande i central civilförsvarsutbildning, alltså när det gäller sådan utbildning som måste ske på arbetstid, har underställts Kungl. Maj:ts prövning. Jag vill då uttala den förhoppningen, att den ännu inte lösta frågan om ersättning till hemarbetande husmödrar, som deltar i sådan här utbildning, skall bli löst på ett tillfredsställande sätt.

I ett interpellationssvar i våras i riksdagen meddelade inrikesministern, att civilförsvarsstyrelsen i motsats till riksräkenskapsverket anser, att hushållsarbetande kvinna bör vara berättigad till viss ersättning för de extra utgifter hon får vidkännas när hon är borta på en civilförsvarskurs. Styrelsen skulle därvid enligt vad inrikesministern sade ha tänkt sig något slags schablonmässigt belopp på förslagsvis tre kronor om dagen. Herr talman, det förefaller som om civilförsvarsstyrelsen därvidlag har bedömt ersättningens tilltänkta storlek i ovetenskap om nuvarande arbetsmarknadspriser, när man betänker, att man åtminstone här i Stockholm får betala ända till tre kronor i timmen för hemhjälp. Måtte därför Kungl. Maj:t ha en annan och med verkliga förhållandet mera överensstämmande uppfattning om prisnivån 1952. Jag menar naturligtvis inte, att

det i detta fall skall vara fråga om några vittgående ersättningskrav, men det är väl ändå ganska orimligt att tänka sig, att den husmor, som av intresse deltar i en kurs av detta slag, skall behöva vidkännas direkta, ofrånkomliga utgifter.

När det gäller det militära försvaret hänvisar utskottet till en den 30 maj i år utfärdad lag, som stadgar skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra vid vår krigsmakten i sådan tjänst, som inte är förenad med egentliga stridsuppgifter. Det är, förmodar jag, att betrakta som en utvidgning av civilförsvarsplikten, och även denna lag har som sagt tillkommit i år.

Också på det ekonomiska försvarets område har det hänt en del. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har sålunda lagt ut krigsproduktionsbesked, och omfattande planlägningsarbeten pågår enligt vad utskottet antyder. Reservarbetskraften säges vara föremål för särskild uppmärksamhet. Utan att jag direkt vet vad som menas med detta — särskild uppmärksamhet — så hoppas jag att frågan skall bli tillfredsställande löst. Det förefaller mig också i detta sammanhang vara viktigt, att man inte förbiser ersättningsfrågan. För närvarande är det nämligen så, när det gäller den ekonomiska delen av försvaret, att det finns inga bestämmelser om ersättning vare sig under utbildningstiden eller under den tid, då det är tänkt att vederbörande skall tas i tjänst.

Även de anvisningar, som nu finns till ledning för rekrytering av frivillig kvinnlig personal till det militära, ekonomiska och psykologiska försvaret liksom till civilförsvaret, har tillkommit i år.

Ytterligare två förslag ifrån överbefälhavaren är för närvarande, såg det i utlåtandet, föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Det är förslaget till frivilligkungalörelse och förslaget angående förmåner med mera för frivillig

Den kvinnliga arbetskraften inom det totala försvaret.

personal inom krigsmakten under fredsförhållanden. Mycket beror väl på hur denna frivilliga kungörelse kommer att tillämpas. Den avser ju bl. a. att få till stånd en lämplig fördelning av de frivilliga mellan de olika delarna inom totalförsvaret. Men det finns givetvis hopp om att kungörelsen skall kunna fylla de krav som vår motion i huvudsakliga delar har ställt.

Med glädje och tillfredsställelse har jag alltså fått bekräftat, att en hel del under senaste tiden rört sig på det här området. Vad som enligt utskottets redovisning har skett under 1952 bestyrker för mig att fullgoda skäl i januari månad fanns att, som skedde i motionen, begära en utredning.

Jag har givetvis, herr talman, intet yrkande utan uttalar endast den förhoppningen att samtliga åtgärder på de skilda områden som berör kvinnorna inom försvaret skall lända till sådan samordning som är nödvändig för att effektivt kunna utnyttja den kvinnliga arbetskraften och att sådana anvisningar är att vänta, att full klarhet kan skapas och svar skall kunna ges på en mängd frågor som ännu inte tillfredsställande har kunnat besvaras.

Med intresse kommer säkerligen vårt lands kvinnor att följa de åtgärder, som från olika myndigheters sida nu vidtages. Mätte resultatet bli gott och ge kvinnorna de garantier som de inte annat än vad jag kan se har rätt att begära för att de helhjärtat skall kunna göra sin insats till vårt lands försvar.

Herr **WARD**: Herr talman! Eftersom fröken Wetterström inte har framfört något yrkande kan det ju sägas att det saknas anledning för mig att ta till orda i denna fråga. Med anledning av den uppläggning som fröken Wetterström gav sitt anförande vill jag emellertid göra en liten anmärkning.

Vi har faktiskt tidigare liksom nu i utskottet, i varje fall i dess första avdelning, haft den föreställningen, att

en utredning omfattande hela detta fält inte kan vara till någon som helst nytta och att motionens uppläggning sålunda måste anses vara felaktig. Det är nyttigare om de speciella myndigheter, som sysslat med dessa ting, fortfarande får behandla dem och framlägga sina förslag, och det är ju, såsom framgår av statsutskottets utlåtande liksom nyss av fröken Wetterströms anförande, klart att ett mycket intensivt och omfattande planeringsarbete pågår på detta område. Jag antecknar med tillfredsställelse, att fröken Wetterström är nöjd med de upplysningar, som statsutskottet härvidlag har kunnat lämna. Jag skulle emellertid till komplettering av vad statsutskottet har framhållit här vilja nämna, att utskottet inte fått något skriftligt utlåtande av arbetsmarknadsstyrelsen till komplettering av de utlåtanden, som avgivits av överbefälhavaren, nämnden för ekonomisk försvarsberedskap och civilförsvarsstyrelsen. Men vi har på avdelningen haft föredragning av en av de ledande krafterna inom arbetsmarknadsstyrelsen, och man har på det hållet vitsordat att det här liksom på övriga områden pågår ett mycket intensivt planeringsarbete, vilket har kommit så långt, att man kan anse det vara i det närmaste slutfört utom beträffande en enda sektor.

Det är en samstämmig mening inom dessa myndigheter, som nu praktiskt arbetar med dessa ting, att man inte är betjänt av en allmän utredning, där kanhända åtskilligt skulle komma att drunkna, i varje fall inte draga till sig den uppmärksamhet i praktiskt hänseende, som man nu kan få fram. Jag kan som ett exempel därpå nämna vad arbetsmarknadsstyrelsen skriver. Jag kan inte redogöra för allting därför att det är en del som inte lämpar sig för offentligheten ännu. Den skriver på slutet av sitt yttrande, att den i motionen föreslagna utredningen måste bli så vidlyftig och uppta så många

Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.

olika verksamhetsområden, att den måste ta avsevärd tid och personal i anspråk. Sannolikt kommer resultatet av en sådan mammututredning, säger arbetsmarknadsstyrelsen vidare, att bli ett digert betänkande, som kommer att efter en omfattande remissbehandling läggas ad acta.

Vi har alltså, fröken Wetterström, inom utskottet denna gång och i fjol handlagt saken ur praktiska synpunkter i syfte att vinna så betryggande resultat som möjligt, och vi tycks ju vara överens om att statsutskottet därvid har förfarit alldeles riktigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Fröken WETTERSTRÖM: Herr talman! Jag vill endast be att få säga till den ärade ordföranden i statsutskottets första avdelning, att det var inte alls min avsikt — den missuppfattningen tror jag inte mitt anförande kan ge anledning till — att kritisera att en utredning inte kommer till stånd. Jag försäkrar herr Ward, att från motionärernas sida är det precis likgiltigt om alla dessa initiativ, som nu är tagna, tages från specialmyndigheternas sida eller om det sker på grundval av en utredning. Huvudsaken är att hela det här stora problemkomplexet blir angripet på ett tillfredsställande och nöjaktigt sätt. Jag har tidigare understrukt, och jag gör det ännu en gång, att jag betygat min glädje över att det tycks vara en hel del i görningen på detta område.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m., i vad propositionen avser uppförande av centralblock vid lasarettet i Lund.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 21.**Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande statsbidrag till enskild väghållning jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 221 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 31 mars 1952, berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande statsrådet tillstyrkt förslag till vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande statsbidrag till enskild väghållning.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Pålsson m. fl.* (I: 188) och den andra inom andra kammaren av herr *Jansson i Aspeboda m. fl.* (II: 273), i vilka hemställts dels att bidrag till underhåll av enskild väg, liksom till i propositionen avsedd maskinanskaffning m. m. härför, måtte kunna medgivas med upp till 75 procent av kostnaderna, dels ock att sådana bidrag måtte kunna utgå även då de avsåge väg, som betjänade mindre än tre fastigheter.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 221, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anför;

II. att motionerna I: 188 och II: 273, i vad de avsåge villkoren för statsbidrag till underhåll av enskild väg, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionerna I: 188 och II: 273, i vad de avsåge statsbidrag till under-

Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.

håll av enskild väg som betjänade mindre än tre fastigheter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 188 och II: 273, i vad de avsåge statsbidrag till inköp av för underhåll av vissa enskilda vägar avsedda större redskap, icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Näsgård, Pålsson, Svensson* i Grönvik, *Åkerström* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 188 och II: 273, i vad de avsåge villkoren för statsbidrag till underhåll av enskild väg, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförde;

2) av herrar *Karl Andersson, Näsström, Sundelin, Bergh* och *Gustafsson* i Skellefteå, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Kammarrens ledamöter har redan observerat, att här föreligger en reservation från herr Näsgård m. fl. I det här föreliggande utlåtandet redovisas ju Kungl. Maj:ts proposition nr 221, som innebär att man föreslår viss samordning av statsbidragsbestämmelserna när det gäller såväl byggande som underhåll av enskild väg. Vi har varit eniga i avdelningen och utskottet när det gäller byggandet, men när det gäller utformningen av bestämmelserna för bidrag till underhåll i vissa fall har vi inte kunnat vara överens.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall det högre bidragsbeloppet, nämligen 75 procent, kunna utgå när det föreligger »synnerliga skäl». Vi har som reservanter sagt, att ur väghållarnas synpunkt är formuleringen »särskilda skäl» bättre. Vi vet också att tillämpningsmyndigheterna är fullt på det klara med skillnaden mellan dessa uttryckssätt. Jag har tidigare sagt i statsutskottet,

att jag skulle tänka mig att detta betyder en utgiftsökning för statskassan på bortåt 200 000 kronor, ett belopp som närmar sig vad vi för en stund sedan hörde att snabbprotokollen kostar. Jag vet att det finns många fall där det är mycket starkt motiverat att man från tillämpningsmyndigheternas sida har en formulering att tillgå, som ger dem större möjligheter att lämna detta högre bidrag, nämligen 75 procent. Jag känner till att det finns rätt många fall. Kanske de flesta finns i Norrland, men det förekommer även i andra delar av vårt land.

Utskottet har ju för övrigt för sin del inte heller ansett att allt vad som bjuds i denna proposition är fullt tillfredsställande ur de enskilda väghållarnas synpunkt. Vi läser på sidan 13 efter att man påvisat att denna innebär vissa förbättringar: »Samtidigt måste emellertid konstateras, att frågan rörande den omfattning i vilken staten skäligen bör bidra till kostnaderna för den enskilda väghållningen icke därmed kan anses ha blivit löst.» Således framgår ju, att även utskottet synes dela den uppfattningen, att man måste gå vidare i hänsynstagande till dessa enskilda väghållare. Vi reservanter har dragit, som vi tycker, de enda riktiga slutsatserna av en dylik uppfattning och som sagt påyrkat, att man i den förordning, som skall ligga till grund för bidragens utanordnande byter ut orden »synnerliga skäl» mot »särskilda skäl».

Med att i övrigt hänvisa till vad som anförts i den reservation, som jag har åberopat, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Som herr Åkerström här erinrade om har vi inom utskottet blivit eniga i allt väsentligt, i fråga om byggnadsbidrag fullständigt eniga. Skiljaktigheten avser villkoren för utfående av underhållsbidrag med större belopp.

Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.

Reservationen anknyter till föreliggande motioner i anslutning till propositionen. I dessa motioner har framställts yrkande att underhållsbidrag med det högre beloppet skulle kunna mera regelmässigt beviljas. Som herr Åkerström här har relaterat, har reservanterna inte gått på den linjen, men de har velat förorda en uppmjukning av de villkor, som i propositionen föreslagits för det högre bidragsbeloppet. Det heter i propositionen, som också herr Åkerström nämnde, att detta högre bidrag kan utgå »när synnerliga skäl äro därtill». Men i reservationen vill man ha detta utbytt emot formuleringen »särskilda skäl».

Jag vill, herr talman, betona, att vi i utskottet är fullständigt ense om att det ur många synpunkter är önskvärt att en höjning av bidragsprocenten över huvud taget kan ske. Nu har i propositionen föreslagits en uppmjukning av nu gällande bestämmelser, och vi har resonerat så, att det kan vara klokt att här avvakta utvecklingen och iaktta hur dessa nya bestämmelser verkar.

I propositionen har föredragande statsrådet gjort några reflexioner, som jag tycker kan vara av värde att här erinra om. Han omnämner de utredande myndigheternas liksom remissmyndigheternas olika inställning när det gäller själva underhållsbidragets storlek, och säger statsrådet i fortsättningen: »För egen del vill jag i denna fråga ansluta mig till den uppfattningen att de begränsade anslagsmedel, som kan ställas till förfogande, i första hand bör utnyttjas för att utsträcka det statliga stödet till så många som möjligt av dem som för närvarande själva helt får bära kostnaderna för sina vägförbindelser med yttervärlden.» Jag tycker, herr talman, att detta uttalande är väsentligt och bör observeras. Statsrådet ansluter sig till förslaget om höjning i vissa fall på de anförda skälen men säger i fortsättningen, att man även med denna bestämmelse om »synner-

liga skäl» bör iaktta en viss försiktighet. Det är nog så, att ingen i dagens läge kan överblicka, vilken omfattning denna utvidgning kommer att få beträffande statsbidragsverksamheten på detta område och vilka konsekvenser i fråga om ökade krav på väganslag den kommer att leda till.

Jag har tidigare här i kammaren betonat den i det väsentliga enhälliga uppfattning, som utskottet företräder. Jag tycker att denna uppfattning också har fått mycket klart och otvetydigt uttryck i en formulering, som är gemensam för både utskottet och reservanterna, nämligen när vi säger: »Utskottet förutsätter dock att de nya bestämmelserna tillämpas på sådant sätt att syftet med desamma, nämligen att bereda de enskilda väghållarna en mera påtaglig ekonomisk lättnad, verkligen uppnås.» Jag vill, herr talman, understryka detta uttalande och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! När utskottsavdelningens ärade ordförande citerar Kungl. Maj:t vill jag uppfatta honom på det sättet, att inte heller han är riktigt nöjd med den utmärkta sparsamhet som han här förordar. Jag skulle till det vilja lägga, att statsrådets resonemang om att man här skall eftersträva att ge hjälp åt så många som möjligt inte är alldeles tillämpligt på frågan om bidrag till underhållet. Jag utgår ifrån det förhållandet, att riksdagen faktiskt sedan flera år tillbaka sagt ifrån, att alla som uppfyller vissa angivna fordringar skall få detta fixerade bidrag till underhåll. Sälunda får man från statsmakternas sida vara beredd att fylla på det anslaget i den omfattning som betingas av att det undan för undan kommer fler och fler och visar upp att de fyller fordringarna. Jag tycker, och jag har alltid uppfattat det så, att vi i detta avseende faktiskt är bundna.

Avdelningens ordförande, herr Malmberg, förde vidare på tal frågan om var

Grunderna för statsbidrag till enskild väghållning.

detta skall sluta. Jag vill uppfatta honom på det sättet, att han vill erinra om att vi inte vet vad som skulle bli följden, om vi tar den formulering som reservanterna har föreslagit. Jag har själv försökt ange vad jag tror att det skulle komma att leda till, nämligen en kostnadsökning på bortåt ett par hundra tusen kronor per år. Därav följer att om vi på grund av andra omständigheter inte kan klara anskaffningen av medel för att fullgöra våra utfästelser, så är jag för egen del fullt beredd att säga, att vi nödgas ta ut ytterligare medel av bilismen. Vi får ju senare en proposition, som på tilläggsstat ger tillsammantaget 156 miljoner kronor, och då krymper ju den vid vårriksdagen av en del motionärer särskilt uppmärksammas behållningen i automobilskattemedelsfonden på nästan 270 miljoner kronor rätt avsevärt. Fortsätter vi på detta sätt, pekar det väl i den riktningen, att vi nödgas allvarligt överväga möjligheten att få in mera pengar till automobilskattemedelsfonden eller vägväsendet över huvud taget via bilismen.

Skulle reservanternas förslag få dylika konsekvenser, hör jag alltså till dem som är beredda att ta dessa. Om utskottet menar allvar med den skrivning, som jag citerade i mitt förra anförande, anser jag, att man bör ta konsekvenserna på det sättet, att man i bidragsbestämmelserna tar in den formulering, som vi reservanter förordat.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Herr Åkerström har i vissa sammanhang en benägenhet att vilja tillspetsa situationen. I syfte att få möjlighet härtill i detta fall säger han, att jag frågat: Var skall detta sluta? Jag har, herr talman, inte använt denna dramatiska tillspetsning. Jag gjorde bara ett stillsamt påpekande, att man inte fullständigt kan överblicka utvecklingen, då man inte känner till vilken omfattning denna utbyggnad får. Nu säger herr Åkerström mycket kategoriskt, att

vi redan bundit oss när det gäller försättningarna för att bidrag skall utgå och att man följaktligen får dra den slutsatsen, att medel skall anskaffas. Jag har sagt förut, herr talman, att vi är fullt ense om att behoven är stora och att vi skall försöka i möjligaste mån tillgodose dem. Men man kan inte blunda för att vi här åtminstone i viss utsträckning, för att använda ett mera dramatiskt uttryck, lever under knapphetens kalla stjärna och får rätta oss därefter.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Näsgård m. fl. avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Åkerström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 218, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Näsgård m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Åkerström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 123 ja och

Påföljd för brott av underårig.

63 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 219, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande behovet av en ny kustradio-station på sydkusten;

nr 220, i anledning av väckt motion om användande för vägändamål av sten, som undanröjes från odlad eller odlingsbar jord;

nr 221, i anledning av väckt motion angående vissa frågor om statsbidrag till väg- och gatuhållning i städer och stadsliknande samhällen;

nr 222, i anledning av väckta motioner om förbättring av samfärdsel-förbindelserna i viss del av Norrbottens län; och

nr 223, i anledning av väckt motion om byggande av en järnväg Luleå—Karlsborgsverken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23.**Påföljd för brott av underårig.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig, m. m.

Genom en den 9 april 1952 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 223, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) Lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig;

2) Lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga;

3) Lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig;

4) Lag angående ändrad lydelse av 46 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Propositionen innebar, att den som vore under 18 år icke skulle få dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om det icke föreläge särskilda skäl. Domstol skulle i stället för att döma underårig till straff för brott kunna överlämna åt barnavårdsnämnd att omhändertaga den underårige för skydds-uppfostran. I propositionen föreslogos vidare bestämmelser i syfte att påskynda behandlingen av mål och ärenden angående brott av den som ej fyllt 18 år. De i propositionen föreslagna bestämmelserna voro avsedda att träda i kraft den 1 juli 1953.

Utskottet hemställde, att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i de genom propositionen framlagda lagförslagen — måtte för sin del antaga nämnda förslag med de ändringarna, att första stycket i slutstadgandet i förslaget till lag med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig samt slutstadgandena i övriga tre lagförslag erhöles följande lydelse:

»Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Lodenius, Cassel, Hermansson, Lindberg* och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 223 med förslag till lag med

Påföljd för brott av underårig.

vissa bestämmelser om påföljd för brott av underårig m. m.;

2) av herr *Branting*, fru *Sjöström-Bengtsson* och fru *Wallentheim*, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse.

Härjämte hade ett särskilt yttrande avgivits av herr *Branting*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr LINDBERG: Herr talman! Till sammans med en del andra ledamöter av första lagutskottet har jag avgivit en reservation till utskottets föreliggande utlåtande nr 31 och anhåller att nu närmare få motivera anledningen till att jag finns bland reservanterna.

Då jag läste de handlingar, som legat till grund för detta utlåtande, bibringades jag en stark känsla av att staten står tämligen maktlös inför den oavbrutet stegrade ungdomsbrottsligheten. Det är emellertid inte bara ungdomsbrottsligheten som ökar. Brottsligheten över huvud taget ökar i sådan omfattning, att förvaringsanstalter av skilda slag blir otillräckliga. Fängelser och förvaringsanstalter är överfyllda av till frihetsstraff dömda. Man frågar sig onekligen, hur det skall vara möjligt att stävja denna oroande utveckling och hur det skall bli möjligt för samhället att ta hand om alla lagöverträdare i fortsättningen, om utvecklingen fortsätter på nu inslagen väg.

Bland samhällets laglydiga befolkning sprider sig allt mer och mer den uppfattningen, att den moderna fångvården och den milda strafflagstiftningen i allmänhet är den egentliga orsaken till den ökade brottsligheten såväl bland ungdom som bland äldre. Onekligen förefaller denna uppfattning vara riktig. Respekten för rättsväsendet och rättsvården synes vara i sjunkande i samma grad som humaniseringen fortskrider. Det skulle vara glädjande

om det kunde ledas i bevis att denna uppfattning är felaktig.

Orsakerna till nuvarande tillstånd kan emellertid vara flera, och det är inte så enkelt, kanske inte ens möjligt, att peka ut någon orsak, som ensam intar en dominerande ställning. En bidragande orsak torde vara att söka i det förhållandet, att så många ungdomar lämnas att ta vård om sig själva. De moderna uppfostringsmetoderna har spritt sig till föräldrahemmen, där man alltmer börjar låta barnen uppföra sig och göra som de vill. Men det är inte endast i utan också utanför hemmen de skall få göra som de vill. När en sådan uppfostran fortsätter upp till mogenhetsåldern, kan knappast annat vara att vänta än att ungdomarna fortfarande tror sig äga rätt att göra som de häst behagar. De blir högst förvånade, om andra hyser och förkunnar en annan mening. Om de gjort sig skyldiga till brott, blir de högst överraskade, om samhällets organ ingriper. För några dagar sedan var det exempelvis några ynglingar, som burit sig synnerligen drumligt åt. De blev högst förvånade, när domaren dömde dem till böter. De hade säkerligen väntat sig villkorlig dom eller ingen dom alls. De kunde med andra ord inte förstå, att de handlat oriktigt. Av detta kan man dra den slutsatsen, att ungdomarna själva ofta inte inser, att de begått någon olovlig handling, utan att de har vant sig vid att göra som de vill. De har inte något begrepp om att detta i vissa fall kan leda fram till brottsliga handlingar. Sålunda kan man fråga sig, om det alltid är ungdomarna som skall straffas. Äger man inte rätt att fordra att de, som har barnens uppfostran om hand, också har skyldighet att fostra dem så att de lär sig veta att skilja mellan rätt och orätt och att uppträda som det anstår ungdom. Den humanitet, man tror sig tillämpa, övergår därför ofta till inhumanitet både mot ungdomen och mot andra männi-

Påföljd för brott av underårig.

skor. Detta förhållande kommer kanske att upptäckas för sent, men när denna upptäckt äntligen blir gjord, är man måhända beredd att återgå till en alltför sträng uppfostran, vilket skulle vara olyckligt. En uppfostran som leder till att ungdomarna får klart för sig, att de inte äger rätt att göra som det faller dem in, behöver inte vara inhuman. Att lära sig lyda behöver icke nödvändigtvis vara en plåga.

Samhället har vidare självt, åtminstone till en del, skuld i rådande förhållanden, vilken måhända framträder på flera områden. Ett område, där samhället nog får påtaga sig skulden, är de senare årens starka agitation för att gifta kvinnor skall delta i förvärvsarbete. Man har sökt förmå kvinnor, som har barn och hem att sköta, att offra någon tid på förvärvsarbete. Det har drivits en stark agitation för att förmå dessa kvinnor till deltidsarbete inom industrien. För att underlätta detta har man organiserat, ehuru i otillräcklig omfattning, barnkrubbor och barndaghem, dit mödrarna skulle kunna lämna sina barn, medan de själva var i förvärvsarbete. En del industrier har också själva inrättat barnkrubbor, dit vid industrien arbetande husmödrar kan lämna sina barn. Eftersom dessa anstalter varit otillräckliga, har många husmödrar lämnat sina barn att passa sig själva, medan de deltager i förvärvsarbete. En del har drivits här till av tvång, andra på grund av propaganda och den lockelse som ligger i bättre inkomster för familjens räkning.

De vidtagna åtgärderna har kostat samhället mycket pengar. Man kan nu fråga sig om resultatet motsvarat förväntningarna. Man torde kunna räkna med att det blivit billigare för samhället att lämna husmödrarna de pengar, som det kostat samhället att ordna med tillsyn av barnen och som husmödrarna nu fått erlagga en del av. På det sättet hade det varit möjligt för

mödrarna att själva fostra sina barn, och samhället borde ha kunnat kräva att deras uppfostran verkligen blivit uppfostrande. Samhället hade säkerligen haft större behållning av en målmedveten propaganda för en riktig uppfostran av barn och ungdom, en propaganda som säkerligen ställt sig billigare än någon av de övriga åtgärderna för en senkommen och till sina verkningar föga effektiv uppfostran i anstalter av skilda slag. Den förebyggande vården måste vara den mest effektiva. Den vård, som träder till, då olyckorna redan drabbat ungdomen, måste alltid vara mindre effektiv; där om vittnar de många återfallen i brott.

Vad nu sagts har inte ensamt utgjort anledning till att jag yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition i detta ämne. Orsakerna här till är flera. I första hand har jag fått en stark känsla av att den nu föreliggande lagändringen tillkommit emedan tre instanser dömt tvenne ynglingar till fängelsestraff. Man har ansett detta vara en så markerad orättfärdighet mot de ynglingar, som gjort sig skyldiga till flera lagöverträdelser, att en lagändring vore omedelbart påkallad. Det förefaller, som om den högsta rättsvärdsmyndigheten råkat ut för en panikstämning, som nu resulterat i en kunglig proposition, innehållande vissa lagändringar, varav en ger en vink till domstolarna att inte döma ynglingar under 18 år »till fängelse, straffarbete eller förvaring, om ej särskilda skäl äro därtill». Avsikten med denna lagändring är den, att socialvården i större omfattning än hittills skall kunna ta hand om dessa ungdomar. Socialvården skulle med andra ord omhändertaga även det mest svårhanterliga klientelet. Här till har de sociala myndigheterna nu icke några resurser. Sådana resurser skulle tillskapas genom att man byggde anstalter av sluten karaktär, anstalter som skall kunna låsas och där rummen skall låsas. Fönstren skall förses med

Påföljd för brott av underårig.

sådant glas, som inte utan vidare går att slå sönder. De skall dock icke vara gallerförsedda, och själva anstalten får icke vara inhägnad. Härigenom har man trott sig kunna åstadkomma något annat än de fängelser fångvården har. Härmed må nu vara hur som helst. Ett faktum är, att socialvården inte har tillräckliga resurser. Man frågar sig då vad den nu föreslagna, provisoriska lagen tjänar för syfte. Genom den vidgas fältet för de administrativa frihetsberövandena, ett utvidgande som är högst betänkligt och föga önskvärt.

Av handlingarna får man vidare veta att det pågår utredning dels om en förbättrad socialvård, vilken skulle medföra större möjligheter att omhänderta svårangepassad ungdom, dels om lagändringar, som senare skall ersätta den nu föreslagna provisoriska lagen. Härav kan man således draga den slutsatsen, att antagandet av den föreslagna lagen skulle — förutom att detta antagande skulle innehålla en admonition till domstolarna — ha den effekten, att riksdagen om ett år eller så skulle vara tvingad anslå de miljoner, som erfordras för upprustningen av ungdomsvårdsskolor och anskaffandet av slutna anstalter, vilka senare — trots motsatta förklaringar — får karaktären av fängelser. Men det kan väl ändå icke vara så, att nödvändig upprustning av anstalter för ungdom icke skulle lämnas, om riksdagen nu avslår den föreliggande propositionen. I så fall kan ju riksdagen icke heller godtaga utskottsmajoritetens förslag, enär denna majoritet vill skjuta på ikraftträdandet tills resurserna finns.

Eftersom antagandet av föreliggande lagförslag skulle innebära ett förhandsmedgivande till en utbyggnad i fem etapper av socialvårdens resurser, anholder jag att få säga ett par ord om ett av de s. k. upprustningsförslagen. Enligt detta förslag skall det inrättas en sjömansskola för ynglingar som söker sig till sjömansyrket. Det förefaller

emellertid som om de angivna planerna skulle ha bra litet med verkligheten att skaffa. Sjömansyrket skulle, säges det i utredningens betänkande, väl passa ungdomsvårdsskoleeleverna, då arbetet ger en viss spänning, medför växlande arbetsuppgifter och skapar känsla av gemensamhet och samhörighet. Man medger dock att en viss gallring av eleverna måste ske, så att de mest lämpliga, de som har förutsättningar för sjömansyrket tillrådes att gå till sjöss. Utbildningen skulle ta sikte på att ge eleverna större möjligheter att hävda sig i yrket. Man har också diskuterat denna fråga med representanter för Sjöfolksförbundet och för Sveriges redareförenings undersöknings- och bestraffningsnämnd, vilka förklarat sig intresserade.

För att kunna åstadkomma en riktig utbildning skall skolan, som skall ligga vid Gullmarsfjorden, anskaffa en använd fiskebåt. Vidare skall skolan utrustas med verkstäder och ett varv för småbåtar, som skall kunna mottagas för reparation o. s. v. I detta sammanhang måste man emellertid ställa den frågan, hur verksamheten vid ett sådant varv kan medföra någon utbildning som har någon egentlig betydelse för sjömansyrket. Såvitt jag vet, användes numera inte i utsjöfarten några träfartyg, och följaktligen har väl inte dessa ynglingar någon nytta av att lära sig en del träarbeten på de småfartyg, som skulle mottagas på det varv som det här är fråga om.

Vidare anföres beträffande utbildningen att eleverna skall lära sig segla, vilket givetvis är en lovvärd sysselsättning i och för sig. Skolan skall också utföra bogseringar, och man får förmoda att den mindre, begagnade fiskebåten skall användas som bogserbåt, enär det icke föreslagits inköp av bogserfartyg.

Enligt utredningens mening skall den utbildning, som på detta sätt lämnas, medföra att ynglingarna skulle kunna

Påföljd för brott av underårig.

undgå hån från befäl och arbetskamrater genom att de är förtrogna med yrket redan vid anställningens början. Man framhåller att det förhållandet att ungdomsvårdsskoleelever rymt från fartyg, där de lyckats bli anställda, skulle bero på bristande förkunskaper i yrket.

Ingenting kan vara att säga om att ungdomar erhåller förhandsutbildning för sjömansyrket. Många ynglingar, som gått till sjöss, har emellertid just erhållit sådan utbildning som här delvis föreslås. Maritim ungdom erhåller sedan länge tillbaka sådan utbildning. Sjöscouter utbildas också genom handhavandet av smärre farkoster i framför allt segling men även i rodd. De får lära sig utföra vissa enklare sjömansarbeten, de får lära sig navigation, segling efter kompass och sjökort, de får lära sig bordläggningsreglementet och en hel del annat som har med sjömansyrket att skaffa. Det förekommer således här i vårt samhälle en ganska omfattande utbildning av ungdomar, som sedan söker sig till flottan och handelssjöfarten, men ingen har kommit på idén att kalla denna utbildning för sjömansskola. Detta hindrar givetvis icke att utbildningen kan vara lika värdefull för det. Men man har vägrat godkänna denna utbildning såsom betydelsefull för sjöfarten, och man har såväl från redarhåll som från annat håll vägrat densamma anslag. Det har ju också här inom landet förekommit utbildning i små segelfartyg, vilken utbildning icke erhållit något stöd och som därför måst upphöra. Det hela har ansetts för kostbart och har lämnat för litet utbyte i förhållande till kostnaderna. Man blir därför en smula förvånad när en liknande utbildning vid ungdomsvårdsskola nu på en gång blir upphöjd till rang och värdighet av en erkänt fullgod sjömansutbildning.

När det påstås att ynglingar hånas därför att de icke kan yrket, frågar man sig i vilket sammanhang detta kon-

staterande har gjorts. Det är väl ändå inte meningen att Sverige skulle kunna förhandsutbilda all ungdom som söker sig till sjöss eller att all ungdom rymmer därför att de hånats av befäl eller kamrater då de som nybörjare varit fumliga i yrket. Under senare tid har ju sjömansyrket haft en omsättning på cirka 10 000 personer årligen, och det skulle alltså bli fråga om skrämmande sådana rymningssiffror, enär majoriteten av dessa 10 000 utgöres av ungdomar som första gången gått till sjöss. Risken är också stor för att hån kommer att riktas mot dem, som undergått sjömansutbildning vid ungdomsvårdsskola men som ändock icke behärskar yrket. De kanske även kommer att hånas för att de varit intagna på ungdomsvårdsskola.

Något skall emellertid ungdomarna på ungdomsvårdsskolan sysselsättas med, och då kan givetvis en utbildning av den karaktär det här gäller vara lika god som någon annan utbildning. Men utbildningen kommer, om det skall vara någon mening med densamma, att bli mycket kostbar och penningkrävande. Vill man offra de pengar som behövs för att åstadkomma en ordentlig förutbildning, är det dock ingenting att säga om saken. Man bör bara inte ställa för stora förhoppningar på att det sker en verklig utbildning av sjömän vid den tilltänkta ungdomsvårdsskolan.

I reservationen finns angivna en rad synpunkter på frågan om den föreslagna lagstiftningen, varför jag kan inskränka mig till att med hänvisning härtill och till vad jag nu anfört yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets utlåtande och som be-tecknats med nr 1.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Såsom framgår av propositionen var

Påföljd för brott av underårig.

det närmast ett uppseendeväckande fall, som föranledde riksåklagarens behjärtade initiativ att föreslå en lagändring. Den föregående ärade talaren har emellertid fel, om han tror, att detta var en ren tillfällighet i den meningen, att initiativet inte hade någon djupare grund än den mera tillfälliga omständighet, som detta fall utgjorde. I själva verket förhåller det sig så, att i de ständigt pågående övervägandena om samhällets skyddsåtgärder mot brottsligheten och om samhällets möjligheter att inskrida mot lagöverträdare intager frågan om åtgärder mot ungdomskriminaliteten sedan länge tillbaka den centrala platsen. Detta är inte så märkvärdigt, utan det beror på flera omständigheter. Först en sorglig sådan. Statistiken visar, att i Sverige liksom i nästan alla andra länder brottsligheten förskjuter sig till allt yngre och yngre årsklasser. Det är förmodligen beroende på samhällsutvecklingen och en mängd förhållanden, som man inte kan göra så mycket åt. Det är emellertid så mycket angelägnare att sätta in motåtgärder på de områden, där man har möjligheter att inskrida. Det är ju i och för sig förskräckligt, att unga människor i allt större utsträckning begår allvarliga lagöverträdelser och inte kan inordna sig i vårt samhälle. Det är så mycket mera sorgligt som de, om de får in den vanan, kanske under ett långt liv kommer att utgöra ett hot mot samhället och en olycka för sig själva. Men det finns en annan och en mera positiv sida som gör, att det är just ungdomskriminaliteten som man skall inrikta sig emot. Unga människor är ju mycket lättare att påverka inte bara i dålig utan också i god riktning. När det är unga eller som i detta fall mycket unga människor det gäller, kan man också i svårartade fall ha större förhoppningar, om man verkligen gör något ordentligt och rationellt, att nå positiva resultat. Man skall också med tanke på de fall, då prognosen är ogynn-

sam, komma ihåg det, som jag nyss antydde, nämligen att det här är fråga om unga människor som i flertalet fall lever kvar i samhället i många år, kanske under många årtionden. Vad man än gör med dem, blir det ett relativt kortvarigt inskridande — ingen har tänkt sig något annat — och sedan kommer de ut och skall leva länge bland andra medborgare. Hurudana är de då?

Dessa omständigheter, både de negativa och positiva, har gjort, såsom jag inledningsvis sade, att frågan om motåtgärder mot ungdomsbrottsligheten sedan flera år tillbaka står i centrum för intresset bland dem som tagit upp kampen mot brottsligheten. Kammaren erinrar sig säkerligen namnet Røxtuna. Det är en anstalt för ungdomar av det mest missanpassade slaget i åldern 18 till 21 år. Bygget är nu i gång, och jag hoppas att det inte skall dröja så länge, innan anläggningen kan tas i bruk. Den har blivit dyr, men jag tror, att det är mycket väl använda pengar. Den kommer förmodligen att bli jämförbar med de allra främsta anstalter av detta slag, som över huvud taget finns i världen. Vi kommer härigenom att få ett utomordentligt instrument för att behandla svårt missanpassade ungdomar. Men dessa befinner sig, såsom jag sade, i åldern 18—21 år. Det är fråga om sådana som blivit dömda till ungdomsfängelse och som tagits om hand inom fångvården, låt vara på de särskilda anstalter som där finns för ändamålet. Dessa anstalter är Røxtuna, som kommer att få en mer eller mindre sluten karaktär och där svårare fall skall placeras, vidare den redan befintliga anstalten Skenäs, som är avsedd för mindre svåra fall, och därutöver ett par mindre anstalter.

Här är det däremot fråga om vad samhället skall göra för de allra yngsta av dem, som man måste ta hand om på grund av mer svårartad kriminalitet. Den övre åldersgränsen för denna grupp är 18 år, den undre sammanfal-

Påföljd för brott av underårig.

ler med gränsen för straffbarhet över huvud taget, alltså 15 år, och jag vill redan nu påpeka att i andra länder är det ovanligt att så unga människor sätts i fängelse. Det gäller alltså pojkar — den kvinnliga kriminaliteten i denna ålder är så liten att den egentligen inte vållar några bekymmer — som är 15, 16 och 17 år gamla. Det är med andra ord fråga om barn. Man kan visserligen, såsom ibland har skett, säga att det inte är så mycket bevänt med barnsligheten, då dessa ungdomar har gjort sig skyldiga till allvarliga och oftast upprepade överträdelser av samhällets normer. Men inte förty vill jag bestämt hävda, att man bör se på dessa ungdomar ur den aspekten att de är barn. De är visserligen svårt urspårade och allvarligt missanpassade, men man tar mycket fel om man tror att detta är ett tecken på någon större mognad. Det förhåller sig i stället tvärtom. Som alla kännare av detta klientel vet, är det typiskt för dessa unga människor att de utmärkes av en känslomässig efterblivenhet och omognad. Det är detta som är karakteristiskt för dem och som i viss mån är avgörande för deras oförmåga att anpassa sig i samhället.

Det finns emellertid för denna grupp ett annat karakteristikum förutom det grundläggande att det verkligen är fråga om barn. Detta andra karakteristikum sammanhänger med frågan om vilka förutsättningar dessa barn har haft här i livet och varifrån de kommer. En av våra främsta experter på dessa ting, byråchefen Torsten Eriksson, har just i samband med den fråga vi nu diskuterar gjort en undersökning ur dessa synpunkter av det yngsta klientel som vid en viss tidpunkt satt i fängelse. Det var vid det tillfället fråga om 20 pojkar. Det var alltså sådana ungdomar, beträffande vilka domstolarna hade funnit att det var så illa bevänt med dem, fast de var så unga,

att man måste sätta dem i fängelse. Det är just dessa svåraste fall det här gäller.

Hur har dessa 20 pojkar haft det under sin korta tidigare levnad? Jag skall citera några meningar ur byråchefen Erikssons undersökning: »Den väsentligaste faktorn i all ungdomsbrottslighet, mindervärdiga familje- och uppväxtförhållanden, är markant framträdande även i den fåtaliga grupp det här gäller. Sexton av de undersökta har haft ofullständiga eller stympade hem, flyttats mellan fosterhem eller vårdats på barnhem. Endast fyra har under hela sin uppväxt bott hos sina båda riktiga föräldrar. Hos två av dessa senare fall har dock förekommit påtagligt ogynnsamma omständigheter i hemmiljön. Högst två av de undersökta kan alltså ha haft s. k. 'normala' uppväxtförhållanden.»

Det förhåller sig alltså så, att till och med beträffande ett så litet material, som det här gällde att undersöka, vet man att nästan ingen hade haft en vanlig normal ungdom med litet hygglighet och omvårdnad. Det tycker jag skall vara en liten tankeställare för alla dem, som lätt ropar på kraftåtgärder och hårda tag och talar om dalt med förbrytare o. d. Jag har gjort samma erfarenhet under mitt sysslande med brottmål i olika sammanhang. Det är påfallande hur den tidigaste ungdomen och barndomen hos dem, som det har gått illa för i livet, har varit djupt olycklig. Det har inte varit så, att de har fått för litet stryk; de har fått för litet av kärlek och omvårdnad, utbildning och undervisning. De har varit sämre ställda än vanliga barn. Så ser det klientel ut, som vi skall bestämma om hur det skall tas om hand.

Frageställningen är: Vad skall man göra av dem, dessa som i den ålder det här gäller har gjort sig skyldiga till upprepade och allvarliga lagöverträdelser? Jag skulle vilja säga att man inte behöver så mycket gå in på teoretiska frågeställningar. Man kommer ganska

Påföljd för brott av underårig.

långt genom att helt enkelt fråga sig: Vad är praktiskt lämpligt? Vilka resurser skall man kunna tänka sig att anordna? Den förnämsta frågeställning det här gäller är: Skall sådana resurser ordnas inom fångvårdens eller socialvårdens ram?

Till att börja med kan man väl slå fast att vanliga fängelser är uppenbart olämpliga. Jag tror inte att jag behöver spilla flera ord på den saken, ty det är nog alla ense om.

Men då kunde man kanske tänka på Roxtuna, som jag nyss berörde, den nya och som jag tror mycket moderna och mycket effektiva anstalt, som vi hoppas få för den ungdom som är litet äldre. Kanske skulle man kunna sätta dit också det lilla klientel, som det här är fråga om. Det gäller ju bara att ta dem, som nu dömes till fängelse, omkring 20 å 30 stycken om året. Det skulle inte behövas så förfärligt stor utbyggnad av Roxtuna för att ta emot även dem.

Jag är emellertid övertygad om att det skulle vara ett svårt fel att göra på det sättet. Det är en mycket stor utvecklingsmässig skillnad mellan låt oss säga en 15—16-åring och en 19—20-åring. När man också betänker att de litet äldre ungdomar, som sitter på Roxtuna, är genomsnittligt mera avancerade i brott och lagöverträdelser än de pojkar det här gäller, skulle det nog vara att riktigt förstöra dem att sätta dem tillsammans just med dem, som är litet äldre och som de kommer att se upp till.

Om detta alltså inte låter sig göra, skulle man då inte kunna inom fångvårdens ram, ty det är ju det som reservanterna tycker skulle vara så förmånligt, skapa en egen anstalt, bygga ett Roxtuna åt detta klientel för sig? Ja, tanken stupar nog redan på det förhållandet att de gudskelov är så få, som jag sade, endast omkring 20 å 30 stycken. Det är nog ganska vanskligt att ordna något särskilt för dem.

Jämför man dessa med dem som undergår ungdomsfängelse finner man, att de senare är nästan tio gånger så många, mellan 150 och 200 stycken. Ungdomsvårdsskolornas klientel inom socialvården omfattar mer än 900 stycken. Man har alltså där helt andra tal att röra sig med. Det betyder rent praktiskt sett oerhört mycket, ty det är nämligen förutsättningen för att man skall kunna göra en differentiering.

Om behovet härav behöver jag bara hänvisa till vad både utskottsmajoriteten och reservanterna har framhållit. Klientelet ser kanske ytligt sett ut som om det vore enhetligt, ty dessa ungdomar har mest gjort en massa tillgrepp av bilar och därmed sammanhängande inbrottsstöld och dylika typförseelser. Men detta betyder inte att de är psykologiskt sett likartade. Tvärtom är det, som framhållits i utskottsutlåtandet, ett mycket heterogent material. De är mycket olika till sin beskaffenhet, och därav följer att de måste behandlas olika. De måste differentieras. Det är just det som ungdomsvårdsskolorna kan göra och redan gör med sitt stora klientel. De har nu omkring 900 platser, och det är tänkt att antalet skall utökas. Det finns en hel rad olika skolor, som i viss mån just är uppbyggda på olika slags klientel, för begåvade, för underutvecklade, för s. k. psykopater och för sådana som har varit svårhanterliga på anstalt o. s. v. Där finns en rik möjlighet till en differentiering.

Att utöka denna stora anstaltsflora med de relativt små anordningar, som behövs för att ta emot ytterligare 20 å 30 stycken, men gör det med differentiering, är alldeles uppenbart rent anstaltsmässigt det mest praktiska.

Därtill kommer ju att de tjänstemän och lärare, som arbetar i ungdomsvårdsskolorna, på ett helt annat sätt än fångvårdens tjänstemän är specialister just på mycket unga människor. Hela deras verksamhet går ut på att försöka

Påföljd för brott av underårig.

hjälpa till rätta missanpassad pubertetsungdom med dess svåra problem. Det är ingen principiell skillnad ifall dessa 20 å 30 kanske är litet färre än de övriga. De behöver samma slags hjälp, hjälp av samma sakkunskap, och denna finns i ungdomsvårdsskolorna men inte inom fänggården.

När jag har läst reservationen har jag fått ett intryck av att reservanterna egentligen inte har så mycket att säga om detta resonemang. Jag har fått det intrycket — om jag har fel blir jag väl rättad — att de egentligen menar att ur sådana praktiska behandlingssynpunkter skulle ungdomsvårdsskolorna vara att föredra framför fängelse. Men de menar att andra skäl, det som juristerna kalla allmänprevention, d. v. s. hänsynen till andra människor och till allmän laglydnad kräver, att man trots allt inte väljer den för dessa ungdomar bästa behandlingen. Det verkar som om reservanterna liksom menar att man måste offra dessa unga människor för samhällsskyddets skull.

Nu är jag emellertid ganska övertygad om att man inte behöver ställas inför denna ganska hemska frågeställning. När reservanterna säger att samhällsskyddet har fått träda i bakgrunden både i denna proposition och i andra åtgärder, som har inspirerats av de mera moderna och humant betonade tankarna om brottets bekämpande, så kan jag inte dela den uppfattningen. Jag vill säga att alla väl är ense om att man måste skydda samhället. Det är också den tankegången som ligger bakom propositionen och som jag tror delas också av utskottets majoritet, ehuru jag inte har någon rätt att tala på dess vägnar. Meningsskiljaktigheterna rör sig om vilka vägar som är lämpligast för att åstadkomma åsyftat resultat. Jag skall då peka på en omständighet, som är av särskilt stor betydelse när det gäller att bedöma hur ett ingripande, att man på ett visst sätt tar hand om en lagöverträdare, verkar allmänpreven-

tivt, alltså hur straffet verkar på andra, på allmänheten och i första rummet hur det verkar på andra ungdomar. Det är det, som det här är fråga om.

I strafflagen stadgas sedan länge att då den som är under 18 år dömes till straff — det är ju dem det här gäller — skall domstolen beakta denna hans ungdom, så att ett lindrigare straff kan utdömas än som annars skulle ha varit fallet. Det är en gammal lagregel, som är så självklar att jag inte närmare behöver motivera densamma. Den följs också av domstolarna. Resultatet därav är att när domstolarna ser sig nödsakade, såsom de uppfattar situationen, att döma också mycket unga människor till fängelse eller straffarbete, blir det i regel jämförelsevis kortvariga straff också för ganska svåra och upprepade lagöverträdelser. I enlighet med lagens bud och sin egen uppfattning har domstolarna tydligt menat, att så unga människor kan inte sättas i fängelse mycket långa tider. Fastän det finns några fall, mycket svåra, då flera års straffarbete har utdömts också för mycket unga människor — vilket naturligtvis påverkar statistiken — är genomsnittet för dessa unga lagöverträdare straff även för rätt svåra brott så pass kort, att de genomsnittligt sett inte sitter inne längre än omkring fem månader vid fängelsestraff och sex å sju månader när det är fråga om straffarbete.

Härmed skall man jämföra den tid som åtgår på ungdomsvårdsskolorna. Där får de i regel sitta minst ett år. Därtill kommer att tiden där är obestämd, medan man på förhand kan räkna ut, oberoende av hur man sköter sig, vilken dag man slipper ut ur fängelset. Ungdomsvårdsskolorna har det pedagogiska greppet, att sköter man sig bättre kommer man fortare därifrån.

Hur uppfattar nu de unga denna skillnad? Ja, det vet man på grund av det rätt kuriösa förhållandet, att det inte så sällan händer att när en sådan ung människa blir dömd t. ex. till ett

Påföljd för brott av underårig.

halvt års straffarbete, förklarar hon sig nöjd därmed, medan åklagaren däremot tar upp målet till högre instans för att få dom till ungdomsvårdsskola, där de kan få sitta ett eller två år. Dessutom är det inte alls omöjligt att de här unga äventyrarna uppfattar det som något mera otrevligt att bli satta i skola, fastän man här rör sig på ett plan där det är svårare att slå fast fakta, nämligen på det psykologiska. De är ju stora och framstående gangsters i sina egna ögon, varför en fängelsevistelse kanske i viss mån kan bli en fjäder i hatten, när de efter några korta månader kommer ut till sina kumpaner. Jag tror alltså att det är fel när man säger, att man här går ifrån den i och för sig riktiga behandlingen och offrar dessa ungdomar därför att det behövs för att andra skall lära sig och skrämmas. Jag tror inte att de reagerar på det sättet.

Sedan skall man komma ihåg något som jag förut berört och som man alltid måste tänka på i detta sammanhang. Vad händer, när dessa ungdomar kommer ut från ett fängelse efter några månader? Det vet man ju också genom utredningar, som är verkställda och som visar en skrämmande återfallsstatistik. Nästan alla som i dessa unga år tagits in på sådana fängelser återfaller inom kort till grova brott. Man frågar sig då om detta straff verkligen varit ett samhällsskydd. Har det varit ett skydd för de oförvitliga medborgarna när man satt in dessa unga människor i fängelse? Ja, kanske, men det skyddet räckte inte längre än ett halvår, och sedan blev faran så mycket större.

Utskottet har tillstyrkt den kungl. propositionen i alla delar utom i fråga om tidpunkten för den nya lagstiftningens ikraftträdande. Enligt propositionen skulle lagstiftningen träda i kraft den 1 juli 1953. Utskottet har i stället föreslagit, att lagen skulle träda i kraft den dag Kungl. Maj:t förordnar. Motivet bakom detta förslag är, att det dessförinnan skulle bli bättre tid till utbygg-

nad av ungdomsvårdsskolorna. Jag är också av den meningen, att en sådan utbyggnad är angelägen. Kanske är det i själva verket inte så stor skillnad mellan utskottets förslag och propositionen. Jag skulle bara vilja säga att man måste betänka, att det är en allvarlig sak som händer för varje pojke, som under övergångstiden kommer i fängelse. Även om utskottets linje segrar på denna punkt hoppas jag fördenskull, att det inte skall behöva dröja så länge förrän man fått en sådan upprustning, att man kan låta lagen träda i kraft.

Reservanterna säger, att de i princip åsyftar ungefär detsamma som propositionen. De menar att man inte behöver någon lagändring, eftersom saken klarar sig genom domstolarnas praxis. Jag menar emellertid, att även principavgörandet är utomordentligt viktigt. Detta framgår nog av vad jag förut sagt. När reservanterna säger att det nog reder sig i praktiken är det inte heller så säkert. Man kan nog inte bara hålla sig till praxis. En domstol kan för närvarande inte avkunna en dom, som direkt går ut på att en ung människa skall placeras på en ungdomsvårdsskola. Med nuvarande lagstiftning måste domstolen tillämpa omvägen att ge villkorlig dom. Möjligen kan man säga att detta är en teknisk omväg, som inte spelar någon större roll, och jag tror inte att den har någon större betydelse för det klientel, som det här är fråga om. Det kommer rätt handgripligt underfund med vad det i själva verket är fråga om. Det får allmänheten emellertid inte klart för sig. Jag menar att det är av stor betydelse hur allmänheten reagerar i förhållande till domstolarna. Den dömande verksamheten måste uppbäras av allmänhetens förtroende. Man får alltför lätt den felaktiga uppfattningen att den här pojken, som varit invecklad i så många olagligheter, bara fick villkorlig dom. Man får den orätta föreställningen, att det sedan inte händer honom någonting. Detta är inte bra.

Påföljd för brott av underårig.

Ännu värre är det med en annan sak, som rör det rent tekniska i den nuvarande anordningen. Det är sant, att domstolarna åtminstone i regel har gått mycket långt när det gäller att ge villkorlig dom i syfte att föra över dessa pojkar till ungdomsvårdsskolorna i stället för till fängelserna. Detta har man gjort i den riktiga föreställningen, att det är så en ung människa skall hanteras. Domstolarna har emellertid därvid nödgats tänja lagen längre än som egentligen är riktigt lämpligt. Dessa pojkar har ju i många fall tidigare gjort sig skyldiga till liknande förseelser eller brott och förut fått villkorlig dom med eller utan intagning på ungdomsvårdsskola. Enligt lagen om villkorlig dom skall det, om en sådan dom tidigare meddelats inom viss tid, finnas alldeles särskilda skäl för att man ånyo skall kunna ge villkorlig dom. Denna lagregel är naturligtvis skriven för det äldre klientelet, där den villkorliga domen i själva verket innebär en ganska liten reaktion. Formellt gäller emellertid denna lag även för dessa fall. Jag har hört domare som sagt, att de genom lagens nuvarande avfattning har ställts inför valet att antingen ge en reaktion mot den unge lagöverträdaren, vilket de själva beklagar, eller tänja ut lagen litet längre än man egentligen tycker vara riktigt. De har i många fall valt det materiellt riktiga i stället för det formellt. Jag tycker att det är bra. Nu är det emellertid inte domarna utan vi här i riksdagen, som har ansvaret för att lagen skall få ett sådant innehåll, att det svarar mot vad man verkligen avser.

Efter dessa mera tekniska anmärkningar vill jag till slut sammanfattningsvis återvända till att framhålla, att det här framför allt gäller ett viktigt principavgörande. Jag vill hänvisa till vad som sagts i propositionen. En jämförelsevis kortvarig isolering med enbart straffande syfte kan inte väntas medföra någonting annat än en utveck-

ling till återfallsbrottslighet — till framtida skada för samhället, för den laglydige medborgaren och naturligtvis inte minst för brottslingen själv. Det är nu fråga om ett betydelsefullt principavgörande; det är fråga om huruvida riksdagen vill slå fast den principen, att det är olämpligt att sätta barn i fängelse.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr RYLANDER: Herr talman! Justitieministern har här lämnat en utförlig redogörelse för hur han ser på saken — en syn, som i allt väsentligt överensstämmer med utskottsmajoritetens.

För majoriteten har det stått som ganska självklart, att utskottet borde ansluta sig till den av departementschefen intagna principståndpunkten, att ungdom i åldern 15 till 18 år, som begått brott och därför behöver intagas på anstalt, skall omhändertagas inom socialvården och inte erhålla frihetsstraff. Utskottet har liksom departementschefen därvid lämnat öppet, om det vid den slutliga utformningen och tillämpningen av principen skall visa sig ändamålsenligt att göra undantag för vissa extrema och sällsynta fall. Självfallet är det lyckligt att man, medan den frågan utredes, i denna provisoriska lagstiftning inte binder sig helt och hållet utan ger domstolarna möjlighet att i det hänseendet döma så, som synes dem bäst.

Departementschefen har här så utförligt talat om dessa ungdomar, att jag bara helt kort skall tala om dem från min kanske något trängre synpunkt i egenskap av domare. Det är så riktigt som justitieministern sagt, att dessa ungdomar ännu inte hunnit likt långt i utvecklingen som normala ungdomar i samma ålder. Ännu vanligare är att många av dem — och detta gav justitieministern exempel på — ur social synpunkt inte nått samma ut-

Påföljd för brott av underårig.

veckling som andra ungdomar i samma ålder. De har inte haft samma start som andra. De har inte haft samma möjligheter att så att säga utan att det egentligen märks uppfostran till ett socialt levnadssätt. Det förefaller vara en mycket snedvriden behandling om man mer eller mindre direkt skulle införfassa dessa ungdomar i fängelse — ungdomar, som kommer från dåliga eller ofullständiga hem eller vad det nu kan vara som vållat deras olycka och som gjort sig skyldiga till en eller annan, måhända ganska graverande, förseelse. Det förefaller, som om samhället därmed redan från början gav upp hoppet om dem. I stället bör ju samhället — lika väl som man ägnar stora ansträngningar åt att bibringa utbildning åt de barn, som inte är så lyckligt utrustade å huvudets vägnar — föranstalta om en intensiv och efter de särskilda förhållandena lämpad utbildning för dessa människor, så att de blir skickade att leva i vårt samhälle.

Jag vill inte säga något ont om fängsvården, men jag tror att den för detta syfte lämpar sig alldeles särskilt illa, speciellt om man betänker, hur litet detta klientel är — något som också justitieministern framhöll — och hur heterogent det är sammansatt. Om vi skulle anordna en, som vi anser, lämplig utbildning inom fångsvården, så vore denna lösning inte lycklig. Jag tror över huvud taget inte att det går. Även om vi skulle kunna det, står det nog klart för envar, att det skulle bli ofantligt mycket kostsammare och mera tungroft att för detta lilla och heterogena klientel anordna anstalter, som verkligen skulle motsvara sitt syfte, samtidigt som man inom socialvården upprätthåller ett vittutgrenat anstaltsväsen för vanartiga ungdomar i samma ålder och för barn under 15 år, som gjort sig skyldiga till handlingar som, om de vore över 15 år, skulle stämplas som kriminella. Sedan är det både visst och sant att dessa anstalter för

närvarande inte är så utrustade, som vi skulle önska. Det är kanske den viktigaste grunden till denna proposition att man verkligen vill göra klart vilka ungdomar som skola göras till föremål för ungdomsvårdsskolornas behandling, ty hur skulle man eljest kunna dimensionera dessa anstalter så att de räckte för behovet!

Nu kan man säga, att det inte rör sig om mera än omkring 20 platser och att det inte är mer än att man mycket väl kan låta saken bero tills strafflagberedningen fattat sitt beslut om hur det definitivt skall gå med den straffrättsliga behandlingen av ungdomar i den här åldern. Men 20 platser är ganska dyrbara platser, när det gäller att anordna dem, särskilt som en mycket stor del av dessa platser är platser på specialanstalter. Det är minnsann inte så lätt att få pengar ens till socialvård, att man kan på det sättet kosta på sig att ställa platser till förfogande, som måhända inte behövs, därför att de som skulle ha dem kanske kommer att vandra en helt annan väg, till fängelserna.

Hela utskottet synes ha varit ense om denna princip, låt vara att en viss nyansskillnad märks och att fängelse så att säga skyntar i bakgrunden hos de reservanter, som enat sig om reservation nr 1.

Det är också så, att här föreslås en provisorisk lagstiftning. Riksdagen brukar vara mycket litet benägen för provisoriska lagstiftningar, och jag får ju säga att när det i utskottet blir tal om provisorisk lagstiftning liksom undrar man: Är detta nödvändigt? Det kan man naturligtvis undra även här. Strafflagberedningen beräknas komma redan nästa år med ett förslag rörande de tonåringar, som det är fråga om här. Vi vet emellertid att det tar tid att genomföra ett sådant förslag. Det skall gå ut på remiss, det skall stötas och blötas och man vet inte när proposition kommer. Men det är väl inte

Påföljd för brott av underårig.

heller det värsta. Det är ju också så, att för närvarande sitter en utredning, som skall närmare klarlägga ungdomsskoleväsendets organisation, och för denna utredning måste det vara av yttersta vikt att snart nog få klart för sig, om den skall räkna med dessa 20 eller 25 ganska durkdrivna ungdomar eller inte. Om den inte skall räkna med dem, måste någon annan göra det, men i det avseendet är det rätt nedslående, därför att fångvårdsutredningen inte vill veta av dem. Man måste alltså hitta på något annat.

För min och utskottsmajoritetens del har det syntts alldeles klart, att vägen över ungdomsvårdsskolorna är den riktiga och att man alltså bör dimensionera ungdomsvårdsskoleväsendet så, att det blir kapabelt att ta emot allesammans, även om en eller annan kommer att gå en annan väg. Utskottet har både här och där i sitt utlåtande strukit under vikten av att den utbyggnad, som är erforderlig härför och för bekämpandet av platsbristen över huvud taget inom ungdomsskoleväsendet, verkligen kommer till stånd med det snaraste.

Man kan nog också säga, att departementschefen har rätt när han framhåller, att det måste vara ett önskemål att den här ifrågavarande principen även av andra skäl blir klart uttalad i lag. Vi behöver bara gå till det allmänt kända faktum, att folk i alla samhällsklasser ofta säger att man numera daltar med ungdomen, för att förstå att det bör vara klara och tydliga verba på detta område. Nu kan man få höra att domstolen dömde så och så, det blev bara villkorligt och ingenting annat. Än mindre lyckligt är detta därför att den villkorliga domen i sin nuvarande gestaltning är av så vitt skilda slag. Den kan vara praktiskt taget ingenting, ingen övervakning, ett domfällande som kanske inte väcker någon uppmärksamhet, och så vandrar vederbörande ut, och sköter han sig blir

det ingenting mera. Men den kan också vara förbunden med nog så besvärliga villkor, bl. a. att vederbörande skall omhändertagas för skyddsuppfostran.

Det har ju också förekommit fall — utan att jag går in på några vissa domar — där man angivit domskäl som tyder på en inställning, som inte är den som utskottet har velat få till stånd, en inställning som mera anlägger allmänpreventiva synpunkter och som låter ana att man anser att det endast är genom ovillkorligt ådömt frihetsstraff, som allmänpreventionen eller låt mig hellre tala om påföljdens fjärrverkan på andra kan göra sig gällande. Det är enligt utskottets mening inte fallet, utan även ett omhändertagande till skyddsuppfostran kan säkerligen få en sådan verkan.

Här har också föreslagits utbrytande ur den villkorliga domen av överlämnande till skyddsuppfostran. Emot detta har lagrådet anfört att det medför den olägenheten att domstolen, sedan den beslutat att överlämna brottslingen till barnavårdsnämnden, förlorar all kontroll över honom och de möjligheter till ingripande, som villkorlig dom enligt gällande lag innebär. Det är naturligtvis sant. När domstolen har överlämnat vederbörande till skyddsuppfostran, har domstolen talat slut. Det blir inte mera något ingripande från domstolens sida efter den nu föreslagna lagen. Men vi får inte bortse ifrån att det inte bara är domstolen som sitter här och kontrollerar. I själva verket är den kontrollen nog i vissa hänseenden ganska bristfällig, beroende på att kriminalvården i frihet inte har fått de resurser, som den behöver för att arbeta med full effektivitet. Om en person överlämnas för skyddsuppfostran, får man utgå ifrån att de socialvårdande organen kommer att handha denna uppgift under sitt ansvar och att ingen därför lämnas utan tillsyn. Jag har ingen anledning tro annat än att barnavårdsnämnderna

Påföljd för brott av underårig.

och övervakande sociala organ hittills i görligaste mån har gjort detta, men man måste besinna att deras resurser varit begränsade. Det är utskottets förhoppning att en utbyggnad skall ske även i detta hänseende. En utredning är sysselsatt med att överväga ändrade bestämmelser även om barnavårdsnämndernas organisation, och bara tillkomsten av storkommunerna har naturligtvis betytt mycket härvidlag.

Lagrådet har vidare anfört, att den villkorliga domen på den dömde själv utövar en påtryckande verkan, vars betydelse man inte bör underskatta. Den omständigheten att vederbörande åtalas, får stå inför rätta och en dom avkunnas över honom har betydelse. Det är nog att ganska mycket över-skatta den villkorliga domen. Vi skall besinna, att åtskilliga av dessa är dömda villkorligt redan en gång tidigare. Måhända gjorde den första villkorliga domen något intryck på dem, men inte tror jag att de sedan blir så förfärligt skrämda, när samma slags villkorliga domar uttalas gång på gång över dem, möjligen då förbundna med villkoret att de skall omhändertagas för skyddsuppfostran. Jag tror inte, att det har någon betydelse i detta hänseende. Dessutom är många av dem så beskaffade, att de över huvud taget varken innan de begått de brottsliga handlingarna eller efteråt tänker på påföljden. De är unga och glada och tänker inte på vad som skall komma, och de tar med godan ro vad som kommer.

Praktiskt sett har emellertid detta utbrytande ur den villkorliga domen och överlämnande till skyddsuppfostran en mycket stor betydelse. Det är verkligen inte vidare trevligt att sitta i domstol och säga, att det finns skälig anledning tro att vederbörande skall låta sig rätta utan undergående av straff. Det är kanske sant på sätt och vis, men vi menar att de skall undergå en påföljd, som kanske är mera ingripande än straffet, i varje fall till tiden,

och att det föreligger synnerliga skäl att inte t. ex. förklara en tidigare villkorlig dom förverkad, för att nu inte tala om den rent praktiska olägenhet, som uppkommer genom att domstolen fortsättningsvis måste upprätthålla en slags kontroll över den villkorligt dömda samtidigt som denne sitter inne på en ungdomsvårdsskola och där står under kontroll av socialvårdande organ. Det finge ju då ordnas på så sätt, att man till övervakare utsåge den person som har hand om den dömde inom ungdomsvårdsskoleväsendet. Men detta är en dubblering som är både tyngande och onödig. Utskottet har därför ansett att man utan vidare kan godkänna Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

I fråga om eftergift av åtal innebär ju ändringen bara en jämkning i ordalagen och rubbar inte lagens principer. Att det är önskvärt med större snabbhet på detta område är vi alla överens om, varför jag inte behöver beröra den saken.

Departementschefen har ju sagt, att han kan ansluta sig till att lagen får träda i kraft först då Kungl. Maj:t så förordnar. Att utskottsmajoriteten har velat föreslå den ändringen beror på att utskottet för sin del är mycket angeläget om att det inte skall bli något misslyckande, att folk över huvud taget inte skall få anledning tala om ett misslyckande på grund av det steg som man nu tar. Att anledning till detta föreligger finner man också av att socialstyrelsen i sitt yttrande med skärpa framhållit, att det är oundgängligen nödvändigt att ytterligare tre ungdomsvårdsskolor omorganiseras enligt »den lilla gruppens princip» och att en specialanstalt för det mest svårskötta klientelet inrättas. Om lagen skulle träda i kraft innan dessa upprustningar skett, föreligger risk för att socialvården måste säga nej i åtskilliga fall; man kan inte ta hand om ungdomarna i fråga. Jag vill själv tillägga, att man naturligtvis också löper den risken att

Påföljd för brott av underårig.

man inom socialvården frestas att inte säga nej utan ta även fall som sedan visar sig omöjliga, och det skulle kunna få olyckliga konsekvenser för socialvården. Dessa ungdomar skulle kanske rymma och begå nya brott, och så skulle man genast vara färdig att säga: »Se där, vad var det vi sade, det gick inte». Och så skulle man vara beredd att utdöma hela denna viktiga reform.

Utskottet har inte sagt precis vad det är som skall göras för att öka socialvårdens resurser, innan denna lagstiftning träder i kraft. Det överlämnas åt Kungl. Maj:t, men utskottet menar naturligtvis att man skall göra något ganska väsentligt, innan lagstiftningen träder i kraft. Man skall inte låta sig nöja med att t. ex. bara låta färdigbygga den av riksdagen i våras beslutade specialanstalten vid Sundbo och därmed tro att det är klart. I själva verket tror jag inte det spelar så stor roll när lagstiftningen träder i kraft. Oavsett när lagstiftningen träder i kraft, kommer det att bli erforderlig publicitet omkring detta lagstiftningsärende. I domstolar och inom socialvårdsmyndigheter kommer man att få klart för sig statsmakternas inställning, och i görligaste mån kommer man att rätta sig därefter. Som domare vill jag säga att jag tror det skulle vara med mycket tungt hjärta, som man efter behandlingen i riksdagen av denna lagstiftning skulle behöva sända någon i fängelse, men det är ju möjligt att det måste ske i något enstaka fall.

Herr Lindberg sade, att det förelåg ett förhandsmedgivande till en upprustning av socialvården i fem etapper. Han sade det inte rent ut, men det verkade som om han menade att det nog är bäst att man aktar sig för detta. Så är nu inte fallet. Vi säger bara att vi vill införa en lagstiftning, som är så och så beskaffad, och att härför krävs en upprustning, men hur denna upprustning kommer att se ut blir en senare fråga, och det får man alltså

gå in på när en proposition om beviljande av medel för detta ändamål lägges på riksdagens bord.

Av samma anledning vill jag inte alls gå in på vad herr Lindberg här sade om sjömansskolan. Herr Lindberg är ju sjöman hela dagen och hela året, och det skulle vara oklokt av mig att över huvud taget dryfta några sjömansspörsmål med honom, i synnerhet som jag själv är mycket litet sjöman. Men det är inte heller rätta tillfället att göra det nu. Det skall ske samtidigt som man begär pengar för den sjömansskola, herr Lindberg talade om. Då kan herr Lindberg lämpligen komma med sina erinringar.

Att såsom reservanterna, som samlat sig omkring reservationen nr 1, bara uttalar sig för principen men yrkar avslag på lagförslagen, anser jag inte lämna det bistånd, som nu är erforderligt för att få medel för denna upprustning av socialvården.

Vad beträffar reservationen nr 2 måste jag tillstå, att jag för min del inte kunnat fatta logiken i den, men den skall väl innebära ett inskränkande av domstolarnas möjligheter i detta avseende. Nu förstår jag egentligen inte riktigt det heller. Enligt reservanternas mening skall som särskilt skäl endast godtagas att socialvårdens resurser i det enskilda fallet befunnits otillräckliga. Men vem är det som skall bedöma detta? Ja, det blir ju domstolen, och då är vi ju där igen. Det är ju domstolen själv som bestämmer, ifall den tycker att socialvården har tillräckliga resurser eller inte i det särskilda fallet. Det är alltså ingen större mening med denna reservation.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Stenkyrka: Herr talman! Som justitieministern och nu

Påföljd för brott av underårig.

sist utskottets ordförande framhållit är ju huvudsyftet med det lagförslag, som kammaren nu har att diskutera, att få den principen fastslagen, att ungdom under 18 år, som begått brott och därför behöver tas om hand på anstalt, i regel skall omhändertagas av socialvården. Huvudregeln återfinnes i 2 § av den föreslagna lagen med vissa bestämmelser angående påföljd för brott av underårig. Enligt denna paragraf må den som icke fyllt aderton år icke dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring, om »ej särskilda skäl därtill äro». Någon närmare precisering av vilka dessa särskilda skäl är har departementschefen icke ansett sig kunna göra. Det torde också vara omöjligt att i en lag exakt precisera vilket klientel som skall kunna trots det generella förbudet dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring. Enligt departementschefens mening bör endast i sällsynta undantagsfall dylika domar komma till användning. Genom sitt ställningstagande har departementschefen lämnat den frågan öppen, om vid den slutliga utformningen av principen om att ungdom under 18 år som begått brott skall överlämnas till socialvården undantag skall göras för vissa extrema och sällsynta fall.

Såväl utskottets majoritet som de reservanter, som undertecknat reservationen nr 1 av herr Lodenius m. fl., är ense om den principståndpunkten, att ungdomsbrottslighet av allvarigare beskaffenhet skall bli föremål för socialvårdens behandling. Däremot går meningarna isär i fråga om behandlingen av vissa särskilt extrema fall av brottslighet. Utskottsmajoriteten menar att socialvården bör ta hand även om dessa brottslingar medan reservanterna menar, att vissa skäl talar för att fångvården bör ta hand om dem. Både utskottsmajoriteten och reservanterna är ense om att det ytterst är en lämplighetsfråga om fångvården eller socialvården skall gripa in. Det förefaller

som om också justitieministern att döma av hans nyss hållna anförande hyser samma mening. Utskottsmajoriteten understryker särskilt vikten av att dessa unga lagöverträdare under anstaltsvistelsen blir föremål för åtgärder i uppfostrande syfte för att föra dem till rätta och möjliggöra en anpassning till ett normalt samhällsliv efter anstaltsvistelsen. Reservanterna är ense med utskottsmajoriteten om värdet av en dylik fostran, men i fråga om det särskilt besvärliga och hårdföra klientelet — alltså undantagsfallen — menar reservanterna att samhällets reaktion mot brottet icke bör mildras i alltför hög grad. En alltför mild reaktion innebär ingalunda en åtgärd av humanitet ens mot den brottslige själv. Samhället måste också ställa rimliga krav på att lagöverträdare skall behandlas på ett sådant sätt, att nya brott från deras sida så vitt möjligt förebygges. Samhället måste ha skyldighet att se till, att lojala medborgare får leva i fred och slippa angrepp på sin personliga integritet och sin egendom.

Reservanterna anser i fråga om det klientel som måste hänföras till undantagsfallen, att den vård de kommer i åtnjutande av under anstaltsvistelsen bör få karaktär av straff, men att man för denskull inte får förbise eller försumma vederbörandes uppfostran och utbildning. Uppfattningen att vården bör få karaktär av straff bygger reservanterna därpå, att det måste göras klart för de ungdomar det här gäller, att samhället visserligen visar och bör visa ett stort tålamod med unga och omogna människor men att tålamodet har en gräns, och när detta sättes på alltför hårt prov av ungdomarna, måste de drabbas av allvarliga påföljder.

Eftersom vården i de nämnda fallen bör få karaktär av både straff och fostran, bör ungdomarna icke komma till ungdomsvårdsskolorna. Dessa skolor — jag vill särskilt understryka det såsom reservanternas principiella inställning

Påföljd för brott av underårig.

— får nämligen inte tillåtas bli några straff- eller disciplinrättningar. De skall uppfostra sina elever, icke straffa dem. Om de blev straffanstalter eller bara fick skenet av att vara sådana, skulle detta lätt kunna få olyckliga följder för skolorna och låta dessa komma i ett vanrykte, som allvarligt skulle försvåra deras gagnande arbete med att fostra ungdomar, som på ett eller annat sätt råkat komma på glid och icke kan anpassa sig efter ett normalt samhällsliv utan särskild fostran i detta syfte. Till ungdomsvårdsskolorna sändes ju ungdomar, som omhändertagits av barnavårdsnämnderna för skyddsuppfost-
ran, en helt social åtgärd, som inte har något med straffreaktioner att göra. Det är för övrigt inte alls säkert, att alla ungdomar under 18 år, som begått brott, uppfyller någon av de indikationer, som fordras för att barnavårdsnämnderna lagligen skall kunna ta hand om dem för skyddsuppfost-
ran. En ung pojke, som exempelvis begått ett enstaka rattfylleribrott, torde knappast kunna tas om hand för skyddsuppfost-
ran enligt nu gällande barnavårdslag.

Vilket man än väljer, fångvården eller socialvården, för omhändertagandet av de särskilda undantagsfallen, så föreligger faktiskt otillräckliga resurser för en tillfredsställande vård. Ungdomsvårdsskoleorganisationen måste utbyggas, ifall socialvården skall träda till, det har understrukits från samtliga instanser. Visserligen har riksdagen fattat beslut om utbyggnad av Sundbo yrkeskola enligt den »lilla gruppens» princip för omhändertagandet av det besvärliga klientelet, men flera skolor måste ombyggas enligt samma princip för att socialvården skall stå fullt rustad. Ungdomsvårdsskoleutredningen har i höst framlagt en plan för ungdomsvårdsskolornas utbyggnad, men den kan behandlas tidigast av nästa års riksdag, och sedan dröjer det avsevärd tid, innan ombyggnaden vid skolorna

blir färdig. Utskottsmajoriteten föreslår fördenskuU att lagen skall träda i kraft först när Kungl. Maj:t så bestämmer. Det kan i varje fall inte ske förrän socialvården har tillräckliga resurser för att ta emot alla de unga lagöverträdarna. Fångvården saknar också resurser för närvarande för att ta hand om ungdomar, som bör beredas fostran samtidigt som de avtjänar straff. Eftersom vi reservanter anser, att fångvården bör ta hand om de svårare fallen, och den inte kan göra det för närvarande, är detta ett av skälen till att vi nu yrkar avslag på propositionen. Vårt avslagsyrkande är således inte förestavat av någon likgiltighet för de unga lagöverträdarnas vård och fostran.

Även andra skäl talar enligt vår mening för ett avslag på den ifrågavarande lagen. Den är ju avsedd att få endast provisorisk karaktär. Det frågekomplex den behandlar skall slutgiltigt regleras, när pågående utredningar inom strafflagberedningen och barnavårdskommittén slutförts. Strafflagberedningen har att ta ställning till frågan om straffmyndighetsåldern bör höjas från nuvarande 15 år, t. ex. till 18 år. Skulle beredningen föreslå detta blir det barnavårdskommitténs uppgift att föreslå en anpassning av barnavårdslagstiftningen efter denna höjning. Det uppställer en del besvärliga och svårlösta problem, som jag inte här kan ta upp till diskussion. Jag vill emellertid uttala den bestämda meningen, att våra barnavårdsnämnder under inga förhållanden bör organiseras till något slags domstolar. Den nu sittande ungdomsvårdsskoleutredningen har en ganska svår uppgift, därför att den skall avge förslag om hur ungdomsvårdsskoleorganisationen skall vara beskaffad för framtiden, men den vet inte vilka nya klientel som kan komma att tillföras skolorna, eftersom frågan om straffmyndighetsåldern är svävande. Den torde emellertid, liksom departements-

Påföljd för brott av underårig.

chefen i föreliggande proposition, arbeta efter den förutsättningen, att det stora flertalet ungdomar under 18 år, som behöver komma i åtnjutande av anstaltsvård, skall tillföras socialvården.

Vi reservanter menar således att det hade varit bättre, om man avstått från att provisoriskt lagstifta på det här aktuella området, till dess att pågående utredningar slutförts, så att man får bättre sikt över hela fältet. Det förefaller oss också som om det provisoriska lagförslaget forcerats fram utan att man fått tillräcklig tid att penetrera dess olika detaljer. Det ursprungliga initiativet till denna provisoriska lagstiftning togs av riksåklagaren, som av föreliggande statistik ansåg sig kunna dra den slutsatsen, att domstolarna börjat i högre grad än tidigare tillämpa bestämmelserna om ovillkorliga frihetsstraff för ungdomar under 18 år. Han var också rädd för att denna praxis skulle växa sig allt fastare och att alltså antalet dylika domar skulle komma att växa. Det siffermaterial, som både utskottet och reservanterna presenterar, ger emellertid knappast stöd för riksåklagarens antaganden.

Vi reservanter har också fått det intrycket att domstolarna icke dömt ungdomar till ovillkorliga frihetsstraff annat än i sådana fall, då annan korrekptionsform icke kunnat tillgripas, därför att tillräckliga resurser saknas inom socialvården. Det synes faktiskt vara så, att den praxis som tillämpas är densamma som riksåklagaren velat åstadkomma genom den nya lagen. I stor utsträckning skulle sannolikt samma klientel som nu dömes till ovillkorliga frihetsstraff, behandlas på samma sätt i framtiden, om lagen antages. Under sådana förhållanden skulle man kunna ifrågasätta värdet av en lagändring. Det väsentliga för reservanterna har emellertid varit att få hela frågan prövad på nytt i ett sammanhang, då de nämnda utredningarna presenterat sina förslag. Först då kan riksdagen med en

högre grad av säkerhet i omdömet ta ställning till dessa spörsmål.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation 1).

Häruti instämde herr *Andersson* i Dunker.

Fru **HELLSTRÖM**: Herr talman! Som justitieministern sade är Sverige ett av de få länder där straffmyndighetsåldern är satt så låg som 15 år. Detta betyder alltså, att i realiteten kan barn på 15, 16 år dömas både till fängelse och straffarbete. Även om det endast skett i ganska få undantagsfall har det dock skett, och det har skett därför att hittills i vissa fall inte funnits annan möjlighet att komma till rätta med dessa unga brottslingar. Vi vet allesammans — och det har påpekats också här i dag — att ungdomsbrottsligheten stigit oroväckande. Justitieministern påpekade också att brottslingarnas ålder sjunkit och att det blivit allt yngre och yngre brottslingar, sedan lagen om villkorlig dom trädde i kraft och efter det lagen om tvångsuppfostran avskaffades 1947 och ungdomen i stället överlämnades till skyddsuppfostran. Många anser att ökningen i ungdomsbrottsligheten beror på att samhället reagerat mildare mot denna brottslighet, men jag tror att det finns många andra och mycket djupare orsaker till den stegrade ungdomsbrottsligheten. Det är de upplösande tendenserna som man kan iakttaga i familjelivet, de splittrade hemmen, de alkoholskadade hemmen, de ökade skilsmässorna, den slappare moralen, trångboddheten och bostadsbristen som driver ut ungdomen på gatorna. Det är en alltmer pockande nöjesindustri, som vänder sig till ungdomarna, det är olämpliga och uppskattande filmer och många gånger likadana radiopjäser. Det är den dåliga kolorerade veckopressen, och det är sensationslystna tidningsartiklar och sådant som man inte kan skydda sina

Påföljd för brott av underårig.

barn mot, ty detta tränger in i hemmen. Man talade förr om hemmets lugna vrå, men den existerar knappast längre.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga några ord till herr Lindberg. Han sade att det varit en agitation för att gifta kvinnor i större utsträckning skulle delta i förvärvsarbete, och han såg i detta — såsom jag tror han menade det — en av orsakerna till ungdomsbrottslighetens ökning. Det är klart att vi alla anser att det lyckligaste är att mödrarna, medan barnen är små, kan få vara hemma och ta hand om dem. Det har emellertid faktiskt visat sig i många fall, att barn från sådana hem, där modern har förvärvsarbete, blivit särskilt duktiga och ansvarsmedvetna barn, som på ett särskilt sätt förstått uppskatta arbetets välsignelse. Jag undrar om herr Lindberg menade att man generellt kan säga, att yrkesutbildade kvinnor bör avstå från sitt yrkesarbete och stanna hemma hos barnen. Jag undrar om herr Lindberg kan bevisa, att det är just barn till förvärvsarbetande mödrar som mest befolkar våra ungdomsvårdsskolor och fängelser. Det vore mycket intressant om man kunde få fram något sådant fall. I de fall jag gått igenom har jag inte funnit att det varit fråga om sådana hem där modern har förvärvsarbete.

Jag tror att man kan säga, att ungdomen i våra dagar är utsatt för oändligt mycket större och hårdare frestelser än den var förr. Under sådana förhållanden tror jag inte heller att man kan säga, att det är så underligt att ungdomsbrottsligheten ökar. Jag ser detta problem som ett av de allra allvarligaste och svåraste vi över huvud taget har att brottas med i vår tid, och jag tror att det är mycket svårt att komma till rätta därmed. Det är på föräldrarna, målsmännen, skolorna, lärarna och hemmen det hänger. Där intet hem finns eller där barnen fått växa upp i ett dåligt hem, måste samhället träda till och ersätta hemmets fostran.

I svårare fall måste detta ske genom skyddsuppfostran på ungdomsvårdsskolor, men hittills har dessa skolors resurser inte räckt till för att omhänderta alla ungdomar under 18 år som gjort sig skyldiga till brott. I särskilda svårare fall har man måst skicka dessa ungdomar i fängelse. Kan man då säga att fängelse och straffarbete är en lämplig väg för att föra barn och ungdom i pubertetsåldern in på bättre vägar? Jag tror inte man kan säga det. Har man haft med ungdomar i den åldern att göra vet man, att de reagerar med trots och hat om de utsättes för olämplig och för hård och kärlekslös behandling.

Nu säger man att detta gäller bara i undantagsfall, men åren 1949—1951 dömdes i alla fall 81 ungdomar under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff. Av dem hade nästan hälften förut varit intagna på ungdomsvårdsskolor och till slut inte kunnat tas om hand där längre, då de ideligen rymt och begått nya brott. Men detta beror på att dessa skolor varit otillräckliga; de har inte kunnat differentiera sitt klientel och har inte kunnat förvara de svåraste fallen på betryggande sätt. Det har också visat sig att tendensen att döma till fängelse faktiskt minskat under 1951 och 1952. RÅ har befarat att den tendensen skulle öka och yppat oro för kommande utveckling på detta område. I det lagförslag vi nu behandlar läser man, att ungdom i åldern 15—18 år inte skulle kunna dömas till fängelse, straffarbete eller förvaring om icke särskilda skäl därtill föreligger. Det förslaget tror jag inte man kan säga innebär något som helst underkännande av domstolarna eller domarna, ty jag tror inte att det hittills dömts till ovillkorligt straff annat än i sådana fall där ungdomsvårdsskolorna inte kunnat eller ej varit lämpade att ta emot unga brottslingar. Men när man går igenom de ovillkorligt dömda fallen och ser dem mot bakgrunden, som också justitieminis-

Påföljd för brott av underårig.

tern påpekade, av de dåliga hemmen som ungdomarna vuxit upp i, och man dessutom ser att dessa ungdomar ofta är psykiskt undermåliga, att de är efter i utvecklingen, faktiskt barn som är yngre än deras ålder anger, tror jag man måste reagera mot att skicka sådana barn i fängelse. Nu skall man alltså i princip här inte kunna döma till frihetsstraff, utan sådana unga brottslingar skall tas om hand av socialvården. Justitieministern har begärt att riksdagen skall uttala sig om denna principiella ståndpunkt, så att man sedan kan utgå från den principen, när man planerar de anstalter och resurser man behöver.

Jag tror att de flesta av oss principiellt är emot att barn och ungdom skickas i fängelse. Jag tror vi kan stryka under denna princip, men jag tror också att vi först måste tillse att ordentliga resurser finnas för att ta emot ungdomsbrottslingarna. Det måste finnas små slutna anstalter och avdelningar på ungdomsvårdsskolorna med tillräcklig särskilt väl utbildad och väl kvalificerad personal, så att ungdomarna kan tas om hand på ett lämpligt och betryggande sätt och få lämplig vård och uppfostran och återföras till ett hederligt liv. Det är klart att detta kommer att misslyckas i många fall, men jag tycker att intet försök i den vägen bör underlåtas för våra yngsta brottslingars del. Kommer det sedan till återfall efter 18 års ålder, hamnar vederbörande i ungdomsfängelserna, som är avsedda för ungdom i åldern 18—21 år. Får vi små slutna anstalter, som vi nu planerar på våra ungdomsvårdsskolor, tror jag också att man kan säga att de allmänpreventiva kraven blir tillgodosedda. Och finns det sedan ingen annan möjlighet eller några tillräckliga resurser att omhänderta de svåraste fallen, lämnar ju lagen andra vägar öppna genom orden »om ej särskilda skäl föreligger».

Man har sagt att omhändertagandet

på ungdomsvårdsskolor skulle verka mindre avhållande på ungdomarna än fängelsestraff. Men jag undrar — liksom också justitieministern — om inte många av de unga brottslingarna, om de finge välja, hellre skulle ta ett kort tidsbestämt straff i fängelse än en ett-årig eller mera långvarig skyddsuppfostran. Det avgörande härvidlag är väl ändå om man kan genom uppfostran och påverkan under längre tid få dessa ungdomar att bättra sig, »att bli människor», som utskottets ordförande uttryckte sig.

Man har också pekat på faran av att i detta fall koppla bort domstolarna och överlämna avgörandet till barnavårdsnämnderna. Jag får säga att det kanske var detta som från början, när jag satte mig in i detta ämne, gjorde mig mest tveksam. Men utskottet har ju förutsatt att barnavårdsnämnderna skall omorganiseras enligt förslag av barnavårdskommittén och då, som vi hoppas, bli lämpade att påta sig också detta ansvar.

Majoriteten i utskottet har gått emot propositionen i ett mycket viktigt avseende, nämligen i fråga om tidpunkten för lagens ikraftträdande. Justitieministern sade att det var inte så stor skillnad mellan förslagen och att det var mycket allvarligt för varje ny ung fånge som under tiden finge vänta. Men jag skulle vilja fråga justitieministern, vad han menar att man skall göra av dem, om det inte finns resurser att ta emot dem. Sakkunskapen säger ju att dessa resurser finns ännu inte och kommer inte att finnas till den 1 juli 1953. Nu föreslår utskottet i stället lagens ikraftträdande den dag Kungl. Maj:t kan komma att bestämma, och därmed är underförstått att det blir den dag, då de nödvändiga resurserna finns. Jag håller med justitieministern om att vi skall hoppas att den dagen kommer så snart som möjligt. Men att lagen inte skall träda i kraft förrän de nödvän-

Påföljd för brott av underårig.

diga resurserna finns, tycker jag är nödvändigt att kraftigt understryka.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **WALLENTHEIM**: Herr talman! Det skulle aldrig falla mig in att söka bagatellisera det allvarliga problem, som ungdomsbrottsligheten utgör. För var och en, som på ena eller andra sättet har sysslat med denna fråga, framstår den utan tvekan — som fru Hellström här underströk — som en av de allra största vi möter i vårt samhälle av i dag. De utredningar som på skilda områden pågår: strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen, utgör ett kraftigt markerande av detta förhållande. Jag delar den uppfattning, som dessa kommittéer givit uttryck åt och som såväl departementschefen som utskottet ytterligare understrukit, samt även utskottets ordförande här i debatten anslutit sig till, att, innan man kan gå till att i detalj precisera hur samhällets ingripanden skall göras, måste man ha klarat av vissa grundläggande principer.

Att samhället skulle bygga sina åtgärder på hämnd eller vedergällning är det väl ingen som på allvar vill förordas. Att den allmänpreventiva synpunkten icke kan skjutas åt sidan, är väl å andra sidan uppenbart. Men då är det angeläget att i detta sammanhang få två saker understrukna. För det första får det inte vara några kortsiktiga preventiva åtgärder man syftar till, där det gäller att för ögonblicket komma bort från en besvärlig situation. Det är nödvändigt att se frågorna på litet längre sikt och söka återföra dem, som har begått ett brott, till lojalitet mot samhället.

Det är alltså enligt min mening i främsta rummet icke fråga om en rad negativa åtgärder, utan det är framför allt fråga om ett positivt uppbyggande.

För det andra skall man inte bortse från att även den, som har begått ett brott, är en människa, som man har an-

svar för, en människa vars öde i fortsättningen icke kan vara oss likgiltigt. Jag har med stor uppmärksamhet läst den reservation som avgivits av herr Lodenius m. fl., och jag måste säga, att jag tycker den är ett tvivlets och vankelmodets aktstycke. Jag kan för all del gärna medge, att man i långa stycken där möter en positiv och mänsklig syn på problemen, men det är ändå ett vacklande i hela tankegången. Framför allt tycker jag att det i slutklämman kommer fram en hård och avvisande uppfattning.

Herr Lindberg har här utförligt motiverat reservationen. Jag har den djupaste respekt för herr Lindberg personligen, och jag kan förstå att han själv — fostrad som han är i en hård livets skola — med sin viljestyrka och sin karaktär kan tycka att man ibland dömer unga lagöverträdare för mildt. Men jag tror för min del att man får se problemen mot bakgrunden av den värld, i vilken vi lever. Vi får — om jag skall våga använda orden i detta sammanhang — verkligen visa litet mera barmhärtighet!

Däremot är jag mera förvånad över att herr Lindberg i sitt anförande här gick in på en rad detaljproblem rörande den framtida utformningen av arbetet vid våra ungdomsvårdsskolor, vilka såvitt jag vet Kungl. Maj:t ännu icke tagit någon slutlig ståndpunkt till och som under alla förhållanden icke ligger på riksdagens bord för omprövning.

Här har i upprepade anföranden ställts frågan: Vad bottnar egentligen ungdomsbrottsligheten i? Om man läser reservation 1), får man den uppfattningen att reservanterna menar, att många unga människor skulle begå lagöverträdelser enbart av trots och på grund av bristande ansvarskänsla — eller rent av bara för att retas med samhället. För min del ser jag orsakerna till brotten som en följd främst av en helt utebliven eller en starkt försenad själslig mognad och oförmåga till social

Påföljd för brott av underårig.

anpassning till vårt samhälle av i dag — där det inte rent av är fråga om direkt själsliga rubbningar. Den kritiske glömmar så förfärligt lätt att vårt samhälle nu har blivit så oerhört komplicerat. Det ställer så stora krav på anpassningsförmåga och självdisciplin, att många inte har vuxit sig in i detta. De har varken haft tid eller möjligheter att mogna för de krav vårt samhälle ställer.

Vi måste väl också säga, att vi här befinner oss i ett övergångsskede, där den tidigare till hem och familj och omgivningen i övrigt knutna sociala fostran icke kan ske på samma sätt som förr och där vi ännu inte hunnit komma fram till mera stabiliserade former.

Ungdomsbrottsligheten är i hög grad ett storstadsproblem. Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang tänka på min egen ungdom. Jag växte upp i ett fattigkvarter här i huvudstaden. Hur lätt hade inte vi ungdomar att få rika utlopp för vår verksamhetsiver och äventyrslusta, när vi på smågatorna och bakgårdarna hade praktiskt taget otömliga möjligheter! Vårt samhälle av i dag är till det yttre i vissa avseenden så välordnat, så städat, så stelt högtidligt, att det känns som en isande kyla från alla håll. Det är detta som gör ligabildningar naturliga, driver verksamhetsbegäret in på banor, som leder till konflikter med rättsamhället — och detta självfallet så mycket mera som frestelserna nu har blivit mycket större och det hela så mycket mera riskabelt. Inte kan vägen här vara att ingripa mot unga människor, som ännu är barn, med straff och hämnd, utan ingripandena måste väl gå ut på att försöka förstärka den sociala bildningen, att åstadkomma en anpassning till de krav vi ställer i ett modernt samhälle. Det är såvitt jag förstår inte ett fångvårdsproblem som här möter, det är inte ett problem om straffverkställighet, utan det är ett fostringsproblem, ett socialvårdsproblem! Vi kan gärna tycka — och jag har den uppfattningen — att vår

socialvård kanske inte på långt när ännu är rustad för alla de uppgifter som möter, men då gäller det ju att åstadkomma en upprustning och att göra det, sedan vi fått principen klar: att unga människor inte skall skickas i fängelse.

Med utgångspunkt härifrån måste jag säga att jag tycker det vore en konsekvens av hela resonemanget, om man i motiveringen för utskottets utlåtande hade följt de tankegångar som återfinnes i den av herr Branting m. fl. avgivna reservationen.

I nära tolv år har jag varit ledamot av en styrelse för en ungdomsvårds-skola, och i mer än sex år har jag suttit där som ordförande. Innan jag kom in på detta arbetsfält — jag kan villigt erkänna det — hade jag nog ofta svårt att förstå de problem som möter på detta område, och jag hade många gånger svårt att fatta vad som låg bakom ungdomsbrottsligheten. Man har nog lätt för att bli moraliserande och sträng i sina åsikter om hur man här bör handla. Sedan jag emellertid fått tillfälle att följa verksamheten litet närmare, fått tillfälle att följa de människoöden det här är fråga om, sett dessa människor inte bara som namn och nummer utan som levande, olyckliga människor, sett de miljöer ur vilka dessa ungdomar vuxit upp, sett de bevis på känslökyla och hårdhet med vilken de inte sällan behandlats, sett prov på den infantilitet som aldrig givit någon möjlighet till mognad, då — det tillstår jag öppet — har jag fattats av kärlek till dessa människor, gripits av en önskan att söka hjälpa till, så att denna ungdom kan växa sig in i samhällets sociala funktioner, se till att den ungdomen så långt det är möjligt beredes tillfälle till den sociala mognad som tidigare förvägrats den.

Problemet här kan inte få vara ett problem om att ingripa med straff. Det måste vara ett problem att söka fostra — och då självfallet i främsta rummet genom förebyggande åtgärder.

Påföljd för brott av underårig.

Jag har också mer än en gång sagt mig en annan sak, när jag följt dessa ungdomars öden och kanske också tänkt på mitt eget: Är det inte ofta en tillfällighet som avgör, om vi hamnar på den ena eller andra sidan om den gräns, som lagen drar mellan lydiga och olydiga? Nog kommer man väl i detta sammanhang — åtminstone gör jag det — att tänka på den Frödingska dikten om den fattige munken från Skara:

»Den gode han är väl ej så god
som själv han tror i sitt övermod.
Den onde han är ej så ond ändå
som själv han tror när kvalen slå.»

Kan det letas fram exempel på människor, som inte blivit hjälpta eller förbättrade — om jag får använda den termen — genom ungdomsvårdsskolornas åtgärder, så kan det väl också letas fram exempel på att inte heller fängelsestraff i det fallet kunnat uträtta någonting. Under alla förhållanden kan man visa upp exempel på ungdomar, som varit på väg mot stabilisering och om vilka arbetet i en ungdomsvårdsskola givit hopp om att ett gott resultat skulle nås, men vilka sedan ryckts bort från ungdomsvårdsskolan till fängelset och där knäckts och blivit notoriska brottslingar. Det är deras öden, herr talman, som ropar högt till oss alla att vi inte får krossa människor i hägn av vederställningskrav eller rop på allmänpreventiva åtgärder.

Många människor vill beteckna varje form av humanisering av åtgärderna på detta område som dalt. Jag hörde en gång en av de på ungdomsvårdsskoleverksamhetens område mest verksamma personerna hålla ett föredrag, i vilket han berättade om ett livsöde från 1800-talets mitt. Det var en 14 års yngling, som hade blivit dömd till tre års fästning för stöld. Han satt inne på denna fästning i 1½ år, och därefter överflyttades han till tvångsuppfostran på ett av de skyddshem som då fanns. Där fick han sitta de återstående 1½ åren. Han

kom ut som 17 års yngling och råkade begå en ny stöld. Han stal en vante och en näsduk. För det dömdes han till livstids straffarbete, en dom som emellertid efter 13 år förvandlades, så att han släpptes fri.

Jag tror att vi alla ryser, då vi hör den historien berättas. Kanske det är många som i framtiden skulle reagera på samma sätt inför att vi ännu 1952 från en del håll tvekade om att i princip säga, att minderåriga lagöverträdare skall överlämnas till socialvård och icke till fängelse.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag utom i fråga om motiveringen, där jag yrkar bifall till reservationen nr 2) av herr Branting m. fl.

Fru ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Efter herr Wallentheims varm-hjärtade anförande skulle man kanske inte behöva säga någonting, men det är svårt att låta herr Lindbergs litet väl tvärsäkra och mycket ovederhäftiga anförande stå helt oemotsagt, åtminstone i den passus, där han talar mycket bestämt om vilken stor roll som hemmen med förvärvsarbetande mödrar spelar för ungdomsbrottsligheten. Det gäller det väl kvalificerade ungdomsbrottslingsklientel på en tjuvu, trettio ungdomar, som berörts i debatten.

Herr Lindberg sade att vad man nämnt om sjömansskolor var skildringar, som mycket litet stämde med verkligheten. Man kan nog säga detsamma om de slutsatser han drog med utgångspunkt från hemmen med förvärvsarbetande mödrar. Jag undrar om herr Lindberg skulle våga hålla samma anförande, som han nyss höll här, t. ex. på Stockholms fackliga centralorganisation eller i Fackliga centralorganisationens kvin-nokommitté i Stockholm. Jag undrar också — och då står det kanske klarare för herr Lindberg att han borde varit mera tveksam — hur han skulle reagera om man mycket bestämt sade

Påföljd för brott av underårig.

att ungdomsbrotslingarna kommer från sjömanshem och hävdade, att detta skulle bero på att fäderna där inte är så mycket hemma. Jag tror att det skulle stå klart för herr Lindberg, att man då generaliserade på ett mycket, mycket olyckligt sätt.

Att ett bra hem är ett bättre moraliskt stöd än både fängelse och ungdomsskolor behöver man väl inte särskilt anföra. Och när man är så övertygad om att det utmärkta hemmet är ett stöd för en bra moral, skulle man väl bli så mycket mer ursäktande mot de stackars ungdomar, som aldrig haft ett bra hem, och inte lägga sten på bördan genom att vilja ha dem så hårt näpsta som möjligt. Det är väl en överdrift om jag säger att herr Lindberg vill ha dem så hårt näpsta som möjligt, men han föredrar i alla fall den hårdhet som ett fängelsestraff innebär i jämförelse med intagning på en ungdomsvårdsskola. Det kan väl inte vara så att han skulle ha den närmast nazistiska uppfattningen om straffet, att man bör straffa de förvärvsarbetande mödrarna genom att straffa deras söner hårdare än söner, som uppfostrats i hem, där modern uteslutande ägnat sig åt familjen.

Det är intressant att se att det bland reservanterna finns sådana som 1950 ville ha slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna. Det gäller särskilt herr Cassel. När man då på en del håll röstade mot de slutna avdelningarna berodde det ju på att man inte ville ha in någonting av fängelsekaraktär i ungdomsvårdsskolebehandlingen. Men det fanns tydligen en hel del bland dem som vid det tillfället röstade för att man skulle ha slutna avdelningar — och det var många som misstänkte att det var alla — som gjorde det egentligen därför att det var en hårdare åtgärd än ungdomsskolebehandling med öppna avdelningar. De är nu inte nöjda med att få slutna avdelningar, utan när de i dag har möjlighet till detta, vill de i stället ha fängelse.

Det är ju en ganska underlig start för herr Cassel, när han skall komma in i den folkvalda kammaren, att ändra uppfattning på den punkten. Han sade nämligen 1950 att han absolut inte ville ha något fängelsesystem för dessa ungdomar och att man i princip på alla sätt måste försöka hindra att en ung man kommer i fängelse. Han menade då att det gällde att komma ifrån fängelsestämpeln.

Vad har hänt sedan 1950 som har fått herr Cassel att ändra sig? Det är ganska häpnadsväckande när man i reservationen nr 1), som jag tycker är omodern i sättet att uttrycka sig — jag tycker att den nästan skiljer sig från de reservationer vi brukar ha här även när det framföres reaktionära tankar — tvärsäkert påstår att beträffande dessa ungdomar mellan femton och aderton år, som behöver ha slutna vård, måste vårderna få karaktären av straff.

Vad menar man med »karaktären av straff»? Menar man att vårderna skall ha samma nedbrytande verkan som ett fängelsestraff brukar ha, eller vad menar man? Och var finner man belägg för att man när det gäller de fall, som är svårare att hantera och påverka, lyckas bättre med fängelsestraff? Jag vet inte att det är några undersökningar gjorda som pekar dithän att man kan påstå, att fängelsestraff hjälper bättre här än t. ex. ungdomsvårdsskolebehandling.

Däremot finns det, fast det är inte mycket att citera, undersökningar gjorda i Amerika, där man är mer inställd på att experimentera med folk och kan undersöka dem litet mer än här, som på ett statistiskt hållbart sätt talar om att man lyckas bättre med en behandling som liknar våra ungdomsvårdsskolor än med fängelsebehandling. Och här i Sverige har man, på ett mycket litet klientel och under en mycket kort tids observation, gjort en jämförelse mellan ungdomar, som varit på Långnäs och sådana som suttit i fängelse.

Påföljd för brott av underårig.

Det är samma sorts ungdomar som kommer till Långanäs och som kommer i fängelse, så man kan inte säga att det redan vid intagningen är en skillnad i urvalet. Undersökningen av detta lilla klientel visar, med alla reservationer för att resultatet kan vara felaktigt, mindre återfall för dem som gått på Långanäs än dem som suttit i fängelse. Hur kan man då så djärvt våga påstå motsatsen, när man inte har några bevis? Det är en tro naturligtvis, men den är ganska djärvt att hävda när det gäller så allvarliga ting.

Det är tyvärr så, att vi 1950 inte kunde fatta något beslut om att införa slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna. Hade vi kunnat göra detta, skulle det väl i någon mån gjort det lättare att i dag fatta ett beslut om att femton—adertonåringarna inte skall komma i fängelse. Nu får man göra det förbehållet, att en sådan reform inte kan genomföras förrän vi får slutna anstalter inom ungdomsvårdsskolorna, men om vi fattat en klarare ställning 1950, hade det hela kanske kunnat realiseras bättre i dag.

Jag vill, herr talman, instämma i utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som är framförd i reservationen nr 2) av herr Branting m. fl.

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag kanske först får säga att jag djärves att ännu en gång samla litet mer överdräktigheter över mig och skall återkomma till fru Erikssons yttrande senare.

Statsrådet sade i sitt anförande gentemot mig, när jag hade alluderat på att det varit en panikstämning hos de rättsvårdande myndigheterna, att detta förslag var förberett sedan länge. Riksåklagarens åtgärd kunde inte betraktas som något särskilt ovanligt. Nu föll ju inte orden precis som jag har sagt, men de gick väl ut på ett och det samma

Jag måste säga att när man läst riks-

åklagarens framställningar till Kungl. Maj:t, så har man inte kunnat undgå att få en känsla av att en viss panikstämning gjorde sig gällande och att det var en särskild brådska som måste till för att föregå de utredningar, som pågår rörande själva detta problem, utredningar som jag förmodar kommer med förslag, varom vi så småningom alla kan enas.

När det är fråga om dessa ungdomar under aderton år, så vet jag inte om vare sig reservanterna eller utskottet har uttalat någon särskild angelägenhet om att de skulle dömas till tidsbestämda straff, fängelsestraff c. d. Man har emellertid resonerat som så, att eftersom resurserna för socialvården för närvarande inte finns, kan det vara obefogat att antaga en lag, som inte skulle kunna tillämpas när det gällde att skicka en del av detta klientel till ungdomsvårdsskolorna. Det är ju om den frågan som striden egentligen står. Hade det varit så, att man från justitiedepartementets sida kommit fram med förslag om enbart ett principuttalande utan lagstiftningsförslag, så hade utskottet säkerligen blivit enhälligt på denna punkt. Jag tror således att vi skall försöka begränsa detta problem till vad det kan vara, och man skall väl ändå inte på något håll inbilla sig, att domstolarna inte skulle komma att döma till tidsbestämda frihetsstraff i fortsättningen, så länge inte socialvården kan ta hand om dessa ungdomar.

Jag är fullkomligt överens med statsrådet och andra om att man bör i möjligaste mån undvika att döma ungdomar, och jag går så långt t. o. m. att jag säger, att man bör undvika att ta hand om dem i ungdomsvårdsskolor eller andra anstalter. Det bör i stället vara en angelägenhet att sträva efter att ungdomarna inte alls kommer under sådana vårdformer. Jag har, och andra med mig, i tidningspressen och kanske också på andra håll blivit beskylld för att vara reaktionär på denna punkt. Ja,

Påföljd för brott av underårig.

det må vara hänt. Om jag är reaktionär på denna punkten betraktar jag mig dock som mindre reaktionär än alla dem som vill överantvarda ungdomarna till icke tidsbestämda straff, till sådana straff, där de inte vet när straffet kan vara avtjänat. Jag betraktar nämligen omhändertagandet i ungdomsvårdsskolor som ett straff, låt vara att det träder i stället för av domstol avkunnad dom.

Den som har uppfunnit systemet med icke tidsbestämda straff är säkerligen mycket mera reaktionär till sin läggning än vad jag kan vara. Jag anser dessa straff vara ovärdiga ett samhälle, och den plåga, som kommer av ovissheten om när eller hur man skall kunna komma ifrån en anstalt, måste vara kolossalt stor och vida värre än en dom till ett eller kanske ett och ett halvt år på ungdomsfängelse. Trots detta är jag som sagt ändå på det klara med olämpligheten av att döma ungdomar under 18 år till bestämt fängelsestraff. Men det har ju också domstolarna varit med den lagstiftning som vi nu har. Man har inte dömt till tidsbestämt straff annat än i sådana fall, då ungdomarna i fråga gjort sig skyldiga till en rad förseelser eller då socialvården har förklarat sig icke kunna ta hand om vederbörande. Är det då någon skada som har skett och blir det någon ändring enligt det förslag som här föreligger? Nej, det gör det säkerligen inte så länge — fortfarande — icke resurserna finns.

När jag med denna »tvärsäkerhet» — som det påstås — har uttalat mig om vissa saker, vidhåller jag att det inte är lämpligt att husmödrarna lämnar ifrån sig sina barn till barnhem eller barnkrubbor. Den fostran de på detta sätt får kan inte vara lämplig. De skall fraktas mellan barnkrubban eller barnhemmet och sitt hem eller fraktas från hemmet till barnkrubban en viss tid på dagen och sedan kanske från barnkrubban till någon annan instans

eller person, som är villig att ta hand om ett barn några timmar. Sedan skall barnen därifrån återföras till hemmet för att sova under natten. För min del uppträder jag gärna på Fackliga centrals kvinnosektion och talar om detta, såvida inte kvinnorna själva vet det förut.

Nu är jag övertygad om att mödrarna har klart för sig att detta system icke är önskvärt eller bra. Ty skulle det inte vara så, varför klagar man då i högan sky över att socialvården i vissa fall och barnavårdsnämnderna i andra fall tar hand om eller vill ta hand om dessa mödrars barn? Är det bara skämt, alla dessa uttalanden som görs, eller ligger det något allvarligt bakom?

Fru Hellström ville ha bevis av mig för att det just är barn från hem, där husmödrarna är förvärvsarbetande, som blir omhändertagna av socialvården. Ja, jag kunde dra fram några bevis för detta, men jag skall inte göra det, därför att jag inte vill sätta några särskilda familjer i skottgluggen. Jag måste nämligen, om jag skall göra detta, också dra fram ifrågasvarande fall, och därmed skulle samtidigt blottas, vilka personer det är fråga om. Fru Hellström har å sin sida lika litet bevis för en del av sina påståenden, och eftersom de flesta av dessa var framförda i en s. k. tro-form bevisar detta, att hon inte är säker på att uppgifterna är riktiga.

Nej, jag förstår så väl varför kvinnorna reagerar alldeles särskilt starkt mot att jag ansåg det vara bättre, att kvinnorna tar hand om sina barn än att de går ut i förvärvsarbetet. Det är därför att man har kämpat i många och långa år för kvinnans jämställdhet och kvinnans rätt att gå ut i förvärvslivet, en rätt som jag tycker det är fullt naturligt att de skall ha, inte bara på ett utan på alla områden. Men det bör också vara en samhälleligt gagnande verksamhet om kvinnorna stannar hem-

Påföljd för brott av underårig.

ma, när så behövs, för att sköta om sin familj och sina barn. Det är bättre att de gör det än att man anställer en socialtjänsteman som skall ha uppsikt över två ungdomar intagna i en ungdomsvårdsskola.

Det är ur samhällets synpunkt bättre att agitera för en annan uppfattning i fråga om familjebildningen. Hela samhället, det må vara det samhälle som vi har här i Sverige eller det amerikanska, som ju är åberopat, eller något annat, bygger ju sin konstruktion just på familjen. Varför skall man då inte bibehålla denna konstruktion och inte försöka upplösa den? Samhället kan aldrig ersätta ett föräldrahem, det må skaffa sig vilken ungdomsvårdsskola det vill eller vilka anordningar som helst på detta område. Därmed är naturligtvis inte sagt att samhället i vissa fall inte måste ingripa, när det är uppenbart nödvändigt. Men låt det inte gå för långt med dessa åtgärder, ty då står samhället maktlöst inför de problem som reser sig av och till!

Jag vet inte, slutligen, var fru Nancy Eriksson har fått det ifrån att jag i mitt uttalande skulle vara så synnerligen ovederhäftig och tvärsäker. Vad jag har anfört här ämnar jag stå för och svara för. Det står naturligtvis fru Eriksson fritt att bedöma det hur hon vill, men jag tror att det vore skäl i att spara omdömet tills man vid ett lugnare tillfälle fått läsa igenom vad protokollet anger rörande detta anförande.

Nu har det påståtts att man är tvungen att anta den kungl. propositionen just nu. Varför är man tvungen att göra det, när inte möjligheterna att efterleva den lagstiftning, som där är föreslagen, finns? Jo, det är väl, som jag tidigare sagt, därför att man här skall förbereda de anslag som skall gå till socialvården för uppbyggnad och upprustning av anstalter av skilda slag. Om inte det skulle vara fallet förstår jag inte — även om jag nu är klen utrus-

tad på detta område — varför allt detta skulle behöva ske nu. Meningen måste väl ändå vara att dessa miljoner kronor, som är äskade i utredningarna, skall beviljas. Det må vara sant att Kungl. Maj:t ännu inte har bestämt sig för utformningen av de åtgärder som kommittén har föreslagit, men vi vet väl allesamman att om det skall bli någon mening med det hela måste det säkerligen lämnas ganska avsevärda anslag till denna upprustning.

I och för sig har jag ingenting emot detta; jag bara frågar mig, jag har gjort det tidigare och gör så ännu: Vad är det för skillnad på en sluten anstalt inom socialvården och en sluten anstalt inom fångvården? Då svarar man att skillnaden är den, att socialvården är utrustad med personal som begriper sig på att sköta ungdomen. Det må vara hänt att den är det, men skulle då inte samma eller i varje fall ungefär samma personalkategori behövas inom fångvården för ungdomar mellan 18 och 21 år? Eller är de så särskilt kvalificerade, att de inte behöver någon specialundervisning för den händelse de skulle komma in på anstalt?

Jag har för övrigt svårt att förstå hela den här diskussionen om socialvården contra fångvården. Jag tycker att man skulle kunna hålla i sär dessa två begrepp, ty det börjar verkligen få en bismak av en kamp mellan fångvårdsorganen och de socialvårdande organen. Skulle inte dessa två myndigheter kunna arbeta vid sidan av varandra utan att behöva dra fram händelser från den ena verksamheten som försvar för åtgärder man ämnar vidta inom den andra?

Statsrådet har åberopat byråchefen Erikssons utredning angående ett tjugotal ungdomar, där man konstaterar — vilket jag inte har någon anledning betvivla — att de flesta av detta tjugotal ungdomar, som varit omhändertagna hos fångvården, har återfallit i brott. Även om detta är riktigt och

Påföljd för brott av underårig.

även om det vore en ännu större skara som gjort det, är detta något som helst bevis för att samma slags ungdomar inom socialvården inte skulle ha återfallit i brott? Nej, det är det inte. Jag tycker det är ganska långsökt, och jag förstår inte att justitiedepartementet skall uppträda som talesman för socialdepartementet i denna fråga, som ytterst ändå är en anslagsfråga.

Jag måste till slut, herr talman, fråga: Har vi verkligen råd att fortsätta på dessa vägar för att nå önskvärda resultat? Kan det inte vara på tiden att försöka göra klart för sig, att vi måste vidta andra åtgärder, dock icke i straffskärpande syfte, för att nå ett tillfredsställande resultat? Här har det sagts i dag att det är cirka 900 ungdomar som är omhändertagna, och det är ett obetydligt antal eller ytterligare ett tjugotal som skulle behöva omhändertagas av socialvården. Om man då beräknar att dessa omkring tjugo, som ytterligare behövde intagas, var och en och per år kommer att kosta samhället omkring 20 000 eller 25 000 kronor, då frågar man sig: Vart skall detta ta vägen därest antalet ökar — vilket det ändå har en förfärande tendens att göra just nu?

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservation nr 1).

Fru HELLSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindberg frågade mig om jag kunde ge något bevis för vad jag hade sagt. Herr Lindberg framkastade ett påstående, och ett påstående tarvar bevis. Jag efterlyste detta bevis. Från min sida gjorde jag inte något påstående, men jag var inte heller så vag, som herr Lindberg sade, att jag bara »trodde» någonting. Jag påpekade att det många gånger visat sig att barn från hem där mödrarna har förvärvsarbete har blivit utomordentligt duktiga och arbetsamma.

Jag har faktiskt inte något direkt bevis för detta, men jag vet att det förhåller sig så och kan peka på en utredning som gjorts om detta. Den har visat att barn från hem, där mödrarna har förvärvsarbete, i stor utsträckning har blivit duktiga och arbetsamma barn. Jag har däremot inte något exempel på att något av dessa barn, som vi haft att behandla här i dag, kommit från ett sådant hem. Jag vill bara vända mig mot ett så löst utkastat påstående som herr Lindberg gjorde om de förvärvsarbetsande mödrarna.

Jag tror inte alls det har så stor betydelse om en mor arbetar utanför hemmet eller inte, utan jag tror att det viktigaste är moderns kvalifikation som uppfostrare av sina barn. Kan hon på den korta tid hon dock är hemma uppfostra barnen till goda och rättänkande människor, tror jag inte det gör så mycket om hon vissa tider på dagen arbetar utanför sitt hem. Jag tror inte heller att de mödrar, som finns i hemmet och sköter det hela dagarna, alltid visar sig vara så utomordentligt goda uppfostrare. Dessutom tycker jag att ett sådant uttalande som herr Lindbergs i detta sammanhang innebär ett underkännande av faderns roll som uppfostrare.

Jag skulle också vilja fråga herr Lindberg på vad sätt han menar att vi skall tillrättaföra de unga brottslingarna. Han vill inte förorda fängelsestraff, han vill inte förorda ungdomsvårdsskolor, som han anser vara ett verkligt straff. Vad vill han att vi skall göra? Vi ser på denna sak så att ungdomsvårdsskolan skall uppfostra och möjligen kunna tillrättaföra de personer som har gått vilse. Här är det fråga om barn — det kan inte nog starkt betonas. Barn bör vara föremål för uppfostran av därtill lämpade goda människor. Jag tror att de får den bästa möjligheten till detta i våra ungdomsvårdsskolor, om där finns möjligheter, om där finns resurser, om där finns goda handledare åt barnen.

Påföljd för brott av underårig.

Fru ERIKSSON i Stockholm (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att herr Lindberg har missuppfattat diskussionen. Han tror att den rör barnkrubbor och barnhem, som han uttrycker sig. Det är inte det den rör, utan det är hans påstående om att barn till förvärvsarbetande mödrar i stor utsträckning hör till detta lilla klientel av hårt kvalificerade ungdomsbrottslingar som vi reagerar emot. Vi anser nämligen att man inte har några bevis för detta, och vi tycker att det är något väl hårt att säga detta, när man inte har några bevis.

Jag undrar om herr Lindberg tänker förbättra några hem genom att rösta för att några ungdomar får fängelsestraff i stället för intagning på ungdomsvårdsskola. Är det ett sätt att förbättra hemmen? Förut trodde jag att herr Lindberg menade, att detta var ett sätt att straffa mödrarna som råkar ha arbete, men herr Lindbergs sista anförande gick ut på att han ville förbättra hemmen genom en sådan åtgärd. Det är nog lika missriktat bägge delarna.

Men herr Lindberg sade att han inte är ängslig för att upprepa sina påståenden här och att han är beredd att stå för vad han har sagt. Då vill jag fråga vilket av vad han har sagt som han är beredd att stå för. Han säger nämligen i reservationen en helt annan sak än i diskussionen. Nu säger han, att eftersom det inte finns sociala resurser tycker han att det inte är någon mening i att ändra lagen, men i reservationen säger han att den vård som bör komma i fråga måste ha karaktären av ett straff, även om fördenskuil uppfostrings- och utbildningssynpunkter inte får förbises. I reservationen tycker han att det är mycket riktigt att man straffar vederbörande, men det har han liksom gått ifrån nu. Jag är bara intresserad av vilket av dessa två uttalanden han vill stå för, detta att han vill vänta med att ändra lagen

tills vi har fått de sociala förutsättningarna för att sätta den i verket eller detta, att han under alla förhållanden vill att vården för femton- till aderton-åringarna skall ha karaktären av ett straff.

Herr Lindberg säger vidare att man måste ha miljonerna fram och att det därför vore bättre att vänta med en lagändring, men man måste väl ändå veta vad man skall lägga ned miljonerna på, slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolor eller nya fängelser.

Herr WALLENTHEIM (kort genmäle): Herr talman! Herr Lindberg ville i sitt senaste anförande göra gällande, att här gällde det i grund och botten en ekonomisk fråga, här skulle ett bifall till utskottets förslag innebära att vi band oss för betydande utgifter på socialvårdens område. Jag vill påpeka att hela detta problem, om man följer reservationens resonemang, inte kan förenklas till att bara vara en fråga om ekonomi. Reservanterna själva förutsätter ju i sitt yttrande att det är med utgångspunkt från att lika goda anstalter och lika högt kvalificerad personal skall ställas till förfogande för vården av det svårbehandlade klientel det här gäller som vissa skäl kan tala för att fångvården anlitas för den uppgiften. Det måste alltså bli fråga om en upprustning av fångvården såväl i fråga om byggnader som i fråga om personal och det ena med det andra, och det kostar väl pengar det också. Det kanske i grund och botten kostar mera pengar; det visar väl inte minst denna diskussion och det förslag vi hade vid föregående riksdag om roxtunaanstalten.

Herr Lindberg försökte också i sitt inlägg föra fram att han i grund och botten representerade en humanitär linje. Jag vill påpeka att det i reservationen klart och tydligt står: »Den vård som här bör komma i fråga» — alltså inom fångvården — »måste, av

Påföljd för brott av underårig.

skäl som nedan skola angivas, få karaktären av ett straff, även om för den skull uppfostrings- och utbildningssynpunkter icke få förbises.» Alltså, uppfostrings- och utbildningssynpunkter skall, uttalas det, inte förbises. De är dock en bisak. Det är straffet som enligt reservationen är det väsentliga. Det står vidare i reservationen, att vården måste bli av annan art än den som lämnas vid ungdomsvårdsskolorna, och i fortsättningen heter det att de som kommer till dessa ungdomsvårdsanstalter inom fångvården måste erhålla en strängare behandling än de får på annat håll. Jag tycker att detta andas tillräckligt mycket av otäcka tankegångar om vedergällning och hämnd.

Herr LINDBERG: Herr talman! Först och främst skulle jag vilja säga till herr Wallentheim, att han kanske inte har observerat att reservationen är en motivering för avslag på den kungl. propositionen. Om det inte är observerat, så kanske det kan bli det nu.

Vad beträffar frågan om vad jag vill stå för, som fru Eriksson var inne på, har jag ämnat stå för allt vad jag har sagt, både det som jag har understrukt i reservationen och det som jag har anfört muntligen här i dag. Om det kan vara någon tröst, så ta gärna det med på vägen för resonemanget om hela den uppfostrande betydelsen för barnen. Är det ingen mening med att de uppfostras i hemmen, får väl samhället ta hand om dem allesammans, men det önskar ju inte kvinnorna.

Min fråga, varför man, när en barnavårdsnämnd tar hand om ett barn, ropar så högt för att det inte skall få behållas av föräldrarna, har man inte svarat på, och den vill man inte svara på. Jag har också sagt att jag inte är motståndare till att kvinnorna har förvärvsarbete, men jag har sagt att det är nyttigare i vissa fall, både ur deras egna och ur samhällets synpunkter, att de tar hand om barn och hem.

Herr HEDLUND i Östersund: Herr talman! Orsaken till att jag begärde ordet var att jag kände mig mycket överraskad av den debatt som uppstått i den här frågan. Det är många år sedan riksdagen principiellt gick in för att yngre lagöverträdare skulle tas om hand av socialvården. 1947 upphävdes en lag om tvångsuppfostran. Genom det nya laginstitutet tog man hand om de svårhanterliga yngre brottslingarna, som då fanns på Bona. Vi skrev i riksdagen 1947: Dessa ungdomar skall inte till fångvården, de skall till socialvården, och dit kan vi överföra dem via den villkorliga domen. Men riksdagen glömde liksom också Kungl. Maj:t vid detta tillfälle, att vi inte hade lokaliteter för den slutna vården av denna ungdom. Och av den anledningen har domstolarna i några fall varit tvingade att döma till ovillkorliga fängelsestraff. Det är allt.

Varför diskuterar vi då i dag frågan: Skall det vara fångvård eller skall det vara socialvård för dessa ungdomar? Det skall vara socialvård — det har riksdagen förut sagt, och det kommer väl riksdagen att ytterligare bekräfta i dag. Men varför bara tala om anstaltsvård för dessa ungdomar? Den här lagen säger, att man skall överlämna ungdomarna till socialvården för skydds-uppfostran, vilket ju också sker genom att utdöma villkorlig dom. Behåller vi alltjämt samma begrepp om skydds-uppfostran, som vi nu har, så innebär det att domstolen menar, att vi kan utackordera vederbörande brottsling i ett enskilt hem, skaffa honom arbete och ställa honom under övervakning. Men i svårartade fall är avsikten givetvis att antaltsvård skall tillgripas. Jag delar i viss mån herr Lindbergs uppfattning, att vi inte får göra anstaltsvården till ett så heligt instrument, att man menar att den är det rätta under alla förhållanden när det gäller att åstadkomma reaktionsmöjligheter mot brottslig ungdom.

Påföljd för brott av underårig.

Jag har i strafflagberedningen och i första lagutskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag på den här punkten, ehuru jag mycket väl vet att vi kan till socialvården överföra brottslig ungdom utan denna lagstiftning. Men jag har gjort det därför att jag liksom alla andra som har följt med denna fråga anser, att det är lite konstigt att vara tvungen att använda den villkorliga domen för att till socialvården överlämna behandlingen av de unga brottslingarna. Det blir en mycket smidigare och mindre stötande lagstiftning om vi tar denna lag såsom den är utformad nu.

För mig är det hugget som stucket om den träder i kraft nu omedelbart eller om vi ställer den på framtiden. Jag har emellertid i strafflagberedningen biträtt förslaget om att den skall träda i kraft den dag Kungl. Maj:t föreslår, och i första lagutskottet har jag biträtt förslaget, att vi skall sätta den i kraft när resurserna inom socialvården blir sådana att vi kan få alla med. Under tiden medan vi väntar har vi fortfarande kvar resurserna att via den villkorliga domen skicka över yngre lagöverträdare till socialvården, och därmed har vi ju inte försämrat möjligheterna att förverkliga 1947 års program att socialvården skall ta hand om dessa ungdomar.

Jag tror att dessa yngre lagöverträdare så småningom kommer att nästan helt försvinna från domstolarna. Om vi nämligen får åtalseftergift utformad så som lagförslaget säger, blir det bara i ytterst få fall som domstolarna får ta hand om dessa och då väl närmast för att domstolarna skall få tillfälle att konstatera att brottslighet föreligger. I motsatt fall, alltså då det redan är klart att brottslighet föreligger, torde man genom åtalseftergift utan att anlita domstolarna kunna föra över dessa ungdomar till socialvården. Men för den ungdom som kommer under domstols prövning vore det orimligt att ifrågasätta, när man säger att endast

särskilda skäl skall få föranleda utdömande av ovillkorligt frihetsstraff, att endast den omständigheten, att socialvården inte har tillräckliga anstalter, skulle förhindra domstolarna att pröva en annan reaktionsform än socialvården.

Det kan finnas fall där det vore en olycka för socialvården själv att få en ungdom överförd till sina anstalter, och om domstolen genom en vidare tillämpning av begreppet »särskilda skäl» skulle förhindra det, så hade ju ingen olycka skett. Tvärtom, en stor vinst skulle ha gjorts med att man har det vidgade begreppet för dessa särskilda skäl. Jag har också på denna punkt i strafflagberedningen varit inställd på samma begränsning som föreslås i reservationen nr 2, men i första lagutskottet biträdde jag utskottsmajoritetens förslag. Det är rimligt, det håller längre. Vi skall inte så helt hänge oss åt att socialvården frälser alla själar. Det skulle kanske vara lyckligt om domstolen finge pröva huruvida en del ändå inte skulle få vandra en annan väg.

Jag hemställer sålunda, herr talman, om bifall till första lagutskottets förslag med ett bestämt avslagsyrkande på reservationen nr 2.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Jag skall inte i onödan förlänga debatten. Jag vill bara göra ett par påpekanden i anledning av herr Lindbergs uttalanden i dag.

Jag finner att hans uppfattning i stor utsträckning tycks bygga på att han inte har skilt mellan sociala åtgärder och straff. Han likställer intagande på en ungdomsvårdsskola med intagande i fängelse och menar att skillnaden egentligen är den, att i det förra fallet straffet är tidsbestämt. Om man inte har klart för sig denna väsensskillnad mellan sociala åtgärder och straff, det straff som ju avser att tillfoga brottslingen ett lidande, då kommer man in på diskus-

sionsinlägg som är främmande för själva ämnet.

Med anledning av att jag själv som offentlig försvarare har haft att göra med många ungdomsbrottslingar skulle jag vilja påpeka att det ingalunda är så, att de finner ett kortare frihetsstraff vara mera avskräckande än ett intagande på en ungdomsvårdsskola. Det har ju också herr Lindberg själv delvis medgivit i det att han nyss har förklarat, att beträffande ungdomsvårdsskolorna har vi att göra med ett tidsobestämt straff. Det är inte ett straff i egentlig mening, ty det är tidsobestämt, och detta kan medföra att ungdomarna lättare fördrar ett kortare frihetsstraff. Det vet jag själv, då detta ofta har varit fallet när man har diskuterat saken med ungdomsbrottslingar.

Tanken kan föras vidare på det sättet, att om man vill ha en verkligt generalpreventiv åtgärd genom straff, då måste man gå vad jag skulle vilja kalla den engelska vägen och utdöma mycket hårdare straff än vi gör här i Sverige. Då skulle vi rubba hela vårt straffsystem och ta bort bestämmelsen, att det skall vara mildare straff för ungdomar under 18 år o. s. v. Vill vi gå den vägen, kan vi försöka pröva verkan av sådana generalpreventiva åtgärder, men vi vill inte det — och det är väl ingen som vill det — kan vi bara gå den väg som anvisas av Kungl. Maj:t och utskottet, nämligen att för ungdomens tillrättaförande använda ungdomsvårdsskolorna och sociala åtgärder över huvud taget. Det finns ingen annan väg att välja på, om man inte vill ha de orimligt hårda straffen, som kommer att verka nedbrytande på ungdomarna.

I detta anförande instämde fröken Vinge.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till ut-

Påföljd för brott av underårig.

skottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Lodenius m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herr Lodenius m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarén bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen framställde härefter propositioner beträffande motiveringén, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Branting m. fl. avgivna reservationen; och godkände kammarén utskottets motivering.

§ 24.

Upplästes följande till kammarén inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Ragnar Huss till följd av öronsjukdom tills vidare är förhindrad att delta i riksdagsarbetet.

Malmö den 2 dec. 1952.

Nils Lundgren.

Riksdagens Kansli, Stockholm

Riksdagsman C. P. Olsson, Mellerud,
sjuk tills vidare. Blodbrist. Intygar

Lasarettsläkare Albert Grönberg.

Kammaren beviljade herrar Huss och Olsson i Mellerud ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen, herr Huss från och med den 2 december och herr Olsson från och med innevarande dag.

§ 25.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 252, med förslag till förordning angående upphävande

av förordningen den 14 december 1951 (nr 795) med tillfälliga bestämmelser om värdering av varulager vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt, m. m., nämligen:

nr 706 av herr *Ohlin m. fl.* samt
nr 707 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Hagård*.

Dessa motioner hänvisades omedelbart till bevillningsutskottet.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.25 em.

In fidem
Gunnar Britth.